

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΣΤ'

ΑΘΗΝΑΙ, ΑΓΙΑΣ ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 - ΤΗΛ. 227 - 689

1 / 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1969

ΑΡΙΘ. 22-23

ΑΜΙΛΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

(17 ΜΑΪΟΥ 1887-12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1969)

« Θ Υ Ο Ε Σ Σ Α Μ Ν Η Μ Ο Σ Υ Ν Η »

1. Εὐώδες Μνημόσυνον ἔστωσαν οἱ λόγοι μου πρὸς τὸν πολυσέβαστον Διδάσκαλον Ἀμίλικαν Ἀλιβιζᾶτον! Δὲν εἶναι εὐκόλον εἰς τὸν μαθητὴν νὰ κρίνῃ ἐπαξίως καὶ νὰ ὑμνήσῃ πρεπόντως τὸν Διδάσκαλόν του. Ἐπὶ τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτη ἠτύχησα νὰ συνδεθῶ μετὰ τοῦ πεφιλημένου Διδασκάλου. Καὶ καθ' ὅλον τὸ μακρὸν τοῦ χρόνου διάστημα διετήρησα τοὺς δεσμοὺς φιλίας μετ' αὐτοῦ καὶ οὐδέποτε ἔπαυσα ν' ἀντῶ διδάγματα ἐκ τῶν χειλέων τοῦ πεπειραμένου καὶ σοφοῦ ἀνδρός. Εὐθύς καὶ ἀκέραιος, τολμηρὸς καὶ ἀνυπόκριτος εἰς θέματα ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων, ὠμίλει μετὰ παρρησίας καὶ ἀξιοθαυμάστου εὐτολμίας περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, περὶ θεμάτων καὶ προβλημάτων ἐπικαίρων καὶ φλεγόντων, μάλιστα τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας. Ὁμίλει δέ, ὡς εἶπομεν, μετὰ τσαύτης θερμότητος καὶ τσοῦτου ἐνδιαφέροντος, ὥστε ὁ ἀγνοῶν τὴν ἐνδόμυχον διάθεσιν τοῦ θυμοσόφου ἀνδρός ἠδύνατο νὰ παρεξηγήσῃ τοῦτον καὶ τὴν μετὰ παρρησίας εὐτολμίαν αὐτοῦ νὰ χαρακτηρίσῃ φανατικὴν ἐπίκρισιν προσώπων, γεγονότων ἢ καταστάσεων.

2. Καὶ ὅμως, ὁ μετὰ ζώσης φωνῆς διατυπῶν τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις, οὐδὲν ἕτερον ἐζήτει ἐν ταῖς συνδιαλέ-

ξেসί του, ἢ τὴν κατάπεισιν τοῦ συνομιλητοῦ του εἰς ἰδέας εὐγενεῖς καὶ ἀρχὰς, αἵτινες ἐδόνουν τὰ μύχια τῆς ψυχῆς τοῦ εὐγενοῦς ἰδεολόγου Καθηγητοῦ, ἀγωνιζομένου ἀείποτε ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτοῦ Πίστεως, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας του, ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας, ὑπὲρ τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἰδεωδῶν του, τῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς Διδαχῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Πατερικῆς ὑγιοῦς ἐλευθέρας καὶ ἀνθρωπιστικῆς βάσεως. Ἡ ὀξύτης, μεθ' ἧς πολλάκις ὠμίλει ἐπὶ φλεγόντων ζητημάτων, οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ τεκμήριον ἐκχειλισμοῦ τοῦ ἰδίου ἐσωτέρου πάθους ὑπὲρ τῶν ἰδεωδῶν ἐκείνων, ἅτινα ἐθεώρει ἱερά καὶ σωτηριώδη διὰ τε τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν, τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, ἧς ἐπεζήτει πάντοτε τὴν βελτίωσιν, τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω φοράν, τὴν συνεχῆ ἀνοδὸν καὶ τὴν ἐπὶ παντὸς πεδίου ἐκπολιτιστικὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἑλλήνος πολίτου, τοῦ Ἑλλήνος πιστοῦ, τοῦ Ἑλλήνος χριστιανοῦ, τοῦ Ἑλλήνος Ὀρθοδόξου, τοῦ Ἑλλήνος-τέκνου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας!

3. Ὁλος ὁ βίος τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός ὑπῆρξε συνεχῆς ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν ὠραίων καὶ εὐγενῶν. Ἀπὸ νεαρᾶς ἔτι ἡλικίας ἤρξατο τοὺς εὐγενεῖς ἀγῶνάς του. Πρῶτον, πρὸς αὐτοὺς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ, ἵνα καταπέισῃ τούτους διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Θεολο-

γίας. Οἱ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν οἰκεῖοί του, πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ νεαροῦ φιλευσεβοῦς καὶ ἰδεολόγου προσφιλοῦς των, ἐδέχθησαν ἐν τέλει, ἄκοντες μᾶλλον ἢ ἐκόντες, ὅπως ἐνδώσουν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐπιθυμίας τούτου πρὸς σπουδὴν τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης. Ἐκτοτε, ὁ νεαρὸς τῆς Θεολογίας τρῶφιμος, καλλιεργῶν ἐν ἑαυτῷ τὰ θεῖα γράμματα καὶ καλλιεργούμενος, πλουτίζων τὰς γνώσεις αὐτοῦ καὶ συνεχῶς σοφίζομενος, μάλιστα διὰ πολυχρονίων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ σπουδῶν, διεκρίθη καὶ διὰ τὸ ἦθος καὶ διὰ τὰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὲρ τῆς Θεολογίας.

4. Δὲν εἶναι πρόθεσίς μου νὰ βιογραφῶ ἢ σὺ τὸν Διδάσκαλον. Ἐπιθυμῶ ἀπλῶς νὰ ἐπισημάνω χαρακτηριστικὰ τινὰ γνωρίσματα, ἅτινα κατέστησαν τὸν Καθηγητὴν καὶ Ἀκαδημαϊκὸν Ἀμίλικαν Ἀλιβιζάτοιν διακεκριμένην προσωπικότητα. Δὲν εἶναι οὐδεμία ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ, ὅτι οὗτος ἐπὶ ἡμισυναιῶνα κατεῖχε θέσιν ἡγετικὴν οὐ μόνον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἀνά τὴν οἰκουμένην σύμπασαν, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν διεκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Νεαρὸς ἔτι καὶ μόλις 25ετής, ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ Γερμανίας, ἤρξατο διακρινόμενος ἐπὶ ἀγωνιστικότητι ὑπὲρ ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κρατοῦντες διεῖδον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀνακαινιστοῦ καὶ ἰδεολόγου νεαροῦ Θεολόγου τὸν ἄνδρα, ὅστις ἠδύνατο καὶ νὰ συμβουλεύσῃ ὅ,τι ἄριστον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ὑποδείξῃ τρόπους ἐσωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνακαινίσεως. Ἐκ τούτου καὶ ἐπιλέγεται, νεώτατος ὡς εἶπομεν, ὡς μέλος τῆς διὰ τὴν ἀναθεώρησιν καὶ συμπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας συσταθείσης ἐν ἔτει 1914 Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ φωνὴ τοῦ ζηλωτοῦ νεαροῦ Θεολόγου ἠκούετο ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ταύτῃ μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως. Ἐντύπωσιν δὲ προεκάλει ἡ στεντορεία τῇ φωνῇ ἐκθεσίς των ἰδίων ἀπόψεων, μαρτυροῦσα τὴν ἱεράν φλόγα τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος ὑπὲρ τῆς ἀνακαινίσεως τῆς Ἐκκλησίας.

5. Τὸ κῦρος τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος θεολόγου ἠῤῥξανε πλέον ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ καὶ τὸ

ὄνομα αὐτοῦ ἠκούετο εἰς τὰ χεῖλη καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἡγετῶν, πολιτικῶν τε καὶ ἐκκλησιαστικῶν. Τεραστίαν δὲ ἀπήχησιν εἶχον 32 ἄρθρα, δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Πατρίδι», ἐν ἔτει 1914, εἰς τε τὴν σπουδάζουσαν νεότητα καὶ μάλιστα τοὺς θεολόγους καὶ εἰς τὸ πολὺ δημόσιον. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 1914, μετὰ τοὺς ἐνδόξους ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῶν ἐτῶν 1912/13, ἡ Ἑλλὰς ἤρξατο μετὰ δέους παρακολουθοῦσα τὴν ἐκρηξίν τοῦ Ἀ' παγκοσμίου πολέμου, ὅστις ἐπέπρωτο οὐχὶ μικρὰς πληγὰς νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸ σῶμα τῆς μόλις ἐκ τῶν ἐπικῶν ἀγῶνων ἀκμαιοσάτης καὶ ἐνδοξοσάτης ἀναδειχθείσης Μεγάλῃς πλέον Ἑλλάδος. Ὁ μετὰ μικρὸν ἐκσπᾶσας ἐθνικο-πολιτικὸς διχασμὸς συνεκλόνησε τὸ Πανελλήνιον. Ὁ φιλελευθέρος οἶκος τῶν Ἀλιβιζάτων ἐτάχθη ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς φιλελευθέρας παρατάξεως, τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐνδόξου πολιτικοῦ ἀνδρὸς Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶχε τὴν δυσμενῆ ἐπίπτωσιν ἐπὶ τῆς ἀνοδικῆς πορείας τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος Θεολόγου Ἀμίλικα Ἀλιβιζάτου. Ἡ φιλοβασιλικὴ Κυβέρνησις ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ τὴν ἐκλογὴν τούτου, ὡς Καθηγητοῦ τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐν ἔτει 1915.

6. Ἄλλ' ὅπερ δὲν ἐγένετο τότε ἐπραγματοποιήθη τέσσαρα ἔτη βραδύτερον, ἦτοι τὸ 1919. Δι' ὁμοψήφου γνώμης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐκλέγεται ὁ ἀοίδιμος Διδάσκαλος Καθηγητῆς ἐν τῇ ἔδρᾳ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς. Εἶχεν ἤδη προηγηθῆ ὁ διορισμὸς αὐτοῦ ὡς τμηματάρχου (ἀνωτάτου βαθμοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης) τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ Ὑπουργείῳ καὶ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἡ διάβασις τοῦ ἰσχυροῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς Διευθύνσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἄφησε πραγματικὴν ἐποχὴν καὶ ἐκράτυνε τὸ κῦρος καὶ τὴν αἴγλην τοῦ 30ετοῦς νεαροῦ ἐπιστήμονος θεολόγου. Ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἐνθυμεῖται εὐγνωμόνως πῶς, τῇ συστάσει τοῦ πολιτευομένου, καὶ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἀοιδίμου ὁμόφρονος αὐτῷ πολιτικῶς πατρός μου φιλοξενηθέντος

Ὁ ἀείμνηστος Ἀμίλλιας Ἀλιβιζᾶτος, Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας
καὶ δόκιμος καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ἐν Καλάμῳ, διακεκριμένου Καθηγητοῦ ἐν τῇ Ἱατρικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Νικολάου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀμίλικα, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ ὠραιότατου τὴν ὄψιν τμηματάρχου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὸν Σ/βριον τοῦ 1923 καὶ παρεκάλεσε τοῦτον, ὅπως μεσιτεύσῃ παρά τῳ ἀοιδίμῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Ἀθηνῶν Χρυσόστομῳ, ἵνα μεταθέσῃ τὸν ἱερέα πατέρα του ἐκ Καλάμου εἰς Ἀθήνας. Ὁ ἀοίδιμος Διδάσκαλος ἔσπευσε νὰ συστήσῃ ἐνθέρμως τὴν μετάθεσιν, ἀλλ' ὁ πατήρ μου μετανοήσας δὲν ἠθέλησε τότε νὰ φύγῃ ἐκ Καλάμου. Ἡ μετάθεσις ἐπραγματοποιήθη πολὺ ὕστερον καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν ἀοιδίμου Χρυσόστομου Παπαδοπούλου. * Ἔστωσαν ταῦτα ἀπότισις μικροῦ φόρου τιμῆς καὶ εὐγνώμονος ἀναμνήσεως.

*

7. Ὁ μικρὸς μὲν τὸ δέμας, γλυκὺς δὲ τὴν ὄψιν καὶ πυριφλεγῆς ἰδεολόγος Καθηγητής, οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ διαδραματίζῃ πρωτεύοντα ρόλον ἐφ' ὄλων τῶν πεδίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως, τῆς παιδείας τῆς τε ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἑθνους, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν θεολογικῶν προβλημάτων καὶ τῶν διεκκλησιαστικῶν σχέσεων, ἅμα δὲ καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς, τῆς φιλανθρωπικῆς, τῆς πνευματικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς Νεότητος — ἰδίᾳ διὰ τῆς Χ.Α.Ν., ἧς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπῆρξε Γενικός Γραμματεὺς καὶ Πρόεδρος—καὶ γενικῶς τῆς ὅλης ἐκπολιτιστικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς καὶ δράσεως τοῦ τε Ἑθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ μὲ ἀπέλειπεν ὁ χρόνος, ἂν καὶ ἐπιτροχάδην ἠθελον ἐκθέσει τὰ τῆς θαυμαστῆς δράσεως τοῦ δραστηριωτάτου ἀνδρὸς ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀνωτέρω μνημονοθέντων πεδίων, ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑθνους καὶ ἀναριθμητῶν ὄσων προσώπων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκ τοῦ κύκλου τῆς σπουδαζούσης Νεότητος. Τοῦτο μόνον λεχθήτω. Εἰς τὸν ἐξαιρετὸν φίλον τῆς σπουδαζούσης Νεότητος, εἰς τὸν δραστήριον καὶ φιλανθρωπότατον Διδάσκαλον ὀφείλου πολλοὶ-πλεῖστοι διακριθέντες καὶ ὡς ἐπιστήμονες καὶ ὡς Ἱεράρχαι καὶ ὡς ἐκπαιδευτικοὶ

καὶ ὡς κοινωνικοὶ λειτουργοὶ καὶ ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι τὴν ἀνοδικὴν ἐξέλιξιν των καὶ τὴν ἐπιτυχίαν των εἰς τὸν τομέα, εἰς ὃν ἕκαστος ἐτάχθη πρὸς ἐπωφελεῖ δρᾶσιν.

8. Βεβαίως ὁ κατὰ βάθος φιλόπατρις Καθηγητής εἶχε τὰς προτιμήσεις του ἐν τῇ ὑποστηρίζει τῶν φιλομαθῶν νέων. Ὁ φλογερὸς ζῆλος, ἵνα μὴ εἴπω ἔρωσ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ πατρίδος, τῆς Κεφαλληνίας, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ληξουρίου, παρεκίνει τοῦτον εἰς τὴν προτίμησιν τῶν συμπατριωτῶν του, ὡς ἄλλωστε ἦτο φυσικόν, ὅπως προσδώσῃ ὄλον τὸ βάρος τοῦ κύρους τῆς προσωπικότητός του πρὸς ὑποστήριξιν των, ποικίλην, μακρὰν καὶ ἀδιάκοπον — ὕλικήν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν. Ὅστις προσήρχετο εἰς τὸν ἀοίδιμον ἄνδρα, ὅπως ἐκζητήσῃ τὴν βοήθειάν του, ἠσθάνετο ἐν πρώτοις τὸν φιλόανθρωπον καὶ εὐγενέστατον κύριον, κλίνοντα τὸ οὖς αὐτοῦ ἐν εὐμενείᾳ πρὸς τὰ αἰτήματα τοῦ παρακαλοῦντος. Ἀλλὰ συγχρόνως οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοὶ τοῦ πεπειραμένου Διδασκάλου ἐζήτησαν διὰ μέσου τῶν ἰσχυρῶν διοπτρῶν του, οἷον δι' ὀμματολαμποῦς βολῆς νὰ διεισδύσουν εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τοῦ ὁμιλητοῦ, διὰ νὰ διαγνώσουν τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰλικρίνειαν τῶν λόγων του. Ἐὰν δ' ἐπέιθετο περὶ αὐτοῦ, ὁ φαινομενικῶς αὐστηρὸς Διδάσκαλος μετεβάλλετο αἴφνης εἰς τρυφερὸν συμπαραστάτην καὶ συμβοηθὸν τοῦ τυχόν ἐμπεριστάτου ἢ καὶ τὴν βοήθειάν του αἰτούμενου συνομιλητοῦ. Διότι ὁ Ἀμίλικας Ἀλιβιζᾶτος, «ψυχὴν τ' ἄριστον κεύθνεϊαν» φύσει κεκτημένος, παρά τὸ αὐστηροφανὲς τοῦ ὕφους, διακατείχετο ὑπὸ πλουσίου συναίσθηματικῶν κόσμου, ὅστις τότε μόνον ἀπεκαλύπτετο, ὅταν καὶ αἱ περιστάσεις ἐπέβαλλον τοῦτο καὶ τὰ αἰτοῦντα τὴν βοήθειάν του πρόσωπα ἐκρίνοντο ὑπ' αὐτοῦ ἄξια συμπαραστάσεως καὶ βοηθείας. Οὗτος τότε μετεβάλλετο πάραυτα εἰς φιλόστοργον πατέρα, παρακολουθοῦντα τὸ θετὸν τέκνον του ἄχρι τέλους καὶ μέχρι πλήρους ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ του.

*

9. Δὲν εἶναι πρόθεσίς μου νὰ ἐκθέσω βιογραφικῶς τὰ τοῦ διακεκριμένου Κα-

θηγητοῦ καὶ 'Ακαδημαϊκοῦ στάδια τῆς ἀνοδικῆς αὐτοῦ πορείας ἐν τε τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Θεολογίας, τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, τῇ 'Εκκλησίᾳ καὶ τῇ καθόλου δημοσίᾳ ζωῇ καὶ δράσει αὐτοῦ. Τοῦτο ἀφίεμεν εἰς τὸν ἱστορικὸν συνάδελφον κ. Γερ. Κονιδάρη, ὅστις ἐκτενῆ περὶ τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου βιογραφίαν ἀφιέρωσεν ἐν τῷ «Εὐχαριστήριω τιμητικῷ τόμῳ ἐπὶ τῇ 45ετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως καὶ τῇ 35ετηρίδι τακτικῆς Καθηγεσίας» αὐτοῦ, ἐν 'Αθήναις 1958 σ. με'-ρ'. 'Ορα καὶ Κ. Μουρατίδου ἐκτενὲς βιογραφικὸν ἄρθρον ἐν «'Επιστημονικῇ 'Επετηρίδι τῆς Θεολογ. Σχολῆς», τόμ. ΙΣΤ', ἐν 'Αθήναις 1968 σ. ζ'-νβ'. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς μετ' ἐπιστάσις καὶ ὀρθοκρισίας γεγραμμένας μελέτας ταύτας ἀνευρίσκει τις καὶ τοὺς τίτλους τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ λοιπῶν δημοσιευμάτων τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ.

Τὸ ἡμέτερον ἐνδιαφέρον στρέφεται κυρίως εἰς τὴν ἀποτύπωσιν χαρακτηριστικῶν τινῶν γνωρισμάτων τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου, ὡς προσωπικῶν βιωμάτων τοῦ γράφοντος ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ μακροχρονίου γνωριμίας καὶ φιλικῆς ἐπικοινωνίας. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα σημειώματα ἀποτελοῦν προσωπικῆς ἀναμνήσεως βιώματα. Μεταφέρομαι ἐν πρώτοις 46 ἔτη ὀπίσω, εἰς τὰ ὠραία φοιτητικά μου ἔτη. 'Οκτὼ μόλις δευτεροετῆς φοιτηταὶ ἤμεθα. Καὶ ὁ πεπνυμένος Διδάσκαλος ἡμῶν ὠμίλει, ὡς εἶχεν ἐνώπιόν του πλῆθος ἀκροατῶν. 'Ωμίλει μετὰ πάθους, οὐχὶ σπανίως ὀξύνων τὴν φωνήν, ὅσάκις μάλιστα ἐπρόκειτο περὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν 'Ελληνικὴν 'Εκκλησίαν καὶ τὴν καθηκοντολογίαν τῶν ποιμένων αὐτῆς, μάλιστα δὲ τῶν 'Ιεραρχῶν. 'Ωμίλει μετὰ πάθους ἱεροῦ, ὡς ζηλωτῆς καὶ ἀναμορφωτῆς τῶν κακῶς ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ μας ἐχόντων. 'Ωμίλει πρὸς τοὺς ὀλιγαριθμοὺς φοιτητάς του με ἐμφασιν, με φωνὴν πάλλουςαν ἐκ συγκινήσεως, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ὀργῆς. 'Ωμίλει στεντορεία τῇ φωνῇ, πρὸς ἕνα καὶ μόνον ἀποβλέπων σκοπὸν, τὴν ἐμφύτευσιν τῶν ἀνακαινιστικῶν ἰδεῶν αὐτοῦ εἰς τὰς ψυχὰς μας, καὶ τὴν ἐγχάραξιν αὐτῶν εἰς τὰς τρυφερὰς καρδίας τῶν νεαρῶν ἰδεολόγων σπουδαστῶν τῆς Θεολογίας καὶ μαθητῶν

του. Προκειμένου νὰ ἐμφυτεύσῃ τι τὸ ὑπ' αὐτοῦ σωτηριῶδες διὰ τὴν 'Εκκλησίαν θεωρούμενον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν φοιτητῶν, δὲν ἐδίσταζε, παραλείπων τὸ κύριον μάθημα, νὰ ἐκταθῇ διὰ παρεκβάσεως εἰς τὸ ἔχον μείζονα ἀξίαν φλέγον καὶ ἐπίκαιρον καὶ διὰ τὴν 'Εκκλησίαν ἢ τὴν Θεολογίαν, τὴν Παιδείαν καὶ τὴν Κοινωνίαν πρόβλημα, ὥστε οἱ φοιτηταὶ ἀπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς θεωρίας νὰ μεταφέρονται εἰς τὴν σύγχρονον ζωὴν καὶ δράσιν τῆς τε 'Εκκλησίας καὶ τῆς Κοινωνίας. Πολλάκις αἱ ἰδέαι τοῦ πεπνυμένου Διδασκάλου ἐφαίνοντο εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπείρους καὶ νεαροὺς σπουδαστάς ὑπὲρ τὸ δέον ρηζικέλευθοι, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἐπαναστατικά. Καί, σήμερον κρίνων, ἀτενίζω πρὸς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μετὰ μείζονος ἐκτιμῆσεως καὶ σεβασμοῦ ἐναντι τοῦ διορατικοῦ Διδασκάλου μου καὶ ἀναγνωρίζω πόσον οὗτος εἶχε δίκαιον τὰ ρηζικέλευθα ἐκεῖνα ἐκδιδάσκων εἰς ἡμᾶς ὑπὲρ τῆς 'Εκκλησίας ἡμῶν καὶ τοῦ 'Εθνους, ἅτινα καὶ ἡ Νομοθεσία ὕστερον ἐθέσπισε διὰ τὴν 'Ελληνικὴν 'Εκκλησίαν καὶ ἡ Πολιτεία ἀνεγνώρισε.

10. Δὲν ἔχω ἢ νὰ ἀναφέρω ἀπλῶς τὰς τοῦτ' αὐτὸ ἐπαναστατικὰς διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀντιλήψεις τοῦ ἐμπνευσμένου Διδασκάλου ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς σχέσεως 'Εκκλησίας καὶ Πολιτείας. 'Επὶ ἡμισυ αἰῶνα ἠγωνίζετο οὗτος διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐλευθέρως ἀσκήσεως ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας τῶν ἑαυτῆς καθηκόντων, μακρὰν πάσης πολιτικῆς ἐπιρροῆς, ἐπεμβάσεως ἢ καὶ κυριαρχικῆς ἀρνήσεως εἰς τὰ τοῦ οἴκου τῆς 'Εκκλησίας. Τὰς ἰδέας του ταύτας ὁ 'Αμίλλιας 'Αλιβιζᾶτος ἀνέπτυξε καὶ ἐσχάτως ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς 'Ακαδημίας, ὡς Πρόεδρος αὐτῆς. Δὲν ἔχω ἢ νὰ παραθέσω ἀποσπασματὰ τινὰ, χαρακτηριστικὰ τῆς τοποθετήσεως τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀκραιφνοῦς τέκνου τῆς 'Εκκλησίας ἀοιδίμου Διδασκάλου, διὰ νὰ φανερωθῇ καὶ ὁ σοφὸς Διδάσκαλος καὶ ὁ εἰλικρινὴς Θεολόγος καὶ ὁ πιστὸς Χριστιανός.

Εἰς τὴν ὁμιλίαν του, ἣν εἶπεν ὡς Πρόεδρος τῆς 'Ακαδημίας ἐπὶ τῇ 'Εθνικῇ 'Εορτῇ τῇ 24ῃ Μαρτίου 1969 καὶ ἣτις ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύκνειον ἄσμά του ὑπὲρ τῶν ὑφίστων

θηρσκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἀξιῶν, τὰ σπουδαιότατα ταῦτα ἐκτίθησιν (Χριστιανισμὸς — 'Ορθοδοξία — 'Εθνισμὸς, 'Εν 'Αθήναις 1969. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ 44 τόμ. τῶν Πρακτικῶν τῆς 'Ακαδημίας) ἐν σελ. 5: «Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσωμεν τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποῖαν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ 'Ελληνες, ὡς πρωτότοκοι τῶν Εὐρωπαϊῶν Χριστιανῶν, διὰ τῆς ἀποστολικῆς ἐνεργείας τοῦ μεγάλου 'Αποστόλου τῶν 'Εθνῶν Παύλου, νὰ τηρῶμεν ἀλώβητον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μας καὶ μὲ ἀληθινὸν δέος νὰ ἀντικρίζωμεν τὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις μας, ὄντες τίμιοι ἐναντι τοῦ χριστιανικοῦ μας ὄνματος καὶ μὴ ἀνεχόμενοι οἰανδήποτε νοθείαν αὐτοῦ, εἴτε διὰ μὴ ἐντίμου χριστιανικοῦ βίου, οὔτινος κορύφωμα ἢ βρωμερὰ ὑποκρισία, εἴτε δι' ἀποδοχῆς νέων καινῶν δαιμονίων καὶ ψευδοπροφητειῶν, νοθευουσῶν καταφῶρος τὴν εἰς Χριστὸν καὶ μόνον ἀγνὴν ἡμῶν πίστιν».

Καὶ ἐν σελ. 12 ἀποφαίνεται: «'Αλλ' ἡ ἐννοια τῆς 'Ορθοδοξίας ὑφίσταται περαιτέρω νέαν σύγχυσιν καὶ περιπλοκὴν ὅταν, ἐξ ὑπερβολικῆς ἐπιστημονικῆς δῆθεν διαθέσεως, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ προσαρμοσθῇ ἡ 'Ορθοδοξία πρὸς καινοφανῆ διδάγματα τῆς δυτικῆς θεολογίας καὶ ἰδίᾳ τῆς τελευταίας φιλελευθέρως τάσεως τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας, ὅπου τὰ ἀσυμβίβαστα βιάζονται νὰ λάβουν μορφήν δῆθεν ὀρθόδοξον, ἐν πλήρει συγχύσει τῆ ἀκριβοῦς ἐννοίας τῆς 'Ορθοδοξίας».

'Εν δὲ σελ. 18/19 τὰ ἐξῆς σημειοῖ, ἄξια πολλῆς προσοχῆς καὶ ὡς ἐν διαθήκῃ, ἀποτελοῦντα ἅμα εὐχὴν καὶ παραίνεσιν διὰ τοὺς ἐπιγιγνομένους, ὄντα δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ γνησίου τέκνου τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας καὶ τοῦ ἀληθοῦς 'Ελληνος πατριώτου. «Δὲν πρέπει προκειμένου περὶ τῆς 'Εκκλησίας νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι ἡ 'Εκκλησία εἶναι ὁ ἀγιώτερος καὶ διὰ τοῦτο ὁ πλέον εὐαίσθητος καὶ ὁ πλέον εὐθικτος ὀργανισμὸς, ἡ δὲ μετὰ δέους καὶ φόβου Θεοῦ μεταχειρίσις του εἶναι *conditio sine qua non*, διότι ἡ 'Εκκλησία, εἰς τὴν ὁποῖαν πάντες ἀνήκομεν, εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν εἶναι ἡ 'Εκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι ἰδική μας (ἐξῶθεν δ' ἐπεμβάσεις δὲν ἔ-

χουν ἐν προκειμένῳ θέσιν). 'Η 'Εκκλησία, ἔχουσα ἀνάγκην ἀνακαινίσεως καὶ ἀναζωγονήσεως, θὰ τὸ ἐπιτύχῃ δι' ἑαυτῆς, τῇ καθοδηγήσει τοῦ 'Αγίου Πνεύματος, καὶ οὔτε ἔχει σημασίαν ὁ χρόνος μακροτέρας ἢ συντομωτέρας ὑπομονῆς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀπωτέρου σκοποῦ (ἀτομικαὶ πρωτοβουλία εἶναι προωρισμένοι εἰς ἀποτυχίαν καὶ προοιωνίζονται κακὰ διὰ τὴν 'Εκκλησίαν). Προτιμότερον δ' ἴσως νὰ παραμείνωμεν εἰς τὸ *status quo*, ἐπὶ τινα καιρὸν ἀκόμη, καὶ δὴ ἐταστικῶς, παρὰ νὰ προξενήσωμεν ἀνωμαλίας καὶ ἀνατροπὰς. 'Εν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἀπαράδεκτος ἢ ἀνεπίτρεπτος πρωτοβουλία ἐπιβολῆς πραγμάτων μὴ προερχομένων ἐκ τοῦ βάθους τῆς συνειδήσεως τῆς 'Εκκλησίας, ἥτις καὶ μόνη ἀποτελεῖ τὸ ἀψευδὲς τεκμήριον τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τὸν αὐθεντικὸν ὁδηγὸν πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ μόνον ὅταν τοῦτο ἐξασφαλισθῇ, ἡ ἀνακαινίσις θὰ ἐπέλθῃ ὡς μία φυσιολογικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων».

11. Τοῦ λόγου περὶ τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος γενομένου, ὡς τοῦ φλέγοντος θέματος, ὅπερ ἐκυριάρχει τοῦ ἔσω κόσμου τοῦ αἰοιδίμου Καθηγητοῦ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπιβημάτων τῆς δημοσίας αὐτοῦ ἐμφανίσεως μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ, ἀνάγκη διεξοδικώτερον νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν ἀνεκτιμῆτων ὑπηρεσιῶν, τῶν ὑπ' αὐτοῦ τῇ 'Εκκλησίᾳ προσφερθεισῶν. 'Εν πρώτοις, παρὰ τὴν πολιτικὴν του πρόσκλισιν πρὸς τὴν φιλελευθέραν Κυβέρνησιν τοῦ ἐνδόξου πολιτικοῦ ἀνδρὸς 'Ελευθερίου Βενιζέλου καὶ παρὰ τὴν προσγενομένην βεβήλωσιν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πρωθυπουργοῦ διὰ τοῦ ἐπαράτου ἀναθέματος ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας, ὁ ἐν ἔτει 1917 διευθύνων τὰ τῆς 'Εκκλησίας ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Δημοσίας 'Εκπαιδεύσεως καὶ τῶν 'Εκκλησιαστικῶν νεαρὸς θεολόγος Ἀ μ ί λ κ α ς Ἀ λ ι β ι ζ ᾱ τ ο ς ἐπεδείξατο καὶ σύνεσιν καὶ μετριοπάθειαν, καὶ μάλιστα ἀξιόθαύμαστον ψυχραιμίαν. Συνέστησε κανονικὸν δικαστήριον καὶ οὕτω τὸ ὅλον θέμα, ὄν πολιτικόν, μετέστη ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ πεδίου καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ ἐπετεύχθη κυρίως διὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων. Μέγα ἔργον τοῦ αἰοιδίμου ἀνδρὸς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀναδιор-

γάνωσις τοῦ ὅλου διοικητικοῦ συστήματος τῆς τε Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου ἐν ἔτει 1919. Οὗτος οὐχὶ μικρὸν συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἐπὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἀπὸ Κιτίου Μελετίου, τοῦ μεγάλου καὶ τούτου οἰακοστρόφου καὶ ἀνακαινιστοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ἀμφότεροι ἐβοήθησαν καὶ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς. Τὴν αὐτὴν περίπτω ἐποχὴν ὁ Ἀλιβιζᾶτος ἀποστέλλεται ὡς σύμβουλος μετὰ τῶν διακεκριμένων ἀνδρῶν, τοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Μελετίου Μεταξάκη καὶ τοῦ σοφοῦ ἐκκλησιαστικο-ιστορικοῦ Καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν ἀοιδίμου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου εἰς Ἀμερικὴν, πρὸς εἰρήνευσιν τῆς διεσπασμένης τότε Ἑλληνορθοδόξου νεοπαγοῦς Ἐκκλησίας, λόγῳ ἀκριβῶς τῶν ἐθνικῶν πολιτικῶν διαιρέσεων καὶ διενέξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου καὶ ἐν ταῖς Η.Π.Α. Διὰ τῆς εὐγενοῦς τριανδρίας ταύτης, ἐτέθησαν αἱ βάσεις εἰρηνεύσεως καὶ ὀργανώσεως τῆς ἐν ταῖς Η.Π.Α. Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ τεθέντος θεμελίου ἀνωκοδόμησαν κατόπιν ὁ αὐτὸς Μελέτιος Μεταξάκης ὡς Πατριάρχης ὕστερον, ὡς καὶ οἱ ἐπίσης Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι Βασίλειος Γ', Φώτιος Β' καὶ ὁ νῦν πολὺς Προκαθήμενος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἀθηναγόρας Α'.

12. Τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἔργον τοῦ Καθηγητοῦ πλέον ἐκλεγέντος ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου ἀνεκὸς κατὰ τὰ ἔτη 1920/22. Οὗτος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τὸ φθινόπωρον τοῦ 1922. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, νέον ἀναδημιουργικὸν ἔργον ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ρηξικελεύθου καὶ μεγαλεπήβολου ἀνδρός. Συνεργεῖ εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος τοῦ σοφοῦ καὶ εὐσεβεστάτου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀοιδίμου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (10 Μαρτίου 1923). Τῇ συνε-

γασίᾳ τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν συντάσσεται ὁ νέος Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ συνθήκας πράγματι δραματικῆς διὰ τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Πολιτείαν. Ἄξιον σημειώσεως ἰδιαιτέρας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ὁ καὶ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος τότε διατελὼν Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος δὲν ἐδίστασε, διὰ ν' ἀποδώσῃ πλήρη καὶ τελείαν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως συστήσῃ τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ ἢ τοῦλάχιστον τῶν δικαιωμάτων τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Βασιλικῷ Ἐπιτρόπου. Χάρις δὲ εἰς τὰς θεσπισθείσας διὰ τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου διατάξεις, ἐπετεύχθη ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μόνης ἐκλογή τῶν Ἀρχιερέων, ἄνευ κυβερνητικῆς ἀναμίξεως. Ἔργον τοῦ Ἀλιβιζάτου ἦτο κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ νέος περὶ («Ἐνοριῶν») νόμος (1923), δι' οὗ ἐτίθεντο τὸ πρῶτον αἱ βάσεις τῆς ἐνοριακῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς μορφώσεως τοῦ Κλήρου. Ὁ ἀοιδίμος Καθηγητῆς, μέχρι καὶ πρὸ δύο ἐτῶν, ὑπηρετεῖ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν ἐπίσημον ιδιότητα καὶ πάλιν τοῦ Βασιλικῷ Ἐπιτρόπου. Ὁ ἐν ἔτει 1932 θεσπισθεὶς νεώτερος Καταστατικὸς Χάρτης, ἡ διὰ νόμου ἴδρυσις τοῦ τε Ο.Δ.Ε.Π. καὶ τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. φέρουν καὶ πάλιν τὴν σφραγίδα τοῦ ἀνακαινιστοῦ Διδασκάλου, δραστηρίως συμβαλόντος εἰς τὰς νέας καὶ τόσον ὠφελίμους διατάξεις διὰ τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν ἀνωτέρω Νόμων.

13. Ἐμμέσως τὴν Ἐκκλησίαν ὑπεβοήθησε διὰ τῶν καταβληθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ προσπαθειῶν πρὸς ἴδρυσιν ἐν ἔτει 1924 Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πετράκη. Ὁ γράφων ἐνθυμεῖται τοὺς φοιτητικοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ὄντως πατρικὰς συστάσεις, ὡς καὶ τὴν ὅλην συμπάραστασιν τοῦ Διδασκάλου πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὠραίου τούτου σκοποῦ. Τότε δ' ἀκριβῶς ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ εἰς μίαν ὑπόγειον αἴθουσαν τῆς Μονῆς Πετράκη τὰς ὥρας τῶν φροντιστηριακῶς διδασκομένων μαθημάτων του, ἀκριβῶς διὰ νὰ στερεώσῃ τὰ μόλις κτηθέντα δικαιώματα τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου τῆς ἐν λόγῳ Μονῆς. Ἡ παρουσία δὲ τῶν φοιτητῶν διέσωσε καὶ τὸν ἱερὸν χῶρον, ὃν ἐκαραδόκουν νὰ διαρπάσουν ὑπὸ

ποικίλα προσχήματα βουλιμιῶντες οἰκοπέδοφαγοί. Ἐνεργείαις τοῦ σεβαστοῦ Διδασκάλου, ἀπέκτησε τὸ Πανεπιστήμιον διὰ πρώτην φοράν ἴδιον Πανεπιστημιακὸν Ναόν, τὸν ἱστορικὸν καὶ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἰ. Ναὸν τῆς Καπνικαρέας, ὃν ἀνακαινίσας καὶ ἀνορθώσας ὁ ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ναοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διατελέσας Καθηγητῆς, κατέστησε κέντρον θρησκευτικῆς συνάξεως καὶ τελετουργικῆς μορφώσεως καὶ κηρυκτικῆς ἅμα ἀσχήσεως τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογίας.

14. Εὐφημον μνεῖαν ἀξιοῖ καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἐμπνευσμένου Καθηγητοῦ συγκληθὲν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν αὐτοῦ Ἀ' Συνέδριον τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας (29 Ν/βρίου - 6 Δ/βρίου 1936), τοῦ ὁποῦ οὗ ὠραῖος τόμος τῶν Πρακτικῶν ἀποτελεῖ νέον εὐσημον τιμῆς καὶ δόξης διὰ τὸν αἰδιμον Διδάσκαλον.

Τί δὲ νὰ εἰπῶμεν διὰ τὸ κοινωνικὸν καθόλου ἔργον τοῦ φιλανθρωποτάτου καὶ ἀκενώτου εἰς ἔργα εὐποιίας ἀνδρός; Δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ, ὅτι ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτῆς καὶ ὁ ρηξικέλευθος ὀργανωτῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς νεωτέρας κοινωνικῆς δράσεως. Συμβάλλει εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔχων κύριον συνεργάτην, ἐμπνευστὴν καὶ ἐκτελεστὴν τὸν δραστηριώτατον καὶ ἱκανώτατον, πεπνυμένον καὶ τοῦτον, μαθητὴν καὶ συνάδελφόν του Καθηγητὴν Βασ. Βέλλα. Ἀμφότεροι συνεργάζονται καὶ ἐπιτυχάνουν τὴν ἰδρυσιν Ἐκκλησιαστικοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας· τὸ Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον ἐξοπλίζεται μὲ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ὄργανα διατροφῆς καὶ συντηρήσεως φοιτητῶν τῆς Θεολογίας, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἤγγισε τοὺς 200 ἄλλοτε! Εἰς τὴν δραστηριότητα τῶν δύο τούτων Καθηγητῶν ὀφείλεται ἐπίσης ἡ παρά τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν τοῦ Δαφνίου ἀνοικοδόμησις τῶν μεγαλοπρεπῶν κτιρίων τῆς Σχολῆς τῶν Διακονισσῶν, τοῦ Οἴκου Φοιτητρίας, μὲ πρόβλεψιν ἰδρύσεως καὶ Κολλεγίου Θηλέων, ὡς καὶ Σχολῆς Κοινωνικῶν Λειτουργῶν Διακονισσῶν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ τεθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω δύο σκαπανέων τῆς κοινωνικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας βάσεις

ἀπετέλεσαν πηγὴν ἐμπνεύσεως πρὸς νέας ἐξορμήσεις τῶν διαδόχων Διευθυντῶν τῆς Ἀποστ. Διακονίας, τῇ ἐπινεύσει τῶν ἐκάστοτε Ἀρχιεπισκόπων. Πάντως ὁ Ἀλιβιζᾶτος καὶ ὁ Βέλλας ὑπῆρξαν οἱ θεμελιωταὶ τοῦ πράγματι μεγαλειώδους σήμερον ἐμφανιζομένου ἔργου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας διὰ τῶν θαυμασιῶν ἐκδόσεων ἐκκλησιαστικῶν καὶ πατερικῶν, ὡς καὶ λειτουργικῶν ἔργων, καὶ ποικίλου περιεχομένου ἐπιστημονικῶν θεολογικῶν καὶ ἐτέρων ὠφελίμων καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς συγγραμμάτων.

15. Μετὰ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ἐπεσώρευsen ἰδιαιτέρως ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἀναλγήτως ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος εἰς τὴν Χώραν μας, ὁ Καθηγητῆς Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος, ἅμα τῇ ἐλευθεροεπικοινωνίᾳ πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, ἀποστέλλεται πρῶτος εἰς Ἀμερικὴν καὶ πρὸς διαφώτισιν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως καὶ πρὸς διασφάλισιν ὑλικῆς ἐπικουρίας ὑπὲρ τοῦ πολλαπλῶς πάσχοντος καὶ ταλαιπωρηθέντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ κύρος τὸ μέγα, ὅπερ κατεῖχε μετὰ τῶν ἐπισήμων ἀμερικανικῶν κύκλων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀκόμη καὶ κρατικῶν Ὀργανώσεων, ὑπεβοήθησεν εἰς τὴν θαυμαστὴν πράγματι ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπίσημου ἀποστολῆς του. Τὸ ἀποτέλεσμα: Διετέθη ποσὸν 100 χιλιάδων δολλαρίων ἐξ Ἀμερικῆς καὶ 30 χιλ. δολλαρίων ἐξ Ἀγγλίας διὰ τὴν θεραπείαν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τοῦ δεινοπαθοῦντος Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τῇ συστάσει τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ, συνεστήθη Ἐπιτροπὴ Συνοδικὴ διαχειρίσεως τῶν ἀρξαιμένων ἐκτοτε ἡ ἀποστέλλονται ἀφθόνως χρηματικῶν καὶ λοιπῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, ὡς βοηθημάτων, ἢ διανομῇ τῶν ὁποίων ἀνελήφθη ἀπὸ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν οἰκείων Μητροπόλεων. Εἰς ἑκατομμύρια δολλάρια ἀνήλθον τὰ ποσά, ἅτινα εἰσέρευσαν εἰς τὴν Χώραν μας καὶ εἰς δυσαριθμήτους σάκκους τροφίμων παντὸς εἶδους καὶ ρουχισμοῦ καὶ ὑποδήσεως, ὡς καὶ ποικίλων ἄλλων χρησίμων εἰδῶν, διανεμηθέντων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τε τὸ ἑαυτῆς πάσχον ποιμνιον καὶ εἰς τοὺς ἀναξιοπαθοῦντας κληρικοὺς τῆς ὑπαίθρου, ἅτινα ἐσπειραν τὴν χαρὰν εἰς ἀναριθμήτους οἰκογενείας

καὶ ἐστήριξαν ψυχὰς εὐσεβῶν χριστιανῶν, τῶν ὁποίων καὶ ἡ πίστις παρ' ὀλίγον νὰ κλονισθῆ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν δεινῶν πού ὑπέστησαν οὗτοι. Τὸ τεράστιον τοῦτο κοινωνικὸν καὶ φιλανθρωπικὸν ἔργον ὠφείλετο εἰς τὴν μεγάλθυμον, τὴν φιλάνθρωπον, τὴν ἀκάματον καὶ ὀργανωτικὴν μορφήν τοῦ Ἀλιβιζάτου.

Διὰ τοῦ φιλανθρώπου τούτου ἀνδρός, πτωχοὶ ἀνεκουφίσθησαν, φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα ἐνισχύθησαν, σχολεῖα καταστραφέντα ἀνδρῦθησαν, ἱεροὶ Ναοὶ πυρποληθέντες καὶ μερικῶς ἢ ὀλικῶς καταστραφέντες ἀνεκαινίσθησαν καὶ ἀνωκοδομήθησαν. Νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοκομεῖα καὶ ποικίλα ἄλλα κοινωνικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς δράσεως ἰδρύματα εὗρον τὸ ἀνάλογον μερίδιον ἐπιουρίας ὑπὸ τοῦ συναντιλήπτορος Καθηγητοῦ. Αὐτὴ ἢ Φοιτητικὴ Λέσχη, τὸ Φοιτητικὸν Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον, ὁ Οἶκος Φοιτητρίας καὶ ὁ Οἶκος Διακονισσῶν, ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ε.Ε.Σ. ἐπέτυχον οὐχὶ μικρὰν συμβολὴν ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν πασχόντων ποικίλῃ αὐτῶν προνοίᾳ ἀπὸ μέρους τοῦ Γραφείου Ἀλληλοβοηθείας, τοῦ ὑπὸ τοῦ ρέκτου Καθηγητοῦ διευθυνομένου καὶ ἐργαζομένου. Καὶ πάντα τὰ ἔργα ταῦτα τῆς ἀγάπης, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διαχεόμενα καὶ διασκορπιζόμενα, δὲν ἦσαν κατ' οὐσίαν ἢ ἐπιτεύγματα τῆς ἀγάπης τοῦ εὐγενοῦς τούτου ἀνδρός, τοῦ οὐ μόνον ἐν λόγοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ἔργοις, ἐν τοῖς ἔργοις τῆς ἀγάπης, τὴν ἑαυτοῦ πίστιν καὶ θεολογίαν ἐπιδεικνυμένου.

*

16. Ἐτερον ἔργον ἐνδόξου προβολῆς τῆς τε Ἑλληνικῆς Ὀρθόδοξου Θεολογίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τῆς θερμοουργοῦ πίστεως καὶ τῆς ἀξιοζηλεύτου ὀργανωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἀοιδίου Διδασκάλου ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ Ἐορτασμὸς ἐπὶ τῇ 1900ῃ ἐτηρίδι ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ μεγάλου τῶν Ἐθνῶν Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους, ἐν ἔτει 1951. Ὁ διορατικώτατος Καθηγητὴς ἐσκέφθη ἐξ ὑπ' ἀρχῆς νὰ προσδώσῃ εἰς τὸν μέγαν τοῦτον πανηγυρισμὸν οἰκουμενικὸν καὶ διεκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα. Ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης προσῆλθον προσκυνηταί, ἐκκλησια-

στικοὶ ἡγέται, θεολόγοι καθηγηταὶ καὶ ἀντιπρόσωποι φιλανθρωπικῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων, συγγραφεῖς διεθνοῦς κύρους, ἀνταποκριταὶ ἑλληνικοῦ καὶ ξένου Τύπου, ὅπως συμμετάσχουν εἰς τὸν 10ήμερον λαμπρότατον πανηγυρισμὸν, ὅστις ἀπετέλεσε πράγματι μέγα γεγονός τιμῆς καὶ ἀναγνωρίσεως ἐπὶ διεθνοῦς ἐπιπέδου διὰ τε τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθόδοξον Θεολογίαν. Ὁ ἐκδοθεὶς πανηγυρικὸς τόμος ἀποτελεῖ ἐνδοξὸν τεκμήριον τῆς ὠραίας ἐμπνεύσεως τοῦ πεπνυμένου Διδασκάλου καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεώς του. Ὁ δὲ ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῶν Τελετῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν λεχθεὶς θαυμάσιος λόγος του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κόπος Του», ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν, ὥστε καὶ τὸ ἔγκυρον περιοδικὸν τῆς Ἀγγλίας Church Times, εἰς τὸ φύλλον τῆς 31ης Αὐγούστου 1951, μετὰ σύντομον ἀνάλυσιν, μεστὴν ἐπαινετικῶν ἐκφράσεων, ἔγραφε καὶ τὰ ἐξῆς: «Ὁ λόγος τοῦ Καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου δὲν συγκινεῖ μόνον βαθύτατα, ἀλλ' εἶναι σπουδαία συμβολὴ εἰς τὰς περὶ Παύλου σπουδὰς».

17. Ἄλλ' ἂν τὸ πολυσχιδὲς ἔργον τοῦ μεγάλου ρέκτου καὶ δραστηριωτάτου Καθηγητοῦ ἐπὶ τοῦ θεολογικοῦ, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ, τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ πεδίου προβάλλεται ἐμφαντικώτατα εἰς πάντα μελετητὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914 ἄχρι καὶ τῆς σήμερον ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ ἄγνωστοι πτυχαὶ τῆς εὐεργετικῆς δράσεως τοῦ ἀγαθοποιοῦ Διδασκάλου, αἵτινες μόνον εἰς τὸν στενὸν κύκλον τῶν εὐεργετηθέντων εἶναι γνωσταί. Διότι ὁ εὐγενὴς ἀνὴρ οὐδέποτε ἀνεκοίνου, οὐδὲ εἰς τὰ ἐγγύς αὐτῷ ἰστάμενα πρόσωπα, τὰς ἀγαθοεργὰς αὐτοῦ πράξεις ἐναντι ὠρισμένων προσώπων. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντων δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητος. Εἰς ἑκατοντάδας ἀνέρχονται οἱ τυχόντες ὑποτροφίας δι' εὐρυτέρας σπουδὰς ἐν Ἀμερικῇ καὶ Εὐρώπῃ, ἐνεργείαις τοῦ εὐγενοῦς τούτου προστάτου καὶ κηδεμόνος τῶν φιλομαθῶν νέων. Καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσ/κης, ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ Κράτους, ἐκπαιδευτικοὶ εἰς

πάσας τὰς βαθμίδας τῆς τε κατωτέρας καὶ τῆς μέσης Παιδείας, διδάσκαλοι ξένων γλωσσῶν, τραπεζιτικοί, μηχανικοί, ἰατροὶ καὶ ποικίλων ἄλλων ἐπαγγελημάτων ἄνθρωποι, ἄρρενες καὶ θήλειες, ἱερεῖς καὶ λοιποὶ ἐργάται τῆς Ἐκκλησίας, εὖρον τὸν ἑαυτῶν προστάτην καὶ κηδεμόνα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀγαθοποιοῦ Διδασκάλου. Ἀκόμη καὶ σεβάσμιοι Ἱεράρχαι θὰ διατηροῦν ἀσφαλῶς εὐγνώμονα τὴν ἀνάμνησιν τῆς προστατευτικῆς χειρὸς τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ Διδασκάλου των. Δὲν εἶναι οὐδεμία ὑπερβολὴ νὰ λεχθῆ, ὅτι ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ἡ μεγάλη προσωπικότης τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου τηλικαύτην ἔσκει ἐπὶ τῶν ἡγετῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐπίδρασιν, ὥστε καὶ ἐν τῇ ἐπιλογῇ τῶν προσώπων διὰ τὰς ἡγετικὰς ἐκκλησιαστικὰς θέσεις ἢ γνώμη αὐτοῦ ν' ἀποτελῆ σταθμητικὸν παράγοντα μεγάλης βαρύτητος. Ἐννοεῖται, ὅτι πολλάκις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκη οὗτος ν' ἀγωνισθῆ πρὸς παραμερισμὸν προσωπικῶν ἀντιδράσεων ἀπὸ μέρους τῶν παραμεριζομένων ἢ καὶ ζημιουμένων. Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ νίκη ἔσπεφε τὰς προσπαθείας του, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις καὶ ἔστιν ὅτε ἐπιθέσεις διὰ τοῦ Τύπου καὶ τῶν ἐπικριτικῶν προφορικῶν διαδόσεων ἐπὶ ἄρριβισμῶ καὶ νεποτισμῶ. Ἀλλ' ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς οὐδέποτε ἐκάμφθη καὶ μετὰ φρονήσεως ἀντίκρυζε τὰς κατηγορίας τῶν ἐπικριτῶν του. Πρὸς τιμὴν του, δεόν νὰ λεχθῆ, ὅτι ὁ φύσει εὐγενὴς καὶ ἀξιοπρεπὴς ἀνὴρ, ἀκόμη καὶ εἰς στιγμὰς ἐξάψεως κατὰ προσώπου τινός, οὐδέποτε ἐπέτρεψεν εἰς ἑαυτὸν νὰ προβῆ εἰς ἐκφράσεις ἀπαραδέκτους, ἀλλὰ συνηθεστάτας εἰς ἀνθρώπους τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἀκόμη καὶ ἀξιοματούχους, κατωτέρας πάντως ἀγωγῆς καὶ ἀνατροφῆς. Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος ἐτίμησε καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὸν εὐγενῆ οἶκόν του μὲ τὴν ἐμφανῆ ἀξιοπρέπειάν του, τὴν ἐκ παραδόσεως οἰκογενειακῆς εὐγένειάν του καὶ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ προσόντα, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὴν (ἀρχοντικὴν) προσωπικότητα, τὸν ἀληθῆ gentleman.

*

18. Θὰ μὲ ἀπέλειπεν ὁ χρόνος καὶ θὰ διεμαρτύρητο ὁ χῶρος τοῦ Περιοδικοῦ, ἂν

ἤθελον ἐκταθῆ εἰς λεπτομερείας ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν πολλαπλῶν, τῶν πολυσχιδῶν καὶ τῶν ἀξιολογωτάτων ἐπιτεύξεων τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός, τοῦ σοφοῦ Διδασκάλου, τοῦ ἐξαιρέτου ἐπιστήμονος, τοῦ ἀναμορφωτοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας, τοῦ δραστηρίου κοινωνικοῦ ἐργάτου, τοῦ εὐγενοῦς προστάτου καὶ κηδεμόνος ἀπειροπληθῶν νέων θεολόγων, τοῦ ἥρω καὶ ἀγωνιστοῦ τῶν εὐγενεστέρων ἰδεωδῶν καὶ ἀρχῶν, τοῦ γνωστοῦ ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου.

Ἐν ἐν τέλει ἄς μοὶ ἐπιτραπῆ νὰ ἐκθέσω καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τοῦ Περιοδικοῦ, πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τῆς ἀγάπης, ὧν ἀπέλαυεν ὁ προαπελθὼν μεταξὺ τῶν διασημοτέρων ἐπιστημόνων θεολόγων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην.

Ἡ θλιβερὰ εἶδησις τῆς κοιμήσεως τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός εὖρε τὸν γράφοντα ἐν Canterbury, τῇ ἐνδόξῳ καὶ ἱστορικῇ πρωτεύουσῃ τοῦ Kent (τῆς νοτίου Ἀγγλίας). Μεταξὺ 11 καὶ 22 Αὐγούστου συνῆλθεν ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἶχον ὀρισθῆ τρεῖς: Ὁ ἀοιδίμος Καθηγητὴς, ὁ συνάδελφος κ. Σάββας Ἀγουρίδης καὶ ἡ μετρίότης μου. Πρὶν τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωρήσεως, πληροφορηθεὶς τὰ τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀοιδίμου Διδασκάλου, μάλιστα ἐντελῶς τυχαίως, παρεκάλεσα τὸν γραμματέα τῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Μελέτιον Καλαμαράν νὰ ἐπισκεφθῆ τὸν πολυσέβαστον Διδάσκαλον εἰς τὴν Πολυκλινικὴν Ἀθηνῶν, νὰ ὑποβάλλῃ τὰ σεβάσματά μου μετὰ τῶν εὐχῶν ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τῆς υγείας του καὶ νὰ ἐρωτήσῃ, ἂν προτίθεται, ἔστω καὶ βραδύτερον, νὰ ἔλθῃ εἰς Canterbury. Ὅποια ἡ ἐκπληξίς μου, ὅταν ἔμαθον ὅτι, λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεώς του, δὲν ἠδυνήθη ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτοῦ. Τὴν μεθεπομένην ἔδει ν' ἀναχωρήσω. Συμπιεζόμενος ὑπὸ ποικίλων ἀσχολήσεων, οὐδὲ τὴν

κάρταν μου δὲν ἠδυνήθην ν' ἀφήσω, ἀλλ' οὔτε καὶ τηλεφωνικῶς ἐθεώρησα πρέπον νὰ ἐπικοινωνήσω, σεβόμενος τὸ ἐμπερίστατον τοῦ περιβάλλοντος τῶν συγγενῶν αὐτοῦ. Πάντως ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸ πόσον ἐθλίβην. Καὶ ἡ θλίψις μου ἐπετείνετο ἐπὶ τῇ σκέψει ὅτι θὰ ἐστερούμην τῆς παρουσίας τοῦ πεπειραμένου καὶ σοφοῦ Διδασκάλου, κατὰ τὰς συζητήσεις τῶν σπουδαίων θεμάτων ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ τοῦ Π.Σ.Ε. Καὶ οἱ φόβοι μου, φεῦ! ἐπραγματοποιήθησαν!

Ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ Καθηγητοῦ Ἀμίλικα Ἀλιβιζάτου διεχύθη ἀκαριαίως εἰς τὰ ὑπὲρ 300 μέλη τῆς Κ.Ε. τοῦ Π.Σ.Ε., ἣτις συνεδρίαζεν ἐν ὀλομελείᾳ, παρουσία δεκάδων δημοσιογράφων, ἀντιπροσώπων ραδιοφωνικῶν καὶ τηλεοπτικῶν σταθμῶν, καὶ μάλιστα τοῦ Λονδινεῖου σταθμοῦ τοῦ Β.Β.С., πολλῶν παρατηρητῶν καὶ ἄλλων ἀκροατῶν.

19. Εἶναι δύσκολον νὰ περιγράψω τὴν συγκίνησιν, ἣτις κατέλαβε τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν συνέδρων. Ἀλλ' ἔτι δυσχερέστερον δι' ἐμὲ εἶναι νὰ περιγράψω τὴν συγκίνησιν, ἣτις κατέλαβε τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων συνέδρων, ὡς καὶ τοὺς ἀντιπρόσωπους τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν. Δάκρυα ἔβλεπέ τις εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν πλείστων συνέδρων, καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Ἐγνωρίζομεν, ὅτι ὁ πολὺς Καθηγητὴς ἤγγιζε πρὸς τὸ τέρμα τοῦ βίου καὶ ὅτι θὰ ἐπετελεῖ καὶ οὗτος τὸ ὕστατον καθῆκον πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τῆς ἀποθέσεως τῆς σαρκὸς καὶ τῆς μεταστάσεως εἰς τὰς σφαίρας τοῦ ὑπερπέραν, τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἀνεσπέρου Φωτός! Καὶ ὅμως δὲν ἠθέλομεν νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν τηλεγραφηθεῖσαν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. θλιβεράν εἶδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Διδασκάλου μας. Ἐγνωρίζομεν αὐτὸν σφύζοντα ζωῆς καὶ δράσεως μέχρις ἐσχάτων καὶ ἐφαίνετο εἰς ἡμᾶς ἀπίθανον, ὅτι ὁ Διδάσκαλός μας ἔπαυσε πλέον διδάσκων καὶ σοφίζων καὶ δρῶν τὰ καλὰ καγαθὰ ἔργα.

20 Τὸ γεγονός πάντως ἐπεβλήθη καὶ ἡ πραγματικότης διέλυσε τοὺς δισταγμούς μας περὶ τοῦ δῆθεν ἀπιθάνου θλιβεροῦ γεγονότος. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς Dr. Blake,

ὀλόκληρον τὸ ἐπὶ τῆς Καθέδρας Προεδρεῖον, ἐκάλεσαν τὴν Συνέλευσιν εἰς στάσιν προσοχῆς. Ἀνέγνωσεν ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τὸ ἀγγέλλον τὴν θλιβεράν εἶδησιν τηλεγράφημα καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐκλήθημεν πάντες, ὅπως ἐν κατανύξει τηρήσωμεν ὀλίγων λεπτῶν σιγὴν, προσευχόμενοι ἐνδομύχως. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς εἰδοποίησε τὸν ὑποφαινόμενον, ὅτι συνεστήθη Ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ὑποφαινομένου, ἐκ τῶν κ. κ. Νησιώτου καὶ Σ. Ἀγουρίδου, ἣτις καὶ συνέταξε τὰ συλλυπητήρια τηλεγραφήματα ἀπὸ προσώπου τοῦ Προεδρεῖου τῆς Κ.Ε. τοῦ Π.Σ.Ε., τοῦ Ἐπιτίμου Γενικοῦ Γραμματέως Δρος Visser't Hooft, τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως Δρος Blake καὶ τῶν τριῶν μελῶν τῆς ἐν λόγῳ Ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας, ἅτινα καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐκλιπόντος, εἰς τὴν Ἱεράν Σύνοδον, εἰς τὸν Πρύτανιν τοῦ Παν/μίου, εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας καὶ εἰς τὸν Κοσμήτορα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς. Συγχρόνως ἡ ἐξ Ἑλλήνων Ἀντιπροσωπεία συνελθοῦσα, ἀπεφάσισε καὶ εἰσηγήθη εἰς τὸν Γενικὸν Γραμματέα τὴν τέλεσιν τῆς ἐσπέρας Ἐπιμνημοσύνης δεήσεως. Ἦτο κάτι τὸ ἀσύνηθες! Ὑπὲρ τριακόσιοι συνέδροι καὶ παρατηρηταί, μετὰ δημοσιογράφων ἐκ πλείστων χωρῶν, τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ Παν/μίου τοῦ Kent, τῶν συζύγων τῶν συνέδρων κ.π.ἄ., προσήχοντο κοινῇ ἐν κατανύξει καὶ ἐν καταθλίψει. Οἱ πάντες ἔλεγον, ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε ἐδόθη τόση ἔμφασις ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ μεγάλων προσωπικοτήτων καὶ παλαιῶν συνεργατῶν τοῦ Π.Σ.Ε., ὅση καὶ ὁποία διὰ τὸν Καθηγητὴν Ἀμίλικαν Ἀλιβιζάτον! Τὴν Ἐπιμνημόσυνον τοῦ Τρισαγίου Ἀκολουθίαν εἶχον συντάξει προηγουμένως καὶ εἶχον μεταφράσει ταύτην εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὁ Μητροπολίτης Μύρων Χρυσόστομος καὶ ὁ ἐξαιρετος ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Γενεύῃ παρὰ τῷ Π.Σ.Ε. ἱερεὺς Τσέτσης. Τὰς προσευχὰς καὶ τὴν ὅλην Ἀκολουθίαν ἀνέγνωσεν ὁ χοροστατήσας Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος. Συνεψάλλομεν δὲ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ Ἕλληνες. Συνέψαλλον δὲ δι' ὠραιστάτων φωνῶν καὶ οἱ ὁμόδοξοι Ρῶσοι Ἀντιπρόσωποι, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ

Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Λένινγκραδ κ. Νικόδημος. Ἦτο δὲ δυσπεριγράπτως συγκινητικόν, ὅταν ἐν δάκρυσιν οἱ πλεῖστοι, ἡμέτεροι καὶ ξένοι, συνεψάλλομεν ἐν τέλει τὸ Αἰωνία ἢ Μνήμη!

*

21. Ἦτο δικαία ἢ ὑστάτη ὀφειλὴ τοῦ Π.Σ.Ε. πρὸς τὸν τελευταῖον ἐπιζῶντα πρωτοεργάτην καὶ παλαιότερον μέλος τῆς ἐνωτικῆς προσπάθειας τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν διὰ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Π.Σ.Ε. Ὁ Διδάσκαλος, ἤδη ἐν Γερμανίᾳ μετεκπαιδευόμενος, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετὰσχη εἰς τὸ Α' ἐν Βερολίῳ συνελθόν Παγκόσμιον Συνέδριον τῶν Ὁρθόδοξων. Ἀπὸ τοῦ 1920 καλλιεργεῖ πλέον καὶ ἐπισήμως τὰς διεκκλησιαστικὰς καὶ θεολογικὰς συζητήσεις ἐπὶ οἰκουμενικῆς βάσεως καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μεταξὺ καὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων, ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. Ἐκτοτε συμμετέσχεν εἰς πάσας τὰς οἰκουμενικὰς συνελεύσεις καὶ μάλιστα ὡς ἐνεργότατον καὶ σπουδαιότατον μέλος τῶν ὑποεπιτροπῶν «Πίστews καὶ Τάξεως» καὶ «Ζωῆς καὶ Ἐργασίας». Ἐν ἔτει δὲ 1948, διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀποφάσεως τῆς συγχωνύσεως τῶν δύο ὡς ἄνω πρώτων ὀργανώσεων εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.), ὁ Διδάσκαλος σπουδαίως συνήργησεν εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ πρώτου Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ Π.Σ.Ε. μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ, ὥστε καὶ τὸ ἐκ δέκα καὶ ἑπτὰ Ἀντιπροσώπων ἀποτελούμενον Ἑλληνικὸν προσωπικόν, ἐκ τε Μητροπολιτῶν καὶ ἐκ Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ μετριότης τοῦ γράφοντος, ἐπέισθη μετὰ πολλὰς συζητήσεις ν' ἀποδεχθῆ, ὅπως ψηφίσῃ τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τοῦ Π.Σ.Ε. Οὕτω πως ἢ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, με ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀπετέλεσαν τὰ πρῶτα ἰδρυτικὰ μέλη τοῦ διεκκλησιαστικοῦ τούτου Ὄργανισμοῦ. Ὁ ἐνθερμος ζηλωτῆς καὶ ὑποστηρικτῆς τῆς φιλικῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἐπιδιώξεως τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν, συμμετεῖχε πάντοτε εἰς τὰς ἀνά ἐξαετίαν συνε-

χομένας Γενικὰς Συνελεύσεις τοῦ Π.Σ.Ε. (Ἀμστερνταμ 1948, Ἐβανστον 1955, Νέου Δελχί 1961 καὶ Οὐψάλας 1968), ὡς ἐπίσημος ἐκπρόσωπος τῆς τε Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας Κύπρου, πολλάκις δὲ καὶ ἄλλων Ὁρθόδοξων Πατριαρχείων. Σημειωτέον, ὅτι ἄπαξ καὶ δις πολλάκις τοῦ ἔτους συμμετεῖχε τῶν σπουδαιότερων ὑποεπιτροπῶν τοῦ Π.Σ.Ε., μεταβαίνων πρὸς τοῦτο εἰς τὸ Ἐξωτερικόν.

22. Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἀπέκτησε κύρος ἐν τῷ Π.Σ.Ε. μοναδικόν, ἢ δὲ γνώμη αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐκάστοτε προβλημάτων ἠκούετο μετὰ σεβασμοῦ καὶ δύναμαι νὰ εἶπω εὐλαβείας. Ἡ γνώσις τῶν σπουδαιότερων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀπετέλει μέγα ἐφόδιον διὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεών του ἐν ταῖς Συνελεύσεσι τοῦ Π.Σ.Ε. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον ἐπίτευγμα τοῦ Διδασκάλου ὑπῆρξε καὶ θὰ παραμένῃ ἔσαε εἰς αἰωνίαν αὐτοῦ μνήμην καὶ τιμὴν, τὸ ὅτι οὗτος ἀνεδείχθη ὁ πρωτοπόρος ἐν τῇ προβολῇ τῆς Ὁρθόδοξου Θεολογίας καὶ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καθόλου, καὶ μάλιστα τῆς Ἑλληνικῆς, μεταξὺ τοῦ συνόλου τοῦ Προτεσταντικοῦ κόσμου καὶ τῶν πέντε Ἡπειρῶν. Εἰς τὸν τετιμημένον τοῦτον ἄνδρα ὀφείλεται ἢ τιμὴ καὶ ἢ ἐνδοξος προβολὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἐπὶ τῶν προσπαθειῶν δὲ καὶ τῶν ὀλων ἀγώνων τοῦ Ἑλληνος Καθηγητοῦ Ἀλιβιζᾶτου ἐστηρίχθησαν καὶ στηρίζονται καὶ σήμερον αἱ ἔντονοι προσπάθειαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν λοιπῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς προσέγγισιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, συμφιλίωσιν καὶ, ὀφέποτε ὁ Κύριος εὐδοκῆσῃ, πρὸς ἔνωσιν αὐτῶν.

23. Πάντα τ' ἀνωτέρω ἐξῆρον δι' ὠραίας ἀποχαιρετιστηρίου προσλαλιᾶς πρὸς τὸν μετastάντα πολυσέβαστον Καθηγητὴν, οἱ προϊστάμενοι σήμερον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἦτοι ὁ Dr. Visser't Hooft, Ἐπίτιμος Γενικὸς Γραμματεὺς καὶ ὁ νῦν Γενικὸς Γραμματεὺς Dr. Blake. Οἱ λόγοι των ἦσαν ἔκφρασις πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Διδασκάλου τιμῆς, εὐγνωμοσύνης καὶ θαυμασμοῦ,

δι' ὅσα οὗτος ἐπετέλεσεν ὑπὲρ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Δυστυχῶς δὲν κατώρθωσά να λάβω ἀντίγραφον τῆς ὠραίας ἐκάστου ἐπιμνημοσύνου προσλαλιᾶς. Ἐξ ὅσων ἐνθυμουμαι, ἀμφοτέροι ἐμνήσθησαν τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἀπελθὼν Διδάσκαλος ἦτο ὁ τελευταῖος ἐπιζῶν πρωτεργάτης τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ ἀνέφερον τοὺς σπουδαιότερους σταθμοὺς τῆς δράσεως αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὸν ὑποφαινόμενον, μετὰ τῶν θερμῶν συλλυπητηρίων αὐτοῦ, ὑπέβαλεν ὁ περισσότερα περὶ τοῦ Διδασκάλου γνωρίζων Ἐπίτιμος Γενικὸς Γραμματεὺς Dr. Visser't Hooft τὴν παράκλησιν, ὅπως διαβιβάσῃ ταύτην καὶ εἰς τοὺς οἰκείους, ἔχουσιν οὕτω: «Ὁ Καθηγητῆς Ἀλιβιζᾶτος κατέχει τὴν πλουσιωτέραν Βιβλιοθήκην καὶ τὴν πληρεστέραν, τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν αὐτῆς. Εἶναι εὐχὴ καὶ παράκλησις τοῦ Π.Σ.Ε., ὅπως ἡ θαυμασία αὕτη Βιβλιοθήκη περιέλθῃ ὀλοκληρωτικῶς, ἄνευ διασκορπισμοῦ καὶ διαχωρισμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους, εἰς ἓν ἐπίσημον Ἴδρυμα, τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν ἢ ἕτερον ἀνεγνωρισμένον Ἴδρυμα». Τὴν ἐν λόγῳ παράκλησιν διαβιβάζω ὅπου δεῖ, κατὰ καθῆκον.

*

24. Ὡς καὶ ἐν ἀρχῇ εἶπον, δὲν ἦτο πρόθεσις μου, ὅπως βιογραφήσω τὸν Διδάσκαλον· οὔτε ἐπίσης ἤθελον νὰ ἀναλύσω τὰ ἐπιστημονικά του ἐπιτεύγματα, τὴν ἐξελικτικὴν του ἀνοδικὴν πορείαν καὶ τὰ ὅσα εἰς τὰ ἐπὶ μέρους συνεισήνεγκεν εἰς τε τὸ Ἔθνος, εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τε τὴν Θεολογίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ καθόλου κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν πεδῖον, καὶ μάλιστα εἰς τὴν προβολήν, ὡς εἶπον, τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὀνόματος, τῆς Ἑλληνικῆς Θεολογίας, τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς καθόλου Ὀρθοδοξίας διεθνῶς. Ἀπλῶς ἐρράμφισα γνώριμα εἰς ἐμὲ γεγονότα ἐκ τῆς πολυσχιδοῦς καὶ ἀξιοθαυμάστου δράσεως τοῦ μεγαλεπήβολου καὶ σοφοῦ Διδασκάλου, ἵνα ἐκφράσω Αὐτῷ τὰ ἴδια αἰσθήματα σεβασμοῦ, ἀγάπης καὶ θαυμασμοῦ.

Θὰ παρέλθῃ ἴσως χρόνος πολὺς διὰ νὰ ἱστορηθῇ καὶ κριθῇ κατ' ἀξίαν τὸ μέγα καὶ

πολύπλευρον ἔργον τοῦ μεγάλου τούτου Διδασκάλου τοῦ Γένους ἡμῶν. Διὰ τὸν γράφοντα ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ὑπῆρξεν «μέγας» μορφή ἐπιβλητικῆ· διάνοια θαυμαστή· φύσις ἐνεργητικὴ καὶ δραστήρια· προσωπικότης ἐπιβλητικῆ, ἐν τῇ αὐστηρότητι ἐγκλείουσα κόσμον ἐξόχως συναισθηματικόν· ἰδιαιτέρον δὲ διακριτικόν γνώρισμα τοῦ ἀνδρός ἦτο ἡ θαυμασία σύνδεσις προοδευτικότητος καὶ συντηρητικότητος. Ἐπεκρίθη ἄλλοτε διὰ τὰς ἐνωτικὰς του προσπαθείας· καὶ ὅμως οὐδὲ κατὰ ἴωτα ἐν ἡμίαν κεραλίαν δὲν ἀπέστη τῆς ἑαυτοῦ ὀρθοδόξου πίστεως· πιστὸς ἐν τε τοῖς λόγοις καὶ ἐν τοῖς ἔργοις, ἀπεδείχθη καὶ ἀληθῆς χριστιανός. Ἐγνώριζε νὰ τέμνῃ ἐκάστοτε τὸ δίκαιον καὶ ἀληθές, ἀποχωρίζων καὶ διακρίνων τὸ ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβές. Θερμουργὸς ἐν πάσαις ταῖς ἀρχαῖς αὐτοῦ· φύσει εὐγενῆς καὶ ἀξιοπρεπέτης, ἔστιν ὅτε ὀξύς καὶ ὀργίλος, ἀλλ' ἐν τὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀξιοπρεπείας. Ἐπέκρινε πολλάκις καταστάσεις καὶ πράξεις, ἀλλὰ σπανίως ἐξεφράζετο κατὰ προσώπων. Περισσότερον ἐνδιαφέρον ἐπεδείκνυε διὰ τὰ γενικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐπιστημονικῆς Θεολογίας καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὰ ἐπὶ μέρους. Οἱ μεγάλοι καὶ διαπρεπεῖς ἄνδρες εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔχουν τοὺς ἐπικριτὰς των. Ἄλλ' εἶναι συνακόλουθον τοῦ βίου τῶν μεγάλων ἀνδρῶν νὰ προσκτιῶνται φίλους καὶ θαυμαστάς εἰλικρινεῖς καὶ γνησίους. Καὶ ὁ προαπελθὼν Διδάσκαλος ἔσχεν ἐπικριτὰς, ἀλλ' εἶχε καὶ τοὺς φανατικούς φίλους καὶ θαυμαστάς του ἀποκτήσει, οἵτινες καὶ πολυαριθμότεροι εἶναι καὶ ἔσαι θὰ τιμῶσι καὶ θὰ γεραίρωσι τὸν ἐνδοξον ἄνδρα, τὸν ἐξαιρετον ἐπιστήμονα· τὸν θαυμαστὸν Διδάσκαλον· τὸν πεπνυμένον συγγραφέα· τὸν μέγαν ἰδεολόγον· τὸν πρωτόπρον ἐν τοῖς ἀγαθοῖς· τὸν προοδευτικώτατον ἐν τοῖς καλοῖς· τὸν θερμουργὸν τῇ Πίστει· τὸν ἀληθῆ ὀρθόδοξον χριστιανόν· τὸν εὐσεβῆ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχον· τὸν λάτρην παντὸς Ἑλληνικοῦ καὶ τὸν τῆς Πατερικῆς Σκέψεως θαυμαστήν.

*

25. Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος θὰ ἠδύνατο εὐθαρσῶς καὶ δικαίως νὰ ἐπανα-

λάβη τούς ἐμπνευσμένους λόγους τοῦ Ποιητοῦ, ὡς πραγματικὸς ἐφαρμοστὴς τούτων ἐν τῷ βίῳ του:

*«Εἶμι παρὰ στάθμην ὀρθὴν ὁδὸν οὐδετέρωσε
κλινόμενος· χρὴ γὰρ μ' ἄρτια πάντα νοεῖν.
πατρίδα κοσμήσω, λιπαρὴν πόλιν, οὐτ' ἐπὶ δήμῳ
τρέφας οὐτ' ἀδίκους ἀνδράσι πειθόμενος»!*

(Θέογνις Μεγαρεύς, Ἐλεγ. I, 945, παρὰ Ernestus Diehl, Anthologia Lyrica Graeca, vol. 1 Lipsiae, Teubner 1936).

Τελευτῶν, ἀπευθύνω εἰς τούς προσφιλεῖς οἰκείους τοῦ προαπελθόντος Διδασκάλου, καὶ μάλιστα τὴν ἐρίτιμον σύζυγον αὐτοῦ, τὰς ἐκ βάθους ψυχῆς διαπύρους εὐχάς, ὅπως πάντες τύχῳσιν τῆς ἐξ Ὑψους παρηγορίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ προσφιλοῦς των. Μία δ' εὐχὴ ἐκ μέρους τῶν φίλων ἀναπέμπεται πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἀναδείξῃ νέους ἀνδρας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκλιπόντος. Τὸ μέγα πρότυπον τοῦ ἐκδημησαντος Διδασκάλου ἔστω τὸ διδακτικὸν ὑπόδειγμα μιμήσεως τῆς νέας γενεᾶς τῶν Θεολόγων μας. Ἡ Ἑλληνικὴ Πατρίς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλων Διδασκάλων καὶ μεγαλετηβόλων ἐργατῶν.

Πέποιθα, ὅτι ἡ μακαρία Ψυχὴ τοῦ Διδασκάλου χαίρεται ἐν σκηναῖς δικαίων, μετὰ τῶν ἀναφῶν καὶ λογικῶν Πνευμάτων, δοξάζουσα καὶ ὑμνοῦσα μετ' αὐτῶν τὸν Κύριον, καὶ δοξαζομένη καὶ τιμωμένη καὶ αὕτη δι' ὅσα ἀγαθὰ ἐν βίῳ ἔπραξε.

*

Πεφιλημένε, πολυσέβαστε καὶ τετιμημένε Διδάσκαλε! Ὑπῆρξες, δι' ὅσους Σὲ ἐγνώρισαν, ὑπόδειγμα ἀξιοπρεπείας, ἀρετῆς, εὐσεβείας, παιδείας καὶ γνώσεως. Ὅποῖός τις ὑπῆρξες διὰ τούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς μου, ἐκφράζει ἡ σοφὴ τοῦ μεγάλου Βασιλείου φράσις. Οἱ θαυμάσιοι λόγοι του προσαρμόζονται πλήρως εἰς τὴν ἐξάριτον προσωπικότητά Σου. Ἔστωσαν οἱ λόγοι οὗτοι καὶ τὸ ἰδικόν Σου ἐγκώμιον ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Σου, ὅστις καὶ Σὲ ἐθαύμαζε καὶ Σὲ ἐτίμα καὶ Σὲ ἐσέβετο καὶ Σὲ ἠγάπα καὶ ὄν καὶ Σὺ ἐτίμας καὶ ἠγάπας:

«Οἶχεται ἀνὴρ διαφανέστατα δὴ τῶν καθ' ἑαυτὸν πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνους ὑπερνεγκῶν ἀγαθοῖς, ἔρρισμα πατρίδος, Ἐκκλησιῶν κόσμος, στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας, στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, οἰκείως ἀσφάλεια, δυσμαχώτατος τοῖς ὑπεναντίοις, φύλαξ πατρῶων θεσμῶν» (Μεγ. Βασιλείου, Ἐπιστολὴ 28 «Τῇ Ἐκκλησίᾳ Νεοκαισαρείας», παρὰ Roy j. Deferrari, Ph. D., Saint Basil the Letters, Cambridge, Mass. 1950 I, 160).

Τοῦ πολυσεβεστάτου Διδασκάλου, Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου

Ἡ Μνήμη ἔστω αἰωνία!

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ο ΑΜΙΛΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ 1887-1969

ΕΝ ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

Ὅτι ἀποτελεῖ μεγάλην δοκιμασίαν διὰ τὸν συντάκτην τῆς παρούσης νεκρολογίας, τὸ νὰ γράψῃ, ὅτι ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος δὲν ὑπάρχει πλέον, εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι φυσικὸν καὶ εἰς πάντα σύγχρονον ἱστορικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δὲ φυσικὸν, διότι σπανίως εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπῆρξε πλέον πολυμερῆς, μακροχρόνιος καὶ ἐνεργὸς παρουσία εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἷα ὑπῆρξε ἡ τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Σπανίως ὄνομα συνεδέθη ἐπὶ μακρότατον χρόνον μὲ τὰ πλέον ἐντυπωσιακὰ γεγονότα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς συνεδέθη τὸ ὄνομα, μοναδικὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Λέγω δὲ τοῦτο ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς βαρύτητος τῶν ἐκφράσεων, διότι εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος: Θεόκλητος Φαρμακίδης (ἔτη δραστηριότητος 1825-1860), κύριος σύμβουλος τοῦ Ἀντιβασιλέως Maurer 1833/4, Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ μέγας αὐτοῦ ἀντίπαλος ἐν τῷ θέματι τῆς Ὁργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1841-1857), Γερμανὸς Καλλιγῆς ἐπὶ βραχὺ χρόνον διάστημα Μητροπολίτης Ἀθηνῶν (1889-1897), Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου 1914-1923, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος 1923-1938), Μελέτιος Μεταξάκης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν ἐπὶ βραχυτάτον χρόνον διάστημα (1918-1920), τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου ἀντιπροσωπεύει μίαν περίπου 60ετίαν (1908-1969). Τοῦτο εἶναι μοναδικόν.

Ἀνδρωθεὶς κατὰ τὰς μεγάλας ἡμέρας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ Γουδι (1909) ἀνανεωθείσης Ἑλλάδος τοῦ 1912/1913 μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς προσπαθείας πρὸς ἀνακαίνισιν τῶν θεσμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, διὰ τῶν περιφήμων ἄρθρων του εἰς τὴν «Πατρίδα» τοῦ Σίμου. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἔδωσε μεγάλην προσοχὴν, διότι ὁ νεαρὸς καὶ πλήρης σφρίγγους διδάκτωρ τῆς Θεολογίας, μόλις ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ἑσπερίας μετὰ τετραετεῖς σπουδὰς (1908-1912) (ἦτο κάτοχος τῆς ἀγγλικῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς) ἐπεδόθη μὲ ἀληθῆ εὐρύτητα πνεύματος καὶ μορφώσεως καὶ μὲ πάθος εἰς τὸ ἔργον, ὅπερ ἤθελε νὰ γίνῃ κύριον τῆς ζωῆς του, τὴν ἀνα-

καίνισιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τόσον δὲ ἦτο ἔτοιμος διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ μεγάλου ἔργου, ὥστε ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου συνεφώνησαν, ἵνα κατὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Μεγάλης Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ σύνταξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Νομοθεσίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1911 (Νόμος 188 τοῦ 1914), περιληφθῇ καὶ ὁ μόλις 27ετής Ἀ. Ἀλιβιζάτος, ὁ ὁποῖος εἶτα, εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν, ἐξελέγη (1915), ἀλλὰ δὲν διαώρισθη (ἰδὲ κατωτέρω βιογραφίαν) ἑκτακτος καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὕτη συνέταξεν ἐντὸς ἔτους 8 νομοθετήματα.

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν οὐδενὸς τῶν νομοθετημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς ἐξόχου προσπαθείας ὄλων τῶν παργόντων τοῦ Ἔθνους, οἱ ὁποῖοι ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην ἀμέσους ἀνακαινίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἡ βάσκανος μοῖρα τῆς Ἑλλάδος διέκοψε τὸ μέγα ἔργον, διότι ἐπῆλθε, μὲ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον, ὁ Ἐθνικὸς διχασμός. Παρὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ ὅμως ἐπελθόντα δεινὰ, ὁ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος συνεκέντρωσε τὴν προσπάθειαν αὐτοῦ εἰς τρία καίρια σημεῖα: α) τὴν ριζικὴν ἀναθεώρησιν τῶν Νόμων Σ' καὶ ΣΑ' τοῦ 1852, διὰ τῆς οὐσιαστικῆς ἀνατροπῆς τῶν πολιτικοκρατικῶν ἀρχῶν, αἵτινες εἶχον ἐπιβληθῆ ἐπὶ Maurer (1833) τῇ συνεργείᾳ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου (1833) διὰ τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου περὶ τῆς δῆθεν «ἀνεξαρτησίας» τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας· β) τὴν ἐξασφάλισιν τῆς λύσεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 προβλήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τῆς μορφώσεως τοῦ κλήρου αὐτῆς εἰς σύγχρονον καὶ γ) τὴν διὰ νόμου καθιέρωσιν τῆς κοινωνικῆς δράσεως τῆς Ἐκκλησίας (ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία ἰδρύθη βραδύτερον). Καίτοι τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐματαιώθη ἐν τῷ συνόλω του, ὅμως ἀπετέλεσε τὴν πηγὴν, ἐξ ἧς ἦντλησαν οἱ νομοθέται κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Μεσοπολέμου (1923-1939), ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἀνατροπὴ τῆς πολιτικοκρατίας τοῦ Maurer (1923).

Ἡ νέα προσπάθεια ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἀ. Ἀλιβιζάτου ἀνελήφθη εἰς δυσκόλους χρόνους: τῷ 1917, ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῆς ἐνότητος τοῦ Κράτους¹, ὅτε ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον τῶν

* Μικρὰ ἀναθεώρησις καὶ συμπλήρωσις νεκρολογίας δημοσιευθείσης εἰς τὸ «Βῆμα» καὶ κατὰ παράκλησιν τῆς ἐφημερίδος τὴν 15ην Αὐγούστου ἑ. ἔτους. Ἀναδημοσίευσίς ἀδεία τοῦ συντάκτου.

1. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κίνημα τῆς τριανδρίας 1916 ἐν Θεσσαλονικῇ ἐπεκράτησε τὸ 1917 ὡς Ἐπανάστασις καὶ εἰς Ἀθήνας.

Ἀθηνῶν ὁ ἀπὸ Κιτίου Μελέτιος Μεταξάκης (1918-1920), ὁ μετὰ ταῦτα Οἰκουμενικός Πατριάρχης (1922-23), ὁ ἀποθανὼν ὡς Ἀλεξανδρείας (1926-1935). Κατὰ τὸ βραχύτατον ἐκεῖνου τοῦ χρόνου διάστημα τῆς Ἑλλάδος τῶν 5 θαλασσῶν καὶ τῶν 2 ἡπείρων (1918-1920) τρεῖς ἄνδρες εὐρέθησαν ἐπὶ τῷ αὐτῷ συνεργαζόμενοι διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καθόλου: Ὁ Μελέτιος καὶ οἱ Χρυσ. Παπαδόπουλος καὶ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος, ὁ μὲν πρῶτος ἀπὸ τοῦ 1914 τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Γενικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ τοῦ 1919 τακτικὸς καθηγητῆς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς. Ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος, ἀρχιμανδρίτης τότε, διηύθυνε καὶ τὴν Ριζάρειον Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν (1911-1923), ἄγουσαν τότε τῷ 1919 τὰ 75 ἔτη τοῦ βίου της, ὡς ἐξοχος Ἱερατ. Σχολὴ ἑλληνικῆς καὶ χριστιανικῆς μορφώσεως. Τὸ γεγονότα τοῦ 1920, λυπηρὰ διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀνέκοψαν τὸ ἔργον, ὅπερ καὶ ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος ἐπόθει. Σημειῶνω, ὅμως, ὅτι τὸ μὲν 1918 ἀπεστάλησαν οἱ 3 ἄνδρες εἰς Ἀμερικὴν πρὸς λύσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, τὸν δὲ Αὐγουστον τοῦ 1920, μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς περιωνύμου Ἐγκυκλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὁ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος ἀνέπτυξεν ἐν Γενεύῃ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1920 ἐξ ὀνόματος τῶν Ὁρθοδόξων τὸ πρόγραμμα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν μόλις ἀρξαμένην Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Οὗτω καὶ ἐν τούτῳ ἐγένετο πρωτοπόρος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας καὶ τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδοξίᾳ καθόλου.

Παραμείνας μακρὰν πάσης δραστηριότητος ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1922, ἔνεκα τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, ἀνέλαβε καὶ αὐθις τὸ ἔργον του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ εἰς τὸ Τμήμα τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (νῦν Γεν. Διεύθυνσιν) τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως (νῦν Ἐθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων), ὡς καὶ τὸ δυσχερέστατον ἔργον τῆς κανονικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Ἐνότητος καὶ τῆς γαλήνης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐφ' ὅσον ὁ Ἀθηνῶν Θεόκλητος καθηρημένος ἐπανήλθεν ἄνευ κανονικῆς Συνόδου εἰς τὸν Θρόνον τῶν Ἀθηνῶν. Γενομένης κανονικῆς ἀναθεωρήσεως ἐκηρύχθη ἀπλῶς ἐκπαιδευτικὸς ὁ Θεόκλητος καὶ ἐξελέγη μὲ πρωτοβουλίαν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ μὲ ὑποστήριξιν τῆς Ἱ. Συνόδου καὶ τῆς δημοσίας γνώμης ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος, ὡς μητροπολίτης Ἀθηνῶν.

Τὸ 1923 ὁ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος μετὰ τὴν εἰς τὸν Θρόνον τῶν Ἀθηνῶν ἄνοδον τοῦ Χρυσ. Παπαδοπούλου, ὡς τοῦ εἰρηνοποιῦ ἱεράρχου, ἠδυνήθη μετ' αὐτοῦ ν' ἀνατρέψῃ τὸ πολιτικοκρατικὸν καθεστῶς τοῦ 1833/1852, διὰ τοῦ περιωνύμου Καταστατικοῦ Χάρτου, ὁ ὁποῖος ἐγκαθίδρυσε τὴν Ἱεραρχίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ κανον. δικαιώματά της, καὶ κατέστησε τὸν Βασιλικὸν Ἐπίτροπον σκιᾶν τοῦ

παρελθόντος καὶ ἐπὶ πλέον προητοίμασε τὴν λύσιν τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων.

Τὸ καθεστῶς τοῦτο ἀνετράπη ἀτυχῶς πρὸς καιρὸν ἐπὶ τῆς δικτατορίας Θεοδώρου Παγκάλου (1925-1926), ἀλλὰ ἀπετέλεσε τὴν βᾶσιν τῆς ὀρθῆς διακυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς Ἱεραρχίας καὶ διὰ τῆς μικρᾶς Δ. Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ὁποία θὰ ἔδει ν' ἀποτελῆ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν αὐτῆς. Τὸ ἔργον καὶ αὐθις ἀνεκόπη διὰ τῆς δικτατορίας Ἱ. Μεταξᾶ (1938—1941) καὶ τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ἡ οὐσιαστικὴ προσφορὰ τοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἦτο, ὅτι προσεπάθει τόσον διὰ τοῦ λόγου, ὅσον καὶ διὰ τοῦ ἔργου νὰ κρατήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ν' ἀνακαινίσῃ τὴν Θεολ. Σχολὴν, ἔτι δὲ καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἔργον τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων, ὁργανώσεως διεθνούς, (πρόεδρος Ἀθηνῶν καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα διετέλει μέχρι τοῦ θανάτου του), καὶ τέλος νὰ κρατήσῃ ἰσχυρὰν τὴν θέσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ κατὰ τὸ 1948 ἰδρυθέν Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν. Μετέσχε δὲ ὁ Ἀλιβιζάτος καὶ ὁ γράφων ὄχι μόνον τῆς Α' Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Παγκ. Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τῆς ἰδρυτικῆς (Ἀμστερνταμ 1948), ἀλλὰ καὶ τῆς Β' (Evanston Illinois τῶν Ἡν. Πολιτειῶν), τῷ 1954, Νέου Δελχί (1961) καὶ Οὐψάλας (1968), εἰς ὅπερ δὲν μετέσχομεν ἡμεῖς.

Μέλος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ 1948, ἐτιμήθην ὡς ὁ Νέστωρ τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας καὶ τῆς Οἰκουμ. Κινήσεως, ὄχι μόνον πέρυσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ 1958, ὅτε ἤγε τὸ πολλαπλοῦν Ἰωβηλαῖον τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δράσεως ἐπὶ Ἑλληνικῆς καὶ Παγκοσμίου βάσεως. Ἦτο, τέλος, τιμῆς ἔνεκεν διδάκτωρ τῆς Ὁξφόρδης καὶ τῆς Οὐψάλας.

Ἐνεκα τοῦ πολλαπλοῦ αὐτοῦ ἔργου (ἀπεχώρησε λόγω ὀρίου ἡλικίας τὸ 1956 ἀπὸ τὴν Θεολ. Σχολὴν), ἐτιμήθη: 1) τῷ μὲν 1958 δι' ἐκδόσεως εὐχαριστηρίου τόμου (Προεδρία Μακαρίου, γεν. γραμματεία τοῦ γράφοντος), ἀλλὰ καὶ διὰ διεθνούς συνεργασίας (800 σελίδων), τῷ 1962 διὰ τῆς ἐκλογῆς του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος δι' ἐκδόσεως νέου τιμητικοῦ τόμου ὑπὸ τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Εἰς τοὺς ὀγκώδεις τούτους τόμους ἐκτίθεται διὰ μακρῶν ἢ πλουσία σταδιοδρομία τοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ περατώσῃ τὸ ἔργον του ὡς Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κατὰ τὸ παρὸν ἔτος καὶ νὰ μὴ ἴδῃ τοὺς πόθους του ἐκπληρουμένους, διὰ τὴν λύσιν τοῦ θέματος τῆς μορφώσεως καὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τοῦ Κλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν πρωτοποριακὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν Οἰκουμ. Κίνησιν.

Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ του κατὰ τὴν τελευταίαν ἡρωϊκὴν προσπάθειαν, πρὸς δημιουργίαν ἐνὸς νέου Καταστατικοῦ Χάρτου κατὰ τὸ 1962—

ΑΜΙΛΚΑΣ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

(Ἡ «ΝΕΟΤΗΣ,, ΩΣ ΤΟ ΚΥΡΙΟΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟΝ ΤΟΥ)

Μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν καὶ τρέμοντα κάλαμον γράφονται αἱ ὀλίγα αὐταῖ γραμμαὶ περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ἐν Κυρίῳ ἀναπαυθέντος προσφιλοῦς ἡμῶν διδασκάλου Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου.

Ἐπὶ πεντηκονταετίαν ἡ προσωπικότης τοῦ μεταστάντος ἐπηρέασε σοβαρῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τοῦ τόπου μας, μέγα δὲ ὑπῆρξε πράγματι τὸ ἐν γένει θεολογικόν, τὸ οἰκουμενικόν, τὸ ἐκκλησιαστικόν καὶ τὸ κοινωνικόν ἔργον του. Δὲν πρόκειται ὅμως εἰς τὸ νεκρολογικόν τοῦτο σημεῖωμα νὰ ἐκθέσωμεν, ἔστω καὶ περιληπτικῶς, τὸ πολυσχιδὲς ἔργον τοῦ καθηγητοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον μελέτης τῶν θεολόγων εἰς τὸ μέλλον. Ἐδῶ θὰ ἐπεθύμωμ νὰ σημειώσω δύο λόγια περὶ τοῦ χαρακτήρος τοῦ μεταστάντος ἀπὸ μιᾶς ὀρισμένης σκοπιᾶς, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ περιπέσῃ κανεὶς εἰς μονομέρειαν, ὅταν γενικεύῃ ἢ προσπαθῇ ἀπὸ μιᾶς σκοπιᾶς νὰ ἐννοήσῃ ἕνα ἄνθρωπον ὡς ὁ μεταστάς.

Ἐχω τὴν γνώμην ὅτι τὸ κύριον χαρακτηριστικόν τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου ἦτο ἡ νεότης. Ὁ ὀργισμένος γέρον πού ἀπέθανε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὴν Πολυκλινικὴν Ἀθηνῶν ἦτο ὄγδοηκοντα ἑτῶν «νεός». Δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ τῆς καταπληκτικῆς ζωτικότητος, τοῦ νευρώδους καὶ τῆς πρωτοπορείας εἰς πᾶν τὸ νέον καὶ προοδευτικόν. Ἡ «νεότης» περὶ ἧς πρόκειται ἦτο κάτι βαθύτερον εἰς τὸν χαρακτήρα τοῦ καθηγητοῦ. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ὁσάκις μεταξὺ νέων θεολόγων ἐγένετο λόγος περὶ ἀνέτου θεολογικῆς ἀναστροφῆς μετὰ τινος ἐκ τῶν πανεπιστημιακῶν διδασκάλων, ἡ σκέψις ἐστρέφετο ἀμέσως πρὸς τὸν Ἀλιβιζάτον, ὅχι διότι αὐτὸς ἦτο ὁ ἰδρυτὴς καὶ ἰσόβιος Πρόεδρος τῆς ΧΑΝ Ἀθη-

νῶν καὶ τῶν ΧΑΝ Ἑλλάδος, ἀλλ' ἀπλούστατα διότι οἱ νέοι ἄνθρωποι τὸν ἠσθάνοντο ὡς συνομήλικον.

Ὁ μεταστάς ἠυλογήθη ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξ ἐπόμεως καταγωγῆς, σπουδῶν, ἀκαδημαϊκῆς ἐξελίξεως, εὐκαιριῶν δι' ἄνοδον καὶ δρᾶσιν. Δὲν ἐφθάρη κατὰ τὴν πορείαν πρὸς τὰ ἄνω. Ἠνδρώθη ἐντὸς μιᾶς πνευματικῆς ἀτμοσφαιρας, εὐρωπαϊκῆς καὶ ἐλλαδικῆς, ἡ ὁποία ἐχαρακτηρίζετο ὀλόκληρος ἀπὸ μίαν αἰσιόδοξον προοπτικὴν, ἀπὸ ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόοδον. Τὴν ἐποχὴν πού ἐσπούδασεν ὁ μεταστάς τὴν θεολογίαν ἐμειουράνει εἰς τὸ στερέωμα ἡ ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ θεολογία, ἡ ὁποία ἐβλεπεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν κατ' ἐξοχὴν παράγοντα πνευματικῆς ἐλευθερίας καὶ ἠθικῆς προόδου. Ἦτο μία ὠραία ἐποχὴ, μὲ ἄκρατον αὐτοπεποίθησιν, μὲ ὄχι σοβαρὰν θεωρήσιν τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας, μὲ πλούσιον ἰδεαλισμόν. Ἦτο μία ἐποχὴ «νεότητος». Αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὁ μεταστάς καθηγητὴς ἐνεσάρκωσεν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον του μέχρι τέλους. Ὑπῆρξεν ἀδιάφορος πρὸς τὰ μεταφυσικά· τὸν ἐνδιέφερε πάντοτε ἡ πράξις. Ὁ ἐνθουσιασμός του ἦτο ἀνεξάντλητος διὰ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τίμιος, καθαρὸς, εἰλικρινὴς, εὐθύς, ὀξύς καὶ ἐπιθετικὸς ἐναντι ἐκείνου, ὅπερ ἐθεώρει ὡς ὑποκριτικόν ἢ ἰδιοτελές. Τὸν ἐνδιέφεραν ὄχι τόσο αἱ ἀποψεις τῶν ἄλλων ὅσον ὁ χαρακτήρ των. Εἶχε δηλ. ὅλα τὰ χαρακτηριστικά ἐνὸς χριστιανοῦ «νέου» ἀνθρώπου. Αὐτὴν δὲ τὴν ἰδεολογίαν τῆς ἐποχῆς τῆς «νεότητος» ἐκράτησεν ὁ Ἀλιβιζάτος μὲ φανατικὴν συνέπειαν μέχρι τέλους, ὑπῆρξε δὲ δι' αὐτὸν πηγὴ μιᾶς ἀκαταπονήτου δραστηριότητος εἰς πολλοὺς τομεῖς. Δὲν τὸν παρέσυρε ριζικῶς οὔτε ἡ πολεμικὴ οὔτε ἡ μεταπολεμικὴ βαρ-

1963, ὅτε καὶ κατέστη Βασιλικὸς Ἐπίτροπος² (μέχρι τὸ 1967) καὶ ἐψήφισε τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ εἰς τὴν ἀρμοδίαν Ἐπιτροπῆν.

Ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος εἶχε τόσο πλουσίαν θρησκευτικὴν, πρακτικὴν, ἐπιστημονικὴν καὶ διεθνή δρᾶσιν, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ συνομισθῇ ὄχι εἰς ἓν, ἀλλ' οὐδὲ εἰς πολλὰ ἄρθρα.

Ὁ καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Ἀ. Ἀλιβιζάτος ἐτίμησε τὸ ὄνομα τοῦ Ὀρθοδόξου Θεολόγου ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ἄλλοδαπῇ, ὅπου διέθετε τεράστιον κύρος. Ἦμπορεῖ ἡ ἀκαμψία του εἰς πολλὰ θέματα ἀρ-

2. Ὁ ἀειμνήστος Καθηγητὴς Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος διορίσθη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1962 Βασιλικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῆ Ἱερᾶ Συνόδου μετὰ ἀναπληρωτῆν τὸν Γ. Ράμμον, ὅστις καὶ μετέβη τῶν συνεδριῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μέχρι τῆς 5ης Μαρτίου 1963, ὅτε ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ καθηγητὴς Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος.

χῆς καὶ ἡ ἀποφυγὴ δράσεως εἰς τὰ παρασκήνια, ἐτι δὲ καὶ ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτήρος του, νὰ μὴ τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας — ὑπὸ τὰς ἐκάστοτε πολιτικὰς συνθήκας — τὰς σκέψεις καὶ πρωτοβουλίας του, πρὸς ἀνάδειξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας εἰς πρώτης τάξεως παράγοντα ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ, ἐθνικῇ καὶ κοινωνικῇ ζωῇ τοῦ Ὀρθοδόξου καὶ Οἰκουμενικοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ παρόντος. Ἄλλ' ἐν εἶναι βέβαιον, ὅτι ἠγάπα μὲ πάθος τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Θεολογικὴν Ἐπιστήμην καὶ ἀφιέρωσε τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐπὶ 60 ἔτη, διὰ τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Νεότητος. Ἐνεκα τούτου δύναται ν' ἀποτελῇ πηγὴν ἐμπνεύσεως διὰ τοὺς Ἑλληνας θεολόγους τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, διότι ὑπῆρξεν ἡ πλέον πολὺπλευρος προσωπικότης εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Καθηγητὴς ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

Ο ΑΜΙΛΚΑΣ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ

ΕΝ ΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ ΤΗ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ (1887 - 1969)

(ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ 1958)

Πρὸ 11 ἀκριβῶς ἐτῶν ἐσχηματίσθη αὐθορμήτως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διαπρεποῦς μαθητοῦ του, Μακαριωτάτου Ἀρχ/που Κύπρου κ. Μακαρίου Γ', Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τιμητικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ 45ετηρίδι ἐπιστημονικῆς δράσεως, 35ετηρίδι καὶ πλέον Πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας¹ καὶ θὰ ἔπρεπε νῦν νὰ προσθέσω καὶ ὑπερτεσσαρακονταετοῦς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως. Τότε ἐβιογραφήθη εὐρέως ὑπὸ τοῦ ὑποσημειουμένου².

Ἦτο πράγματι σπάνιον, ὅτι ὁ κατέχων τὴν πρῶτην καὶ θεμελιώδη ἱστορικὴν ἔδραν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, μεθ' ἧς συνεδέθη, διὰ λόγους οὐς δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω, ἡ Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος³ ἠδύνατο καὶ ὡς ἱστορικὸς τῶν δύο μαθημάτων, ὡς ἔλεγον τότε, νὰ ὑποδεχθῇ τὸν καθηγητὴν ἐν πλήρει ὑγείᾳ καὶ ἀκμῇ, ὡς ἱστορικὴν προσωπικότητα καὶ δὴ καὶ

ὡς ἓνα τῶν τριῶν πρωταγωνιστῶν τῆς νεωτέρας προσπαθείας πρὸς ἀναδιοργάνωσιν, ἀνακαίνισιν καὶ διεθνή, ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, προβολὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς παράγοντος ἰσχυροῦ εἰς τὰς διαχριστιανικὰς σχέσεις. Οἱ ἄλλοι δύο διαπρεπεῖς ἄνδρες, ὧν ὑπῆρξεν ὁ τιμώμενος πρῶτος συνεργάτης, ἦτοι οἱ ἀείμνηστοι Μελέτιος Ἀθηνῶν, ὁ εἶτα Οἰκουμ. Πατριάρχης, ἀποθανὼν ὡς Ἀλεξανδρείας († 1935) καὶ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ αἰδιδίμος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος καὶ τῶν διαπρεπεστάτων προκατόχων ἐν τῇ ἔδρᾳ, πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀπῆλθον ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς, ἀφοῦ ἀτυχῶς ἐπὶ βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι ἠδυνήθησαν, καὶ δὴ καὶ ὑπὸ λίαν ἀπροσφόρους συνθήκας ὁ πρῶτος, ν' ἀσκήσωσιν οὐσιώδη ροπὴν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Οὗτος τὸναντίον καὶ εὐτυχῶς ἐπὶ μακρότερον χρόνον ἤσκησε ροπὴν ἐπὶ τῶν ἐκκλ. πραγμάτων (ἐπὶ 5 ἀρχ/πων: Θεοκλήτου, Μελετίου, Χρυσοστόμου, Δαμασκηνοῦ, Σπυρίδωνος καὶ Χρυσοστόμου τοῦ Β').

Δὲν εἶναι εὐκόλον, ἔλεγον, νὰ ἐκτεθῇ πλήρως εἰς μίαν βραχεῖαν ὁμιλίαν ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ, διότι τοῦτο εἶναι πολυσχιδές. Δὲν

1. Ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος ἀπελύθη διὰ λόγους πολιτικούς τῷ 1920 καὶ ἐπαναδιορίσθη τῷ 1922. Ὁθεν ἐδίδαξε τῷ 1919-20 ἔτος 1 καὶ 1922—1956 ἔτη 34, ἦτοι ἐν ὄλῳ 35 ἔτη.

2. Ἐνταῦθα δημοσιεύεται κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῆς μέρος.

3. Ἡ ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς ἰδίου μαθήματος πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ὡς Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Πρβλ. Γερ. Ι. Κονιδάρη, Ἐκκλ. Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', Ἀθήναι 1954-60 (Ἐισαγωγῆς 2α ἐκδοσις).

βαρότης. Διετήρησε τὴν ἐμπιστοσύνην του εἰς τὸν ἄνθρωπον καί, καθὼς φαίνεται, δὲν ἔδωκε ποτὲ ἰδιαίτερον προσοχὴν εἰς τὴν τρέχουσαν θεολογικὴν γλῶσσαν περὶ διαφθορᾶς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Δὲν εἶναι τυχαῖον ὅτι οὐδέποτε τὸν ἠκούσαμεν νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν Barth ἢ τὸν Δοστογιέβσκι. Ὅσακις κάποιος τοῦ περιέγραφε τὴν ἀθλιότητα ὠρισμένων καταστάσεων, ἢ ἀντίδρασις του ἦτο περιέργως. Αὐτὸς ποῦ κυριολεκτικῶς ἐπυρπόλει τὰς καρδίας τῶν φοιτητῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὡσαύτως ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἠρνεῖτο, καθὼς φαίνεται, μετὰ πείσματος νὰ πιστεύσῃ ὅτι ὠρισμένα πράγματα εἶχον φθαρῆ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἡ θεραπεία των νὰ εἶναι ἀδύνατος.

Ἦτο ὑπέφερε κατ' ἰδίαν πολύ. Ἦτο ὑπέφερε διὰ τὴν ὄλην κακοδαιμονίαν. Ἀπὸ δεκαετιῶν παρεπονεῖτο ὅτι δὲν ἔκοιματο. Αὐτὰ ἦσαν τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς «ὀργῆς» τῆς «νεότητός» του. Παρὰ ταῦτα ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἀμετακίνητος εἰς τὴν ἀρχικὴν του ἰδεολογίαν. Δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ μέγεθος τῆς φρίκης ποῦ τὸν περιέβαλλε καὶ τὸν κατεπόνει καθημερινῶς, πᾶσαν δὲ στρα-

τευομένην προσπάθειαν, ποῦ κατὰ κάποιον τρόπον ἐπεσήμαινε τὴν ὑπάρχουσαν ἀθλιότητα, τὸ φιλελεύθερον καὶ ἀγνὸν πνεῦμά του ὑποψιάζετο ὡς ἐμπορομένην ἀπὸ ἰδιοτέλειαν ἢ ὑποκρισίαν. Ἔμεινε πάντοτε ἓνας «νέος», ἐκπρόσωπος μιᾶς ἐποχῆς, τὴν ὁποῖαν οἱ πλείστοι ἐξ ἡμῶν δὲν ἐγνώρισαν, ἐνῶ διὰ τοὺς παλαιότερους παρήλθε πρὸ πολλοῦ ἀνεπιστρεπτή.

Ὁ Ἀλιβιζάτος ὑπῆρξε κατ' ἔξοχὴν ἰδεολόγος, ἓνας ἄνθρωπος μὲ νεανικὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἐνθουσιασμόν. Μετὰ φανατισμοῦ καὶ ἠρωϊκοῦ πείσματος ἔμεινε προσκεκολλημένος εἰς τὰς ἀρχὰς μιᾶς μεγάλης ἐποχῆς, τὴν ὁποῖαν ὅμως διεδέχθη ἡ κόλασις τοῦ πολέμου καὶ ὁ μεταπολεμικὸς τρόμος. Ἦτο συγκινητικὴ ἡ πίστις του εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἰδανικά του, παρὰ τὴν κακοδαιμονίαν καὶ ἀθλιότητα τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος. Ὁ ἐν Κυρίῳ μεταστὰς παρέμεινε «νέος» καὶ ἀπέθανε «νέος», ὡς «νέος» δὲ θὰ παραμείνῃ πάντοτε εἰς τὰς καρδίας μας.

Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

θὰ ἀπεμακρυνόμεν ἢ ἀληθείας ἰσχυριζόμενος, ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ἢ βιογράφησις καὶ ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, διότι εἶναι ἀσυνήθους εὐρύτητος διὰ τὴν ἐποχὴν μας, τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξειδικεύσεως. Ὅθεν θὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν κυρίων γραμμῶν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ τιμωμένου σεβαστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ διδασκάλου.

Ὁ ὁμιλῶν, ἐν ὄψει τοῦ ὕλικου τοῦ ὁποῖον εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν μου, λέγω, ὅτι εἶχε δίκαιον ἢ Ἐπιτροπεία τῆς ἐκδόσεως τοῦ τιμητικοῦ τόμου ἰσχυριζομένη, ὅτι οὗτος θ' ἀποτελέσει δικαίαν ὀφειλὴν πρὸς τὸν ἀκάματον, σεμνὸν καὶ ἀνεπίδεικτον ἐργάτην τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης⁴, ὅστις εἶναι σήμερον ὁ περισσότερον διεθνῶς τιμώμενος Ἕλληνας θεολόγος καὶ κανονολόγος ἀθροῦβως, ἀλλὰ καὶ γονίμως πάντοτε ἐπιστημονικῶς ἐργαζόμενος».

* *

Ὁ καθηγητῆς Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος ἐγεννήθη ἐν Ληξουρίῳ τῆς Κεφαλληνίας τὴν 17ην Μαΐου 1887. Ἡ χρονολογία αὕτη σημειοῦται πανταχοῦ ἀπὸ τοῦ 1914, ὅτε τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν ἐβιογραφήθη εἰς τὸν περίφημον Θεολ. Λεξικὸν «Die Religion in Geschichte und Gegenwart», ὅπερ ἐκδίδεται νῦν εἰς 3ην ἐκδοσιν καὶ ἔχει πάντοτε ὡς συνεργάτην του τὸν τιμώμενον καθηγητὴν. Παρὰ ταῦτα, ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος ἤρνηθη ἀπολύτως νὰ διορθῶσιν τὴν ἐσφαλμένην ἐγγραφὴν του εἰς τὰ μητρώα τοῦ Δήμου Ληξουρίου καὶ ἀπεχώρησεν τῆς καθηγεσίας τὴν 31 Αὐγούστου 1956, ἥτοι εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν. Τοῦτο τὸ γεγονός ἐστὶν ὡς ἀπόδειξις τῆς ἀκάμπτου ἐμμονῆς του εἰς ὠρισμένας ἀρχάς.

Ὁ τιμώμενος καθηγητῆς λίαν ἐνωρὶς ἔδειξεν ἀκαμπτον ἐμμονὴν πρὸς σπουδὴν τῆς Θεολογίας, ἐνεκα τῆς παιδιότητος φανερωθείσης κλίσεως πρὸς ταύτην καὶ τὸ κληρικὸν στάδιον. Ἐσπούδασε δὲ Θεολογίαν, παρὰ τὴν ἔντονον οἰκογενειακὴν ἀντίδρασιν. Ἀπώλεια ἐνδὸς ἐξαμήνου καὶ δελεαστικαὶ προτάσεις ὅπως ἀκολουθήσῃ ἄλλην κατεῦθυσιν ἐμειναν ἀτελεσφόρητοι, διότι ὁ νεαρὸς Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος ἠκολούθει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ ἔμφυτος κλίσις του τῷ ὑπεδείκνυεν. Ὅθεν, μετ' ἐπιεικῆ πατρικὴν παραχώρησιν, ἐνεγράφη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν, ἣ δὲ οἰκογενειακὴ ἀντίδρασις μετετρέπη εἰς ἐπιτακτικὴν παρακίνησιν πρὸς τὸ κληρικὸν στάδιον, ἀφ' οὗ ὅμως ἀπετρέπη παρὰ τοῦ ἀειμνήστου ὑφηγητοῦ τῆς Θεολογίας καὶ σοφοῦ ἀνδρὸς ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Διονυσίου Πλέσσα († 1933), συμβουλευσάντος τὴν εἰς τοῦτο εἰσοδὸν ἅμα τῇ ἐκ τῶν ἐν Ἐσπερίᾳ σπουδῶν ἐπιστροφῇ, ὅποτε ὅμως ἡ πρὸς τὴν ἀκαδημαϊκὴν κατεῦθυσιν κλίσις ὑπῆρξεν ἰσχυροτέρα καὶ τελικῶς ὑπερίσχυσε τῆς ἀνωτέρας.

Ὁ νεαρὸς σπουδαστῆς τῆς Θεολογίας ἐπέδοθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης, δι' ἧς καὶ ἠγαπήθη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων καθη-

4. Ὡς ἐφανερῶθαι καὶ διὰ τῆς διαθήκης περὶ τοῦ τρόπου τῆς κηδείας του, σεμνὸς τῆς Χριστ. Ἐκκλησίας μύστης.

γητῶν Ζήκου Ρώση καὶ μάλιστα τοῦ Ἀναστασίου Διομήδους Κυριακοῦ, ὅστις τὸν ἐχειραγωγῆσεν εἰς τὰ πρῶτα ἐπιστημονικά του βήματα, ἅτινα ἐμελλον νὰ διευκολυνθῶσι σφόδρα ἐκ τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ ἀπασχολήσεως εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, τῆς Ἀγγλικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς.

Ἦδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν σπουδῶν του (1904-1908) ἤρξατο δεικνύων τὰς πρὸς εὐρυτέραν δρᾶσιν τάσεις του, αἵτινες ἀπέβησαν κανὼν τοῦ μετὰ ταῦτα βίου του. Σπουδάζων Θεολογίαν ἐθεώρει ὡς ἀναγκαίαν τὴν μόρφωσιν του ἐπὶ τῆς εὐρυτέρας δυνατῆς βάσεως. Ὅθεν ἐπεσκέπτετο καὶ ἐξήταζε μὲ φιλοκολλητικὴν τοὺς ἐν Ἀθήναις ἐτεροδόξους ναοὺς, ἐν οἷς παρηκολούθει τὰς τελετὰς καὶ τὰ κηρύγματα, ἐπιδιώκων ἅμα τὴν στενὴν γνωριμίαν μετὰ ξένων κληρικῶν, παρ' ὧν συνέλεγε πολυτίμους διὰ τὴν μόρφωσιν του πληροφορίες περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν των καὶ τῶν Θεολόγων των. Τότε ἔκαμε καὶ τὴν πρώτην μετὰ ξένου ἐπιστήμονος γνωριμίαν, διότι τῷ ἀνετέθη, ἐνεκα τῆς ἀγγλομαθείας του, ἡ βοήθεια παρεπιδημοῦντος ἀμερικανοῦ θεολόγου, ἐπιθυμοῦντος νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πρωτότυπον⁵. Ἐπιδιώκων τὴν γνωριμίαν μετὰ ξένων ἐν Ἀθήναις φοιτητῶν συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ μετὰ ταῦτα καθηγητοῦ τοῦ Βυζ. Δικαίου G. Ferrari.

Ἐκκλησιαζόμενος ἐναλλάξ εἰς τὸν παραχωρηθέντα τοῖς Ρώσοις περίφημον ναὸν τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου καὶ τὸν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, συνεδέθη μετὰ τῶν ῥώσων ἀρχιμανδριτῶν ἐφημεριῶν καὶ τοῦ ἀοιδίμου διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς Νεκταρίου Κεφαλαῖ, τοῦ πρῶην μητροπολίτου Πενταπόλεως (τοῦ νῦν τιμωμένου ὡς Ἀγίου ἐν Αἰγίνῃ), ὅστις τὸν ἐξετίμα καὶ τὸν ἠγάπα ἰδιαζόντως.

Συμπληρώσας τὰς σπουδὰς του, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τῷ 1908, ἐπὶ τῇ βάσει τῇ ὑπὸ τῆς Σχολῆς ἐπαινεθείσης μικρᾶς μονογραφίας του, περὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, συγγραφεύσης ὑπὸ τὰς ὀδηγίας τοῦ ἀειμνήστου Κυριακοῦ. Ἡ μελέτη αὕτη τυχοῦσα νέας ἐπεξεργασίας ἐξειλίχθη εἰς ἐμπεριστατωμένην πραγματείαν περὶ τῶν ἀρχαίων Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ τῆς Συριακῆς Ἐδέσσης. Ταύτης ὅμως ἡ ἐκδοσις διεκόπη τῷ 1912, ἐνεκα ἀσθενείας καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης νέας ἐπιστημονικῆς κατευθύνσεως πρὸς τὸ Καν. Δίκαιον. Ὁ καθηγητῆς, λοιπόν, ἐορτάζει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1958) καὶ τὴν 50ετηρίδα τῆς διδασκαρίας του.

Ἡ ἀπόφασίς του νὰ σπουδάσῃ, ἰδίαις δαπάναις,

5. Ὁ καθηγητ. Ἀλιβιζᾶτος μετέσχε κατὰ τὴν προηγουμένην δεκαετηρίδα τῆς Ἐπιτροπῆς (Βέλλας, Ἀντωνιάδης, Ἀλιβιζᾶτος, Κονιδάρης), ἣ ὅποια προέβη κατὰ παράκλησιν τῆς Βιβλικῆς Ἐταιρείας (Bible Society) εἰς νέαν μετάφρασιν εἰς τὴν ὁμιλουμένην τῆς Κ. Διαθήκης, ἣ ὅποια πρέπει νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐκεῖνην τοῦ Βάμβα, ὁ ὅποιος μετέφρασεν εἰς γλῶσσαν ἀρχαιοπρεπῆ καὶ ἀρα ἀκατάλληλον διὰ τὸν λαόν. Ἡ μετάφρασις παρέχεται οὐχὶ μόνη, ἀλλ' ἐναντι τοῦ πρωτοτύπου. Τοῦτο εἶναι οὐσιῶδες.

εἰς τὴν Ἑσπερίαν καὶ δὴ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀναστασίου Διομ. Κυριακοῦ, προτρέψαντος ἐπιμόνως τὸν νεαρὸν διδάκτορα νὰ σπουδάσῃ Θεολογίαν εἰς Γερμανίαν. Ἐκεῖ συνεπλήρωσε καὶ διηύρυνε τὰς σπουδὰς του ἐπὶ τετραετίαν (1908-1912).

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ σπουδῶν του ὁ τιμώμενος Καθηγητὴς ἔδειξε θετικὴν πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε τί ὄφειλε νὰ σπουδάσῃ, διὰ νὰ καταστή ὄριμος ἐπιστήμων θεολόγος, θεμελιῶν τὴν ἐπιστημονικὴν του γνῶσιν καὶ εἰδίκευσιν ἐπὶ εὐρείας θεολογικῆς βάσεως. Οὕτως, ἀφοῦ ἀρχικῶς ἐμερίμνησε διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς Θεολογικῆς του μορφώσεως, ἡ ὁποία ἦτο κατ' αὐτὸν ἐλλιπὴς — ἔνεκα τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῆς διαφορᾶς μεθόδου ἐργασίας ἐν σχέσει πρὸς τὰ κρατοῦντα παρὰ τοῖς ξένοις — ἔφθασε μάλιστα μέχρι περιορισμένης σπουδῆς τῆς ἐβραϊκῆς γλώσσης, ἐστράφη ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἱστορικοῦ κλάδου, διὰ τὴν βασικὴν σπουδαιότητα, ἣν ἔχει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία διὰ πάσας τὰς θεολογικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες διαφωτίζονται εἰς τὴν ἔρευνάν των ἐξ αὐτῆς. Ὁ καθηγητὴς ἠτύχησε νὰ γνωρίσῃ τότε τοὺς μεγάλους ἐκκλ. ἱστορικοὺς Albrecht Hauck ἐν Λειψία καὶ τοὺς Brieger καὶ K. Holl καὶ μάλιστα τὸν διάσημον τῶν νεωτέρων χρόνων ἐκκλ. ἱστορικόν, ὡς καὶ ἀκαδημαϊκόν τοῦ Βερολίνου Adolf von Harnack, ὅστις ἐμεσουράνει εἰς τὸ παγκόσμιον θεολογικόν στερέωμα.

Ἡ γνῶσις τῆς Κ.Δ. καὶ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας τῷ παρέσχον ἀσφαλῆ βάσιν διὰ τὴν εἰδίκευσιν εἰς τὸ Καν. Δίκαιον. Καὶ εἰς τὴν σπουδὴν του ταύτην ἠτύχησε νὰ καθοδηγηθῇ ὑπὸ μεγάλων διδασκάλων, τῶν περιωνύμων κανονολόγων Sohm καὶ Friedberg ἐν Λειψία καὶ Kahl ἐν Βερολίῳ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον διηύρυνε τὸ πρὸς τὴν Πρακτικὴν Θεολογίαν διαφέρον του, διὰ τῆς σπουδῆς τῶν λοιπῶν κλάδων αὐτῆς.

Πέρα τῶν ἐπιστημονικῶν σκοπῶν, ὁ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος ἐπέδιωσε διὰ τῆς μορφώσεως ταύτης καὶ εἰδικωτέρους σκοπούς: νὰ καταστή ἱκανὸς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς νέας ἑλληνικῆς γενεᾶς καὶ νὰ κατατοπισθῇ εἰς τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ν' ἀποβῇ χρήσιμος εἰς αὐτήν. Ἡ κροάσθη λοιπὸν τῶν διαπρεπῶν καθηγητῶν Bielsched καὶ Mahling καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ Troeltsch. Τότε ἐθεώρησε πρέπον, ὀρθῶς βεβαίως, ὁ τιμώμενος νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐξειδίκευσίν του εἰς τὸ Καν. Δίκαιον, διὰ τῆς ἀκροάσεως διαπρεπῶν καθηγητῶν τῆς Νομικῆς, ἐν Λειψία καὶ Βερολίῳ.

Ἦδη κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν σπουδῶν του ἠδυνήθη νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἐπιστημονικὰ του πρῶτολα. Ταῦτα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ περιοδικὰ «Νέα Σιών» τῶν Ἱεροσολύμων καὶ «Ἐκκλ. Φάρος» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἅτινα ἀπετέλουν τὸν καρπὸν τῆς ἐπιστημονικῆς δραστηριότητος τῆς δυάδος Ἀρχιμ. Χρυσ. Παπαδοπούλου καὶ Γρηγ. Παπαμιχαήλ, μεθ' ὧν ἐμελλε νὰ συνεργασθῇ στενῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς

πρώτης ἀκμῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς μας, κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ πρώτου αἰῶνος τοῦ Π' μίου μας (1918-1937) καὶ τὸ πρῶτον 1/4 τοῦ β' αἰῶνος αὐτοῦ, καὶ δι' ἀναγέννησιν τῶν Θεολογικῶν Σπουδῶν, ὡς καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ πρῶτα δημοσιεύματα τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ ἐγένοντο εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν, προῆλθον δὲ ἐκ τῶν φροντιστηρίων τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Harnack καὶ Mahling, οἵτινες ἐπήνεσαν τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, προέτρεψαν δὲ εἰς νέαν ἐπεξεργασίαν καὶ αὐτοτελεῖ ἐκδοσιν, ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο περὶ θεμάτων ἀξιολόγων, οἷα εἶναι: 1) ἡ σημασία τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιωματος κατὰ τὸν Εἰρηναῖον (β' αἰών)· 2) ἡ νομικὴ θέσις τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὴν ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου· 3) τὸ Πάσχα ὡς ἀκίνητος ἑορτὴ καὶ 4) τὸ αἷτιον τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἐρίδων τοῦ β' αἰῶνος. Ἀπαντα τῷ 1910.

Ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐπιβάλλεται νὰ ἐπισημάνω, ὡς εἰδικός, τὴν τελευταίαν, προκαλέσασαν καὶ τὴν εὐμενεστάτην κριτικὴν τοῦ ἀειμνήστου Χρυσ. Παπαδοπούλου ἐν τῷ Ἐκκλ. Φάρῳ τοῦ 1912 (σ. 112 ἐξ. 222 ἐξ.), διότι ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ μαρτυρεῖται πρῶτον ἡ ἱκανότης τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἀρχαίων πηγῶν, ἡ μεθοδικὴ σκέψις καὶ ἡ ἱστορικὴ—θεωρητικὴ κατάρτισις, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ εἰς ἀντίθεσιν ἐπιστημονικὴν πρὸς τὸν Harnack. Εἰς τὴν πηγαίαν ταύτην καὶ πρῶτότυπον ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν εὐρίσκομεν ὀρθὰς καὶ γονίμους ιδέας, αἵτινες δίδουσι ζῶν ἡ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν καὶ ἀποδίδουσι τὴν βαυτεῖαν οὐσίαν τῶν γεγονότων, ἅτινα διεμόρφωσαν τὰ καθολικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ β' αἰῶνος καὶ προητοίμασαν τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν τοῦ γ' αἰῶνος, ὡς καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς Α' Οἴκουμ. Συνόδου, μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Α' Οἴκ. ἀπετέλεσε τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ συνοδικὸν σύστημα ἀπέβη οὐσιώδης παράγων τῆς δογματικῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐπὶ δημοκρατικῶν ἀρχῶν ἐδραζομένου ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς καὶ ἀσφαλιστικὴ δικλῆς εἰς τὰς σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Εἰς τὴν σπουδαίαν ταύτην ἐργασίαν προσετέθησαν κατὰ μὲν τῷ 1911 ἡ περὶ Ἐκκλησιαστικῶν λειτουργικῶν βιβλίων μελέτη, κατὰ δὲ τῷ 1912 ἡ περὶ θρησκευτικῆς καὶ κατηχητικῆς διδασκαλίας, ἐν ἣ ἀναπτύσσει «ὀλόκληρον σχέδιον εἰσαγωγῆς καὶ ἐφαρμογῆς ζώσης κατηχητικῆς καὶ θρησκευτικῆς παρ' ἡμῖν διδασκαλίας, ὑποδεικνύων τὸν τρόπον, τὰ μέσα, τὰ ὄργανα καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἀπαραίτητον προπαρασκευὴν κλήρου, δυναμένου νὰ ἐκτελέσῃ, ὡς δεῖ τὰ σπουδαιότατα ταῦτα καθήκοντα». Φρονῶ, ὅτι δὲν ἀπομακρύνομαι τῆς ἀληθείας χαρακτηρίζων τὴν μελέτην ταύτην προγραμματικὴν, διότι ἐκθέτει τὰς προθέσεις καὶ προδικάζει τὴν ἀκολουθήσασαν εὐρείαν δρᾶσιν τοῦ καθηγητοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐν Γερμανίᾳ σπουδῶν του ἐπωφελήθη τῆς ἐξαιρετικῆς εὐκαιρίας, ἣτις τῷ παρείχτο, νὰ ἐπικοινωνήσῃ καὶ συνδεθῆ ἡ πρὸς ξένους ἐπιστήμονας θεολόγους, οἵτινες ἀθρόως προσήρχοντο εἰς Γερμανίαν, ὡς χώραν τῆς πλουσιωτάτης ἀνθήσεως τῶν Ἐπιστημῶν, ἵνα μεταλάβωσι τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰς τὰ Γράμματα καὶ τὰς Τέχνας θαυμασίας καὶ εὐμεθοδου ἐπιδόσεως τῆς χώρας ταύτης.

Τότε ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μετάσχη εἰς τὸ Α' ἐν Βερολίῳ συνελθόν Παγκόσμιον συνέδριον τῶν Ὁρθοσκευαμάτων, τὸ ὁποῖον ἦτο πηγὴ ἐμπνεύσεων διὰ τὰς μελλοντικὰς αὐτοῦ κατευθύνσεις καὶ τὴν δρᾶσίν του. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἄμ. Ἄλ. ἐδημιούργησε δι' ἑαυτὸν τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐξελιξέως καὶ τὰς ἀσφαλεῖς ἀφετηρίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ δράσεως καὶ τῆς σπουδαίας αὐτοῦ ἀναμίξεως εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1920 κυρίως ἀρξαμένην Οἰκουμενικὴν Χριστιανικὴν Κίνησιν.

* *

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1912, διωρίσθη Ἑλληνοδιδάσκαλος, ἀνέλαβε δὲ ταυτοχρόνως τὴν διδασκαλίαν ὠρῶν τινῶν εἰς τὸ Ἀρσάκειον παραλλήλως δὲ εἰργάζετο ἐπιστημονικῶς εἰς τὴν Πρακτικὴν Θεολογίαν.

Ἄλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὑπηρέτει ἐν Ἀθήναις, ἐδημοσιεύθη ἐν Γερμανίᾳ ἡ κατὰ τὸν χρόνον τῶν αὐτόθι σπουδῶν του περατωθεῖσα πραγματεία του, ἡ μαρτυροῦσα τὸν ὀριστικὸν προσανατολισμὸν εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ Καν. Δικαίου. Αὕτη φέρει τὴν ἐπιγραφὴν Die kirchliche Gesetzgebung des Kaisers Iustinian I, 1913. Αὕτη περιελήφθη εἰς τὴν διεθνοῦς κύρους θεολογικὴν σειρὰν «Neue Studien zur Geschichte der Theologie und Kirche», τὴν ἐκδιδόμενην ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων διαπρεπεστάτων ἐν Βερολίῳ καθηγητῶν R. Seeberg καὶ N. Bonwetsch. Προεκάλεσε τότε τὴν εὐμενεστάτην κριτικὴν τοῦ Χρυσ. Παπαδοπούλου (Ἐκκλ. Φάρος 1913) καὶ ἄλλων. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξακολουθεῖ νῦν, μετὰ 45 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του, νὰ κατέχη τὴν ἀσφαλῆ θέσιν του εἰς τὴν διεθνή βιβλιογραφίαν ἐπὶ τοῦ θέματος, διότι θεμελιούται ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς γνώσεως τῶν πηγῶν καὶ ὁρθῆς κρίσεως.

Δὲν θ' ἀσχοληθῶ περὶ τὴν ἐπιτυχῆ διδακτικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν πρωτότυπον μέθοδον διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς, ἣν ἐφήρμοσεν εἰς τὰ μνημονευθέντα σχολεῖα, διότι ἡ κλειψύδρα τοῦ βήματος τούτου δὲν ἐπιτρέπει οὐδὲ βραχεῖαν ἐκθεσιν πασῶν τῶν πλευρῶν τῆς δράσεως τοῦ τιμωμένου σεβ. διδασκάλου καὶ συναδέλφου.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ καθηγητὴς ἤρξατο ἐνδιαφερόμενος διὰ ποικίλα λεπτομερειακὰ μὲν ἀλλὰ πάντως οὐσιώδη θέματα τοῦ Καν. Δικαίου, ἀξιοποιῶν οὕτω ἐκείνας τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας ἀπέκτησε μετὰ τὰς σπουδὰς του. Ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἐκκλ. πράξεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁρθὴν μέθοδον, ἣν ὀφεί-

λει νὰ ἐφαρμόζῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν καθημερινὴν ποιμαντορικὴν φροντίδα της, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ καλλίτερα δυνατὰ ἀποτελέσματα, ἀπετέλεσαν τὸν ἄξονα τῶν ἐφεξῆς ἐπιστημονικῶν καὶ πρακτικῶν αὐτοῦ προσπαθειῶν.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1912-1919, ὅτε διεμόρφωσεν ὀριστικῶς τὰ διαφέροντά του καὶ ἐξησφάλισε συγχρόνως τὴν σταδιοδρομίαν του, ὡς ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου, ἐμφανίζεται ταυτοχρόνως, ὡς ἐπιστήμων καὶ ἱκανώτατος διδάσκαλος, θερμὸς δὲ συμπαραστάτης τῆς Ἐκκλησίας, παρουσιάζων σπανίαν δραστηριότητα.

Συγγράφει βραχεῖας μελέτας, ἀναφερομένας εἰς τὰ θέματα τοῦ Καν. Δικαίου καὶ δημοσιεύει ἄρθρα, ἀναγόμενα εἰς τὰ φλέγοντα ἐκκλ. ζητήματα, δι' ὧν κατέστη λίαν γνωστὸς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ τὸ Κράτος, ὅπερ διήρχετο τὴν πρώτην καὶ εὐτυχῆ, ἀλλ' ἀτυχῶς βραχυτάτην, ἀναγέννησιν, μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐπανάστασιν τοῦ Γουδι καὶ τὰ εὐτυχῆ ἐθνικὰ γεγονότα τοῦ 1912-1913.

Καὶ μεταξύ μὲν τῶν μελετῶν του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ περὶ τῆς «Νομικῆς καὶ Κανονικῆς θέσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Λατινικῆς Ἐκκλησίας», διότι ἐπηνέθη πολὺ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Στρέϊτ, μεταξύ δὲ τῶν ἄρθρων του ἱστορικῆν καταλαμβάνουσι θέσιν τὰ ἐν ἔτει 1914 δημοσιευθέντα.

Τὰ 32 ἄρθρα περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, τὰ δημοσιευθέντα ἐν τῇ ἐφημερίδι «Πατρίς», καὶ δύο διαλέξεις, γενόμεναι ἐν τῷ «Παρνασσῷ», ἦσαν προγραμματικὰ καὶ διεπνέοντο ἀπὸ βαθυτάτην θλίψιν διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐποχὴ ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἀνάληψιν προσπαθείας πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἀνάπλασιν καὶ διὰ τοῦτο ἤσκησαν οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ καθηγητὴς, θεωρῶν ἀφόρητον τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν διέθετεν αὕτη κληρὸν μεμορφωμένον καὶ ἱκανὸν ν' ἀναλάβῃ πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐν γένει προσπάθειαν προπαρασκευῆς, πρὸς ἔγκαιρον καὶ πρέπουσαν ἀντιμετώπισιν τῆς ἐπερχομένης, ὡς ἐτόνιζε τότε εἰς διάλεξίν του, κοινωνικῆς λαίλαπος, ὠδηγήθη εἰς τὴν βαθυτέραν μελέτην τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἐνῶ ἔζη ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν πάντες οἱ κλάδοι τῆς δημοσίας ζωῆς ἠνωρθοῦντο ἐντὸς βραχείου χρονικοῦ διαστήματος (1912-15) καὶ ἐνῶ εἶχεν ἀποκτήσει, διὰ τῆς πεφωτισμένης σκέψεως καὶ ἐνεργείας τοῦ Ἀθανασίου Εὐταξίου — παλαίου Ριζαρίτου — δύο σπουδαίους νόμους, τὸν περὶ Γεν. Ἐκκλ. Ταμείου καὶ περὶ Ἐνοριακῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων, ὄχι μόνον δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ μετάσχη τῆς ἀρξαμένης ἐπὶ τὰ πρόσω πορείας τοῦ Ἔθνους, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἀξιοποιήσῃ τοὺς νόμους ἐκείνους ἠδύνατο. Ἡ μετὰ παρησίας, ἀληθῶς ἀσυνήθους διὰ νέον ἐν ἐξελίξει, καὶ θάρρους φωνῆ του «περὶ ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου», ἡ ὑπόδειξις πρακτικῶν τρόπων καὶ

μέσων πρὸς πραγμάτωσιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν σκοπῶν, οἵτινες θὰ ἐπετυγχάνοντο διὰ τῆς μορφώσεως, τῆς ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τοῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ προτομιασίας πρὸς ἀνάληψιν κοινωνικῆς ἐργασίας, καθ' ὃν χρόνον τὸ Κράτος δὲν εἶχεν εἰσέτι ἰδρύσει τὸ Ὑπ. Προνοίας, εἶχον εὐμενῆ ἀπήχησιν εἰς τὴν ἐκκλ. καὶ δημοσίαν γνώμην τῆς χώρας. Διὰ τούτων ἐγένετο συνειδητόν, ὅτι συνέφερον εἰς τὸ Ἔθνος ἡ ἀποβῆ ἢ Ἐκκλησία του παράγων πρώτης τάξεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Δὲν θὰ ἀπεμακρυνόμην τῆς ἀληθείας, ἰσχυριζόμενος, ὅτι τὸ 1914 ἀνέπτυξε τὰς βάσεις ἐνὸς προγράμματος ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, ἐν ἧ συνδέονται κατὰ τρόπον φυσικὸν ἀρχαὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐκκλ. πολιτικῆς, καίτοι δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ἡ Οἰκουμ. Κίνησις, ὡς διεμορφώθη κατὰ τὰ ἔτη 1918-20. Ἄναμφιβόλως ἡ ἀνορθωσις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ διεθνὴς αὐτῆς προβολὴ ἀπέβαινον σὺν τῷ χρόνῳ ὄχι μόνον τὸ ὑποκείμενον σειρᾶς μελετῶν, ἀλλὰ ἀληθῶς τὸ πάθος του, τὸ ὁποῖον τὸν ἐνέπνεεν καὶ εἰς τὰς παραδόσεις του, ἀφ' ὅτου κατὰ τὸ 1919 κατέλαβε τὴν ἔδραν τοῦ Καν. Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ἄλλὰ κατὰ τὸ 1914 προέκυψεν ὁ ἄμεσος καρπὸς τῶν προσπαθειῶν του, διότι τὰ ἄρθρα, περὶ ὧν ὠμίλησα, προὐκάλεσαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ ἀναταραχὴν εἰς τοὺς ἡσυχάζοντας ἐκκλ. κύκλους. Ἐτάραξαν τὰ λιμνάζοντα ὕδατα. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ ἅμα τῇ δημοσιεύσει τοῦ τελευταίου ἄρθρου, 5 διακεκριμένοι Ἱεράρχαι, μὴ ἐνισχυόμενοι ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἱ. Συνόδου ἀειμνήστου μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου τοῦ Α', οἱ ἐν τοῖς μακαριστοῖς ἤδη μητροπολίται Μεσσηνίας Μελέτιος, συγγραφεὺς Ἐκκλ. Δικαίου, Μαντινείας Γερμανὸς Μεταξᾶς, Σπάρτης Γερμανὸς Τρωϊάνος, Θηβῶν Συνέσιος Φιλιππίδης καὶ Ἀρτης Σπυρίδων Γκινάκας, ἐζήτησαν νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ Βασιλέως διὰ νὰ ἐπιδώσωσιν ὑπόμνημα 19 ἱεραρχῶν, ζητούντων τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Ἐκκλ. Νομοθεσίας. Τὸ εἰς τὸν Βασιλέα ὑποβληθὲν ἀντίγραφον εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἐλευθερίου Βενιζέλου εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐδέχθη τὴν ἀναγκαιότητα συγκλήσεως τῆς Ἱεραρχίας, ἀλλὰ πρὸ ταύτης ἐζήτησε τὴν συγκρότησιν Ἐπιτροπῆς ἐξ ἀρχιερέων καὶ ἐπιστημόνων, πρὸς μελέτην τῆς ἐκκλ. νομοθεσίας, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν κατάστασιν.

Ὁ ἀειμνήστος Πρωθυπουργὸς δεχθεὶς τοὺς Ἱεράρχας ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διὰ τὸ «ἐπαναστατικὸν κίνημα», ὡς ὠνόμασε τὸ διάβημα τῶν ἱεραρχῶν, καὶ ἀνήγγειλε τὴν μέλλουσαν σύγκλησιν γενικωτέρας συνόδου, τὴν δὲ 12ην Φεβρουαρίου οἱ 5 Ἱεράρχαι ὑπέβαλον τὸ ὑπόμνημα, μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως, πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον, ἥτις αὐθημερὸν διεβίβασε τοῦτο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἄνευ οἰασδήποτε γνώμης. Ὁ ἀειμνήστος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, δεχθεὶς τοὺς Ἱεράρχας τὴν 19ην Φεβρουαρίου καὶ ἀναγγέλλων τὴν λήψιν τῶν ἀποφάσεων περὶ ὀρισμοῦ ἐπι-

τροπῆς, συγκλήσεως τῆς Ἱεραρχίας, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τοῦ Συντάγματος ἀναθεωρήσῃ τὴν ἰσχύουσαν ἐκκλ. νομοθεσίαν, προσέθετε «ποθῶ καὶ ἐγὼ τὴν ἐκκλ. ἀνορθωσιν».

Τοιοιουτρόπως ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος συνέβαλεν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, εἰς τὴν ἐναρξιν προσπαθείας γενικωτέρας ἀνορθώσεως τῶν ἐκκλ. πραγμάτων, ἡ δὲ ἀντίδρασις τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα σεμενοῦ καὶ ἀξιοσεβάστου Πρωθυεράρχου, ἀλλ' ἀτυχῶς στερουμένου εὐρυτέρας ἀντιλήψεως καὶ ἰκανότητος δι' ἀνάληψιν οἰασδήποτε πρωτοβουλίας ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, παρεκάμθη.

Ἡ Κυβέρνησις Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἐν τῇ εὐρυτάτῃ ἀντιλήψει, ἡ ὁποία τὴν διέκρινε τότε ἐν τῇ ἀντιμετωπίσει τῶν δημοσίων πραγμάτων τῆς χώρας, καὶ ἐν πλήρει συνειδήσει τῆς ὠφελιμότητος, ἥτις θὰ προέκυπτε διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἐκ τῆς ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας, μὲ εὐστροφίαν καὶ ταχύτητα, αἵτινες εἶναι φυσικαὶ ἰδιότητες τῶν Κυβερνήσεων τῶν ἀξίων τῆς θέσεώς των, εἰσήγαγεν εἰς τὴν Βουλὴν σχέδιον νόμου περὶ «Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναθεώρησιν καὶ σύνταξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας». Τοῦτο ἐψηφίσθη τὴν 24ην Μαρτίου 1914 καὶ ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος ὑπ' ἀριθ. 188. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὄφειλε νὰ περατώσῃ τὸ ἔργον της ἐντὸς ἑξήμισι μηνῶν, ἀλλὰ τοῦτο κατέστη ἀνέφικτον.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ Ἀθηνῶν Θεοκλήτου, ὡς Προέδρου, τοῦ Θεσσαλονίκης Γενναδίου, τοῦ Δράμας Ἀγαθαγγέλου, τοῦ Μεσσηνίας Μελετίου, τοῦ Μονεμβασίας καὶ Λακεδαιμόνης Γερμανοῦ, τοῦ Πέτρας Τίτου (τοῦ μετὰ ταῦτα μητρ. Κρήτης), καὶ τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Γ. Δέρβου, τῆς Θεολογίας καὶ Σημαντήρα τῆς Νομικῆς, τοῦ ὑφηγητοῦ Δ. Πετρακάκου, τοῦ Β. Ἐπιτρόπου Μιχ. Γαλανοῦ, τοῦ τμηματάρχου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰωάν. Ἰωαννίδου καὶ τοῦ νῦν τιμωμένου ὑφ' ἡμῶν Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτου. Ὁ διορισμὸς τοῦ Ἀλιβιζᾶτου συνήντησε φυσικῶς ἀντίδρασιν διὰ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας του (ἦτο ἐτῶν 27). Ἦτο ὅμως φυσικὸν νὰ ὑπερνηκῆ ἡ ἀντίδρασις τῶν πρεσβυτέρων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, διότι ἡ ἀρθρογραφία τοῦ Ἀλιβιζᾶτου ἀπετέλεσε τὴν οὐσιαστικὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνορθωτικῆς προσπάθειας, ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ὠρίσθη ὡς εἰδικὸς εἰσηγητὴς ἐπὶ τῶν θεμάτων Ἐκκλ. Ἐκπαιδεύσεως. Ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ὠρίσθη ὁ ἀειμνήστος Ἰωάν. Εὐταξίας. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐντὸς ἔτους (Μάιος 1914-Μάιος 1915) συνέταξε 8 νομοθετήματα.

Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ εἰσέλθω εἰς ἄλλας λεπτομερείας τοῦ κολοσσιαίου ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς, διότι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Πρέπει ὅμως νὰ εἴπω, ὅτι εἰς τὴν πρώτῃν ταύτην ἔξοχον προσπάθειαν ἀναμορφώσεως τῶν ἐκκλ. πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος, ἀτυχῶς διακοπεῖσαν, ἕνεκα τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ, ὁ Ἀλιβιζᾶτος συνεκέντρωσε τὴν προσπάθειάν του περὶ τρία κυρίως σημεῖα, περὶ τὰ ὁποῖα περιεστρέφετο καὶ περιστρέφεται μέχρι τῆς σήμερον τὸ διαφέρον του:

1ον) εις την ριζικήν ἀναθεώρησιν τῶν νόμων Σ' καὶ ΣΑ' τοῦ 1852, ἤτοι τοῦ Καταστ. Νόμου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ οὐσίᾳ περιεῖχε πάσας τὰς οὐσιώδεις πολιτειοκρατικὰς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Mauger τοῦ 1833· 2ον) τὴν ἐξασφάλισιν κλήρου μεμορφωμένου καὶ ἱκανοῦ καὶ 3ον) τὴν διὰ νόμου καθιέρωσιν τῆς κοινωνικῆς δράσεως τῆς 'Εκκλησίας.

Καίτοι τὸ ἔργον τῆς 'Επιτροπῆς ἐματαιώθη ἐν τῷ συνόλω του⁶, ὅμως πρέπει νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι τοῦτο ἀπετέλεσε καὶ «ἀποτελεῖ ἔτι καὶ νῦν πηγὴν» ἀκένωτον, ἐξ ἧς ἤντησαν οἱ νομοθέται κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη, ὅτε ἐπῆλθον ριζικαὶ ἀναθεωρήσεις εἰς τὴν ἐκκλ. νομοθεσίαν.

Ὁ 'Αμ. 'Αλιβιζᾶτος συνέγραψε καὶ μελέτην σχετικὴν, ὑπὸ τὸν τίτλον: 'Ἡ Νομοπαρασκευαστικὴ 'Επιτροπὴ καὶ ἡ σύγκλησις τῆς 'Ιεραρχίας, τῷ 1916. 'Ἐν ἔτος πρότερον ὁ 'Αμ. 'Αλιβιζᾶτος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ τότε σπουδαῖον περιοδικὸν «'Εκκλ. Φάρος» (σ. 52-67, 134-146) τὴν μελέτην «Συμβολαὶ εἰς τὴν νεωτέραν 'Ιστορίαν τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος». Αὕτη συνέβαλεν εἰς τὴν ἐκλογὴν του, τῷ 1915, ὡς ἐκτάκτου καθηγητοῦ τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Ελληνικῆς 'Εκκλησίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, κατὰ τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτυχοῦς ἐν 'Ελλάδι θεσμοῦ τῶν ἐκτάκτων ἐδρῶν, ἀλλ' ὁ διορισμὸς του, ὡς καὶ τῶν ἄλλων καθηγητῶν, ἐματαιώθη ἐκ λόγων κομματικῶν.

* *

Ὁ ἐπελθὼν ἐθνικὸς διχασμὸς ἐματαιώσε τὰς περαιτέρω προσπάθειάς τοῦ 'Αμ. 'Αλιβιζᾶτου. Ἀλλὰ τῷ 1917, ἅμα τῇ ἀποκαταστάσει τῆς ἐνότητος τοῦ Κράτους, ὁ 'Αλιβιζᾶτος ἐκλήθη εἰς τὴν θέσιν προϋσταμένου τοῦ τότε Τμήματος τῶν 'Εκκλησιαστικῶν (νῦν Γεν. Δ/σεως Ὁρησκευμάτων), τὸ ὁποῖον ἀντεμετώπιζε τὰς θλιβεράς συνετείας τοῦ σάλου τοῦ ἐπελθόντος εἰς τὴν 'Εκκλησίαν, ἐνεκα τῆς ἀτόπου ἀναμιζέως της εἰς τὴν πολιτικὴν, ἐφ' ὅσον ἱεράρχαι καὶ δὴ καὶ ὁ προκαθήμενος τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, ὑποκύψαντες εἰς ἀξιώσεις ξένων πρὸς τὴν 'Εκκλησίαν παραγόντων, μετέσχον τοῦ γνωστοῦ ἀναθέματος κατὰ τοῦ 'Ελευθερίου Βενιζέλου.

'Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ ἀκαταστασία

6. Περὶ τῆς 'Ιστορίας, τοῦ ἔργου τῆς 'Επιτροπῆς, τῶν περὶ ταύτην καὶ τῶν σχεδίων καὶ κρίσεων καὶ ἐπικρίσεων ἴδε Γερ. Ι. Κονιδάρη, 'Ὁ θεσμὸς καὶ ὁ καταρτισμὸς τῆς Συνόδου ἐν τῇ Αὐτοκεφάλῳ 'Εκκλησίᾳ τῆς 'Ελλάδος (ἱστορικοκανονικὴ μελέτη, ὡς ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ν. Σιών»). 'Ἐν 'Ιεροσολύμοις 1929 σελ. 34-52), ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

7. Πρβλ. νῦν καὶ Πρακτικὰ Γ' Πανιωνίου Συνεδρίου (τόμ. Α') ἐν 'Αθήναις 1967 σελ. 3-5, ἐνθα δημοσιεύεται ἡ μικρὰ μελέτη του: Περὶ 'Ιστορικῶν τινῶν ἐπεισοδίων σχετ. πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῆς 'Εκκλ. τῆς 'Ἐπτανήσου μετὰ τῆς αὐτοκεφ. 'Εκκλ. 'Ελλάδος μετὰ τὴν ἑνωσιν.

ἦτο ἀνευ προηγουμένου⁸ εἰς τὰ χρονικά τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος. Παρὰ ταῦτα ὑπάρχει ἡ γνώμη, καθ' ἣν παρουσιάζετο μοναδικὴ ἴσως εὐκαιρία διευθετήσεως ἐξ ὑπαρχῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν ἐπῆρχετο ὁμόνοια ἐθνικὴ, ὅτε καὶ μόνον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκύψῃ συνεργασία πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἡγετῶν, διὰ μίαν ὀριστικὴν χάραξιν ἐκκλ. πολιτικῆς ἐσωτερικῆς πρῶτον καὶ δεύτερον ἐξωτερικῆς. Τοῦτο βεβαίως ἦτο ἀνέφικτον.

Πάντως τὰ προκύψαντα τῷ 1917 ζητήματα ἀντεμετώπισεν ὁ 'Αλιβιζᾶτος μὲ θάρρος καὶ ψυχραιμίαν, ἐδραζομένην εἰς ἀσφαλῆ γνώσιν περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης κανονικῆς διευθετήσεως τῆς καταστάσεως.

'Ἡ ἐκδίκασις τοῦ βαρυτάτου παραπτώματος ἀπῆται τὴν ὑπαρξίν κανονικοῦ δικαστηρίου, ὅπερ τὸ πρῶτον τῇ εἰσηγήσει του συνεστήθη. 'Ἡ ἀπαιτηθεῖσα τότε ἐξαιρετικὴ προσοχὴ καὶ οἱ λεπτοὶ χειρισμοὶ καὶ ἡ κανονικὴ ἐργασία δὲν ἐμελετήθησαν εἰσέτι ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ ἐκτιμηθῶσιν δεόντως. "Ὅθεν ἡ ἐκ μέρους τοῦ καθηγητοῦ συγγραφὴ λεπτομερῶν ἀπομνημονευμάτων εἶναι ἀναγκαία, χάριν τῆς 'Ιστορίας.

'Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς 'Ι. Συνόδου καὶ τοῦ Γεν. 'Εκκλ. Ταμείου, ὡς καὶ μερικῶν μητροπόλεων καὶ μάλιστα τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ 'Υπουργείου, ἀπῆτησαν ὡσαύτως λεπτὴν καὶ τεραστίαν ἐργασίαν καὶ ἰσχυρὸν τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, διότι ἡ 'Εκκλησία ἦτο ἐφ' ἱκανὸν ἀκέφαλος, δι' ὃ καὶ ἀπῆται τὴν ἐκ μέρους του παρακολούθησιν ὄχι μόνον τῶν μεγάλων ἀλλὰ καὶ τῶν λεπτομερειῶν ζητημάτων τῆς 'Εκκλησίας (π.χ. τῶν 'Ιεροκηρύκων), ὡς καὶ προσεργασίαν, διὰ τὴν ὀρθὴν ἀντεμετώπισιν ζητημάτων ἐσωτερικῆς ἐκκλ. πολιτικῆς. Τότε κατήρτισε καὶ τὴν πρώτην ἐν 'Ελλάδι ἐκκλ. στατιστικὴν (1919), τὴν σπουδαιότητα τῆς ὁποίας οὐχὶ πάντες ἀτυχῶς κατανόουσι μέχρι τῆς σήμερον.

'Ἡ ἐπιδεξιότης μεθ' ἧς διεχειρίσθη τὰ διάφορα κανονικὰ καὶ ἐκκλησι. θέματα ἐφάνη ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, ὅταν ἀποκατεστάθη ἡ ἐκκλ. τάξις διὰ τῆς ἐκλογῆς, ὡς προκαθημένου τῆς ἐν 'Ελλάδι Αὐτοκεφάλου 'Εκκλησίας, μὴ περιλαμβανούσης εἰσέτι τὰς Νέας Χώρας, Μελετίου τοῦ ἀπὸ Κιτίου, ὁ νέος μητροπολίτης εὐρέθη πρὸ διηυθετημένης ὑπηρεσιακῶς καταστάσεως, διὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ εὐρύτερον ἔργον του περὶ ἀνορθώσεως τῆς 'Εκκλησίας. 'Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τῶν πολιτικῶν παθῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ διχασμοῦ ἦτο ἀδύνατος ἡ εὐδοκίμησις οἰασθῆποτε γενναίας προσπάθειας, δι' ὃ καὶ διεκόπη τῷ 1920, ὅτε ἀπεμακρύνθη ὁ Μελέτιος. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς βραχυτάτης ἀρχιερατείας του ὁ Μελέτιος,

8. Πρέπει νὰ σημειώσω, ὅτι καὶ ἡ ἀνάμιξις ἐπισκόπων τῶν Νέων Χωρῶν, ἀνηκόντων εἰς τὴν ἑτέραν παράταξιν (τὴν βενιζελικήν), ἦτο πρᾶξις ἀσύνητος καὶ ἄρα κατακριτέα. Πρβλ. σχετ. Γ. Κονιδάρη, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 53, καὶ 'Ἐπιτ. 'Εκκλ. 'Ιστορία τῆς 'Ελλάδος 1938, σ. 387-8.

μέ πλήρη συμπαράστασιν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ἐκπροσωπούμενου ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν θέλησιν καὶ τὴν γόνιμον σκέψιν τοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, ἤρξατο ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, διὰ τῆς ἰδρύσεως ἱεροδιδασκαλείου πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς χορηγήσεως προσόντων εἰς τοὺς ἀποφοίτους τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, ὥστε νὰ ζήσωσιν ἀξιοπρεπῶς μέχρι οὗ φθάσωσιν εἰς τὴν κανονικὴν ἡλικίαν τῶν 30 ἐτῶν καὶ ἱερωθῶσι.

Καίτοι ἡ ὑπαρξίς ἱερέων — διδασκάλων ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀνάγκην πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλληνικῆς ὑπαίθρου, ἐν τούτοις ἡ προσπάθεια τῶν τριῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν: τοῦ Ἀθηνῶν Μελετίου καὶ τῶν καθηγητῶν Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (τοῦ εἶτα ἀειμνήστου ἀρχ/που Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος) διευθυντοῦ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς (1919-1923) καὶ τοῦ καθηγητοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου δὲν ἦτο προωρισμένη νὰ ἐπιτύχη, διότι ἡ ἐπίτευξις τοῦ μεγάλου διὰ τὸ ἡμέτερον ἔθνος σκοποῦ τῆς ἀποκτήσεως μεμορφωμένου καὶ ἀξιοπρεπῶς μισθοδοτουμένου κλήρου, συνδέεται πρὸς τὴν λύσιν πολλαπλῶν ἐπὶ μέρους προβλημάτων, ὧν ἡ λύσις κατέστη ἀνέφικτος, ἔνεκα λόγων οὓς δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω⁹. Τὸ ζήτημα τοῦτο συνδέεται πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀποτυχίαν τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν εὐγενῆ καὶ βραχεῖαν προσπάθειαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν, ὧν τὰ ὄνοματα πληροῦσι μετ' ἄλλων ἱεραρχῶν καὶ καθηγητῶν τῆς Θεολ. Σχολῆς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος τῆς τελευταίας τεσσαρακονταετίας (νῦν πεντηκονταετίας).

Κατὰ τὴν αὐτὴν βραχυτάτην ἐποχὴν ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος ἀναπτύσσει ἕξοχον δραστηριότητα. Μετέχει ὡς κανονολόγος καὶ ἀγγλομαθῆς σύμβουλος τῆς ὑπὸ τὸν Ἀθηνῶν Μελετίου ἀποστολῆς τῆς γενομένης ὑπὸ Κυβερνήσεως Βενιζέλου (μετέχοντος καὶ τοῦ καθηγητοῦ ἀρχιμ. Χρυσοστ. Παπαδοπούλου) εἰς Ἀμερικὴν, ἐχούσης τὸν σπουδαῖον σκοπὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ διχασμοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν παθῶν τελουόντος Ἑλληνισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ τότε ἀρξάμενον ἔργον διεκόπη, ἀλλ' αἱ θεθεῖσαι κανονικαὶ βάσεις ἐχρησιμοποιήθησαν βραδύτερον ἐπὶ τῶν Πατριαρχῶν Μελετίου, Βασιλείου Γ' καὶ Φωτίου τοῦ Β', ὅτε ἐστάλη ὁ ἀείμνηστος Δαμασκηνὸς καὶ ὁ νῦν Οἶκ. Π/χης Ἀθηναγόρας ὁ ἀπὸ Κερκύρας. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἀλιβιζάτου ἐγένετο ἀφορμὴ σπουδαίας ἐπιστημονικῆς καὶ ἐκκλ. δράσεώς του ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ καὶ ἀφετηρία νέων σημαντικῶν κατευθύνσεων ἐργασίας.

Δὲν δύναμαι βεβαίως εἰς τὰ στενὰ ὄρια τῆς παρούσης ὁμιλίας νὰ ἐκθέσω, οὐδὲ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὸ σημαντικὸν τοῦτο κεφάλαιον τῆς δράσεως τοῦ καθηγητοῦ, οὐδὲ τὰ ἐπιτευχθέντα, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις, χάρις εἰς τὸ κῦρος τῆς ἀποστολῆς ἀποτελέσματα. Οὐ-

τε εὐλόγως δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰς προκληθείσας εὐμενεῖς διὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ τὰ δίκαια αὐτῆς σχόλια τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν κύκλων τῆς Εὐρώπης, ὅποθεν διήλθεν ἡ ἀποστολή, οὐδὲ τῆς Ἀμερικῆς, ἔνθα κατέληξεν. Ἡ ἀνασύνδεσις τῶν σχέσεών μας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας καὶ ἡ δημιουργία τῶν σχέσεων πρὸς Ἀμερικανούς καὶ Ἀγγλους θεολόγους ἐν Λονδίῳ, Ὁξφόρδῃ καὶ Ν. Ὑόρκῃ, ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς τῆς γόνιμου ταύτης ἀποστολῆς. Αἱ τότε ἀρξάμεναι ἱστορικαὶ συζητήσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων θεολόγων διεθνούς φήμης συνεχίσθησαν εἰς τὰς μεγάλας Οἰκουμενικὰς συσκέψεις τῶν γνωστῶν Ὀργανώσεων «Πίστεις καὶ Τάξεις» (Faith and Order), «Ζωῆς καὶ Ἔργασίας» (Life and Work) καὶ τῆς προαγωγῆς τῆς διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν (ὁ Ἀλιβιζάτος μέλος ταύτης ἀπὸ τοῦ 1914). Ἐν τέλει εἰς τὸ ἐν ἔτει 1948 προκύψαν, ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο πρώτων ὁργανώσεων, Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὅλα τὰ ὄργανα αὐτοῦ ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν.

* * *

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ τιμώμενος καθηγητῆς εὐρίσκειτο ἐν Ἀμερικῇ ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ἐγγυτέρας σπουδῆς τῆς μεγάλης διεθνούς ὁργανώσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων (X.A.N.).

Τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς X.A.N. δημιουργηθέντος ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ, ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ πλέον Σωματείου Γεν. Γραμματεὺς καὶ εἶτα Πρόεδρος Ἀθηνῶν. Νῦν δὲ διατελεῖ Πρόεδρος τῆς X.A.N. Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἀπουσίας του εἰς Ἡν. Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ὁ Ἀμ. Ἀλιβιζάτος ἐξελέγη τακτικὸς Καθηγητῆς τοῦ Καν. Δικαίου καὶ τῆς Ποινικῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, ἀλλ' ἀνέλαβε μόνις τὸν Νοέμβριον τοῦ 1919. Ὁ διορισμὸς τοῦ Γρηγ. Παπαμιχαήλ, τοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου καὶ οἱ τῇ πρωτοβουλία του, ὑπερνικήσαντος τὰς ἀντιδράσεις παλαιότερων, διορισμοὶ νέων καθηγητῶν: τοῦ Κων. Δυοβουνιώτου, τοῦ Δημ. Σ. Μπαλάνου, τοῦ Νικ. Λούβαρη, τοῦ Γεωργ. Σωτηρίου καὶ τοῦ Π. Μπρατσιώτου κλπ., εἰς οὓς δέον νὰ προστεθῶσιν οἱ τότε ἐν ἐνεργείᾳ διατελοῦντες ἀείμνηστοι: Νικ. Παπαγιαννόπουλος, Χρ. Ἀνδρουτσὸς καὶ Χρ. Παπαδόπουλος, ἐσήμανον τὴν ἐναρξίν νέας περιόδου ἀκμῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὑπὸ τετραπλῆν ἔννοιαν: 1ον) αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν, ἔνεκα τῆς δημοσιεύσεως πλήθους πραγματειῶν, ἀναφερομένων εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς Θεολογίας καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐδρῶν. Τὸ ἔργον διηκολύνετο διὰ τῶν περιοδικῶν «Ν. Σιών» Ἱεροσολύμων καὶ «Ἐκκλ. Φάρος» Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν νέων «Θεολογία» καὶ «Ἐκκλησία» (ὧν ἱδρυταὶ ἐγένοντο ὁ Γρηγ. Παπαμιχαήλ καὶ ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος ἅμα τῇ ἀνοδῷ του τῷ 1923 εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Ὁρόνον τῶν Ἀθηνῶν)· 2ον) ὑπὸ ἔννοιαν καθαρῶς Πανεπιστημιακὴν, διότι ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος εἰσήγαγε τὴν ἐ-

9. Πρβλ. νῦν Γ. Κονιδάρη: Ἱστορία τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς, Ἀθήναι 1969, καὶ Ι. Χανιώτου: Φῶς εἰς τὰ Παρασκήνια τῆς ἐκκλ. κρίσεως 1966.

ρευναν και συστηματικῶν ἔκθεσιν τοῦ περιεχομένου τῶν πηγῶν ὑπὸ τῶν φοιτητῶν τῶν συμμετεχόντων εἰς τὰ Φροντιστήρια. Χάριν τῶν φοιτητῶν ἐξέδωκε τῷ 1924 τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας μετὰ βραχέων σημειώσεων (νῦν ἐν χρήσει 2α ἔκδοσις τοῦ 1949). Διατηρῶ και ἐγὼ μετὰ πολλῶν συμφοιτητῶν μου τὴν εὐχάριστον ἀνάμνησιν τῶν ζωηρῶν τοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημιακῶν παραδόσεων και τῶν γονίμων συζητήσεων ἐν φροντιστηρίοις, κατὰ τὰ ὁποῖα μᾶς ὠδήγηει εἰς τὴν μεθοδικὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν και τὴν κριτικὴν και συστηματικὴν ἔκθεσιν ἐπιστημονικῶν θεμάτων. Ὑπέστημεν δὲ ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ οἱ σύγχρονοι τακτικοὶ καθηγηταὶ τῆς Θεολ. Σχολῆς, πλὴν 2, τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ καθηγητοῦ. Τὰ δὲ ὑψηλὰ διαφέροντά του πρῶτον διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας και τὴν ἐδραϊώσιν τῆς ἐν τῷ πνευματικῷ κόσμῳ τῆς χώρας και δεύτερον διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας και τὴν ἀνάδειξιν τῆς εἰς πρώτης τάξεως κοινωνικῶν παραγόντων, ὡς και διὰ τὴν διεθνῆ προβολὴν τῆς, κατέστησαν ταχέως και ἰδικά μας διαφέροντα.

Ἄλλ' ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζᾶτος τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐμερίμνα διὰ τὴν κοινωνικὴν μόρφωσιν τῶν φοιτητῶν του διὰ τῆς δεξιώσεως αὐτῶν ἐν τῷ οἴκῳ του, και δι' ἐπιστημονικῶν και παιδαγωγικῶν ἐκδρομῶν, ἐν αἷς ἀνεπτύσσετο ἡ φιλία καθηγητῶν και φοιτητῶν. Ἄλλ' ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζᾶτος μετὰ τῶν νέων συναδέλφων του συνετέλει, 3ον) εἰς τὴν προβολὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὡς ἠθικῶν μεγέθους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ και ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Κοινωνίᾳ και 4ον) κυρίως αὐτὸς προσωπικῶς συνέβαλεν εἰς τὴν διεθνῆ προβολὴν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας και Ἐκκλησίας, ἣν ἐγγύτερον ἐγνώρισεν ἡ Δύσις διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἐν Παρισίοις διακεκριμένων Ρώσων Θεολόγων τοῦ ἐκεῖ Ἰνστιτούτου. Εἰς τὴν διεθνῆ ταύτην προβολὴν ἀφορᾷ και ἡ ἐν ἔτει 1920 ἐν Γενεύῃ ἀνακοίνωσις του, ἐξ ὀνόματος τῶν Ὀρθ. Ἐκκλησιῶν, τοῦ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει προγράμματος τῆς Ὀρθοδοξίας.

* * *

Ἄλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν, μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις, εἰς τὰ κύρια σημεῖα τῆς περαιτέρω ἐν Ἑλλάδι δράσεως τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ.

Μετὰ διακοπὴν τῆς ἐργασίας του ἐν τῷ Ὑπουργείῳ και τῷ Π/μίῳ (1920-2) ἐπανῆλθεν εἰς ἀμφοτέρους τὰς θέσεις τὸ φθινόπωρον τοῦ 1922, διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ δημιουργικὸν του ἔργον.

Ἡ ἀποκατάστασις τῆς διασαλευθείσης ἐκκλ. τάξεως και ἡ ἐπίτευξις ἐνόητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ προσώπῳ ἐνὸς νέου ἀρχιεπισκόπου, τοῦ ἀειμνήστου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου (10 Μαρτίου 1923), ἀναγνωρισθέντος ὑφ' ὄλων, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀντικανονικῶς ἐπανελθόντος τῷ 1920 ἀειμνήστου Θεοκλήτου, ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς τῆς λεπτῆς κανονικῆς προσπάθειας τοῦ τιμωμένου, βοηθουμένου ὑπὸ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζᾶτος,

ἔχων σύμφωνον τὸν νέον ἀρχιεπίσκοπον, ἐπεξεργάσθη και ἐξέδωκεν, ὑπὸ δραματικῆς συνθήκας¹⁰, τὸν νέον Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος¹¹. Διὰ τούτου κατελύετο, «χάρις εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐπαναστάσεως Νικ. Πλαστήρα και Στυλ. Γονατῆ, πρωθυπουργοῦ», ὀριστικῶς τὸ ὅλως ἀποκρουστικὸν και ξενικὸν πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐθνικὰς παραδόσεις, ἐκκλ. καθεστὼς τοῦ Maurer. Διὰ τῆς ἱστορικῆς ταύτης πράξεως 1) ἀποκατεστάθη τὸ κανονικὸν σύστημα τῆς διοικήσεως τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας, καταργηθείσης τῆς διαρκοῦς Ἱ. Συνόδου· 2) διελύθη τὸ συγκεντρωτικὸν σύστημα τῆς Διοικήσεως Συνόδου, ἀποκατασταθείσης τῆς κανονικῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐπισκόπων· 3) ἀπεδόθη πλήρως ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δεσμῶν ἐλευθερία εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τῆς καταλύσεως τῆς δυνάμεως τοῦ Βασ. Ἐπιτρόπου· ὁ καθηγητῆς διατελὼν Βασ. Ἐπίτροπος προέτεινε τὴν καταργησιν τοῦ θεσμοῦ ὡς ἀχρήστου, ἀλλὰ τὴν πρότασιν δὲν ἀπεδέχθησαν και πολλοὶ ἱεράρχαι και 4) ἐπετεύχθη ἡ ἐλευθερία ὑπὸ μόνης τῆς Ἐκκλησίας ἐκλογῆ τῶν ἀρχιερέων, ἀνευ ἀναμίξεως τῆς Κυβερνήσεως.

Ταῦτοχρόνως πρὸς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο νομοθέτημα ἐδημοσιεύθη ὁ νέος περὶ Ἐνοριῶν νόμος (1923), κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποῦοι ἰδιαιτέραν ἔδωκε προσοχὴν πρῶτον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐνορίας, τοῦ κυτάρου τούτου τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, και τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου, και δεύτερον εἰς τὴν κατὰ τὰ τότε δεδομένα ἀξιοπρεπῆ τοῦ κλήρου συντήρησιν. Τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ ὑπεβοήθησεν ἡ κατανόησις τοῦ ὑπουργοῦ Δ. Δίγκα. Τὸ ἔργον ἐκεῖνο μερικῶς ἀνετράπη κατὰ τῷ 1925, ἐπὶ δικτατορίας Παγκαλίου, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1932 ἤρξατο, διὰ τοῦ νέου Καταστατικοῦ Χάρτου, ἡ μερικὴ ἀξιοποίησις τῶν ἐν ἔτει 1923 τεθεισῶν ἀρχῶν, ἤρθη δὲ ἡ ἀτέλεια τοῦ νόμου τοῦ 1923, καθ' ὃν ἐπὶ 11 μῆνας παρέμενον ὁ Ἀρ/πος μόνος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Δὲν εἶναι βεβαίως τοῦ παρόντος νὰ ἐξετάσω ἐὰν ἡ Ἐκκλησία ἐπωφελήθη πλήρως τῆς νέας νομοθεσίας διὰ τὴν λύσιν τῶν χρονιζόντων προβλημάτων τῆς. Τοῦτο μόνον δύναμαι νὰ εἶπω, ὅτι μία μελλοντικὴ προγραμματικὴ ἀντιμετώπισις τῶν ἐκκλ. προβλημάτων ἔχει πολλὰ ν' ἀντλήσῃ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἀλιβιζᾶτου τοῦ 1914 και 1923.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1924) ὑπεβοήθησε τὴν ἴδρυσιν Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου ἐν τῇ Μονῇ Πετράκη. Τὸ ὑποτυπῶδες ἐκεῖνο οἰκοτροφεῖον, ὅπερ ἐπὶ τινα χρόνον διηύθηνα ὡς πρόεδρος τῶν φοιτητῶν, ἔγινε πραγματικῶς κατὰ τὰς ἡμέρας μας, χάρις εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Χρυσ. Παπαδόπουλον, λαβόντα ἀποζημίωσιν διὰ τὴν κατακράτησιν ὑπὸ τοῦ Κράτους τῆς Γερμανεῖου Σχολῆς (τῆς νῦν Σχολῆς Χωροφυλακῆς).

10. Τὰ σχετικὰ γεγονότα διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὴν μελέτην του περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Πολιτικῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κράτει. Ἐν Ἀθήναις 1932.

11. Πρβλ. νῦν Π. Τρεμπέλα: ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὡς Ἀρχιεπίσκοπος, Ἀθήναι 1968.

Ταυτόχρονας πρὸς τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ τὸ ἐν τῇ Οἰκουμένῃ Κινήσει ἔργον, ὅπερ ἐξετιμᾶτο διεθνῶς (τῷ ἔχει ἀπονειμηθῆ ὁ σταυρὸς τοῦ Lambeth· ἰδέ βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1925-32) ὡς καὶ τὴν κατ' ἀρχὴν ἐν τῷ συμπληρωματικῷ νόμῳ Ἰδρυσιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, ἧς ἡ λειτουργία ἤρξατο κατὰ τὸ 1942 καὶ κανονικῶς ἀπὸ τοῦ 1945, ἀπρησχόλει τὸν καθηγητὴν τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ καὶ ἡ συστηματικὴ αὐτοῦ ὀργάνωσις, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου καὶ τοῦ πρώτου ἐκ τῶν ἱεραρχῶν ἐμψυχωτοῦ τῆς ἰδέας τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Μητροπολίτου Χίου (τότε Καρυστίας) Παντελεήμονος. Τὴν ἰδέαν κατέστησε πραγματικότητα ὁ φίλος συνάδελφος καθηγητῆς κ. Βέλλας, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἐπεξετάθη, τῇ βοήθειᾳ δωρεῶν τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν διὰ τοῦ κ. Ἀλιβιζάτου. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Παραλλήλως ὁ καθηγητῆς, διδάσκων μέχρι τοῦ 1939 καὶ τὰ μαθήματα τοῦ Πρακτικοῦ τῆς Θεολογίας κλάδου, ἐπέτυχε νὰ καταστήσῃ ταῦτα πλέον ἀποδοτικά, διὰ τῆς ἀποκτήσεως ἰδίου Πανεπιστημιακοῦ ναοῦ, τῆς Καπνικαρέας, ὡς κέντρου τῆς ὀμιλητικῆς καὶ τελετουργικῆς μορφώσεως τῶν φοιτητῶν. Εἰς τὸ ὑπὲρ τῶν φοιτητῶν ἔργον του δέον νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς προσπάθειάς του δι' ὑποτροφίας ὑπὲρ τῶν διακρινόμενων φοιτητῶν τῆς Θεολογίας, ἰδίᾳ διὰ τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ ὀμιλῶν πρὸς ὑμᾶς δὲν θὰ εὐρίσκατο πιθανῶς εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐὰν δὲ ἐτύγχανεν ὑποτροφιῶν τῇ βοήθειᾳ τοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου. Καὶ ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνέδειξεν ὁ καθηγητῆς, ἐπιτυχῶν χορηγήσειν ὑποτροφίας· καὶ αὐτὸς ὁ Μακαριώτατος Κύπρου ἔτυχεν ὑποτροφίας διὰ τοῦ Ἀλιβιζάτου.

Εἰς τὸ πολυσχιδές ἔργον τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ ἀνήκει ἡ σύλληψις τῆς ἰδέας τῆς εὐρυτέρας συνδέσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας, διὰ τῆς ὀργανώσεως συνεδρίων τῶν Ὀρθοδόξων Θεολόγων. Εἰς τὴν πραγματοποίησιν ταύτης διηκολύνθη ἐκ τῶν γνωριμιῶν του ἐν τῇ Οἰκουμένῃ Κινήσει.

Τὸ Α' Συνέδριον τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας (ἀπὸ 29 Ν/βρίου μέχρι 6 Δεκεμβρίου 1936) ἀποτελεῖ σταθμὸν τοῦ βίου τοῦ καθηγητοῦ καὶ ταυτόχρονας ἱστορικὸν γεγονός μετὰ τῆς σπουδαιότητος διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Θεολογίαν. Τὰ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ Προέδρου τοῦ συνεδρίου ἐν ἔτει 1939 δημοσιευθέντα πρακτικά (ἐκ σελίδων 540) καὶ αἱ κρίσεις τοῦ παγκοσμίου τύπου καὶ τῶν περιοδικῶν θὰ παραμείνωσιν ἔσασαι ἀδιάφυστα μαρτύρια τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ ὀργανωτικῆς ἰκανότητος καὶ δραστηριότητος τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου, ὡς καὶ τῶν νέων τάσεων τῆς ἀκμαζούσης Θεολογικῆς Σχολῆς, ὡς καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἐν Παρισίοις Ρωσ. Ὀρθ. Θεολ. Ἰνστιτούτου καὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῆς Βαλκανικῆς. Αἱ 6 ἀνακοινώσεις τοῦ καθηγητοῦ, περὶ τῆς δυνατότητος συγκλήσεως Οἰκ. Συνόδου καὶ τρόπου ἐπικοινωνίας τῶν Ὀρθ. Ἐκκλησιῶν, περὶ κωδικοποιήσεως τῶν κανόνων, περὶ

ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, περὶ τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας, Πολιτείας καὶ λαοῦ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου καὶ περὶ τῆς Βιβλικῆς καὶ Ἱστορικοδογματικῆς βάσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦσιν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν ἀνωτέρω κρίσεων. Περὶ τῆς εὐρυτέρας Ἑλληνικῆς ἐκδόσεως τῆς τελευταίας μελέτης ὁ ἀείμνηστος Χρυσ. Παπαδόπουλος ἐσημείωσεν (Θεολογία 1934), ὅτι «ἀποτελεῖ ἀρτίαν καὶ πλήρη πραγματείαν περὶ τοῦ σπουδαίου θέματος» (μετεφράσθη καὶ γερμανιστί). Ὁ καθηγητῆς ἐμφανίζεται εἰς τὰς μελέτας ταύτας ἀσχολούμενος περὶ γενικὰ προβλήματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας. Ἐν αὐταῖς συνδυάζει τὴν πρωτοτυπίαν πρὸς τὴν αὐστηρὰν θεωρητικὴν θεμελίωσιν τῶν ἰδεῶν του, τὴν λεπτότητα σκέψεως, ἱστορικοκανονικῆς καὶ κοινωνικῆς, ὡς καὶ πρακτικῆς, ὥστε ἐπιστήμη καὶ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας συνδέονται παρ' αὐτῷ ἀναποσπάτως. Ἡ Θεολογικὴ ἐπιστήμη καθ' ἑαυτὴν καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας ἐμφανίζονται παρ' αὐτῷ κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιάζοντα ἐνηρμονισμένα.

* *

Ὁ β' Παγκόσμιος πόλεμος καὶ τὸ παραπέτασμα, ὅπερ χωρίζει τοὺς δύο κόσμους ἐν Εὐρώπῃ, κατέστησαν ἀδύνατον, ἐπὶ τοῦ παρόντος, τὴν συνέχισιν τῆς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου ἀναληφθείσης προσπάθειας ἐτησίως συγκεντρώσεως Θεολόγων ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Χώρας.

Καὶ τὰ ἐπιστημονικά, ὡς καὶ ἐπαγγελματικά, ζητήματα τῶν Ἑλλήνων θεολόγων, ὡς καὶ τὰ ἐκπαιδευτικά, εὗρον τὸν καθηγητὴν πρόθυμον θεράποντα, διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς συνέδρια καὶ ἐκπαιδευτικὰ συμβούλια καὶ τῆς ἐκδόσεως μελετῶν, ἀναφερομένων ἰδίᾳ εἰς τὴν θεολογικὴν πλευρὰν τῶν θεμάτων.

Θὰ εἶναι πολὺ δύσκολον εἰς τὸν ἱστορικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νὰ περιγράψῃ εἰς βραχείας γραμμάς τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ ὡς ἐπιστήμονος, ὡς κοινωνικοῦ ἐργάτου καὶ ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, διότι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον συμπίπτουν πολλὰ καὶ ποικίλα ἔργα τοῦ τιμωμένου.

Θὰ σημειώσωμεν λοιπὸν περαιτέρω μερικὸς σταθμοὺς σημαντικούς, μετὰ τὸ Συνέδριον τοῦ 1936 καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

Τῷ 1938 ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Oxford καὶ προσεκλήθη ὑπὸ διαφόρων Πανεπιτημίων διὰ νὰ δώσῃ μαθήματα.

Ἐπηκολούθησεν ὁ β' παγκόσμιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος διέκοψε πάσαν σχέσιν μας πρὸς τὸ Ἐξωτερικόν. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Πολέμου, ὅτε αἱ ἀνάγκαι τῆς δεινῆς ἐκ τοῦ πολέμου πληγείσης πατρίδος ἦσαν μεγάλαι, ὁ καθηγητῆς Ἀλιβιζάτος εὐρέθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπεστάλη εἰς Ἀμερικὴν ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἵνα διαφωτίσῃ

τὴν κοινὴν γνώμην περὶ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος ἦτο ὁ πρῶτος εὐρωπαῖος θεολόγος, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέπτετο τὴν Ἀμερικὴν πρὸς διαφώτισιν τῆς τόσον ἀκαταπόπιστου Ἀμερικῆς. Ἡ ἀποστολὴ ὑπῆρξεν ἀπὸ πάσης ἐπόψεως ἐπιτυχῆς, διότι ὁ καθηγητὴς εἶχε πολλὰς καὶ σημαντικὰς γνωριμίας καὶ προσωπικὸν κύρος.

Ταῦτα ἐβοήθησαν τὸ ἔργον του καὶ τῷ παρέσχον εὐκαιρίας εὐρυτέρας καὶ σπουδαίας συνηγορίας ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν μας δικαιῶν καὶ διεκτραγώδησιν τῆς μετὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν φρικτὴν κατοχὴν δυστυχίας τῆς χώρας μας.

Τὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα ἦσαν: 1) ὅτι ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν του ποσὸν 100.000 δολλαρίων ἐξ Ἀμερικῆς καὶ 30.000 δολλαρίων ἐξ Ἀγγλίας, διὰ τὴν θεραπείαν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐμπεριστάτου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. 2) ὅτι παρεχωρήθησαν αὐτῷ ἐν ἀρχῇ 30 πλήρεις ὑποτροφίαι διὰ πτυχιούχους τῆς Θεολογίας (ἐξόδα τροφῆς, κατοικίας καὶ σπουδῶν). Ὁ καθηγητὴς ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξέλεξε τοὺς ὑποτρόφους μεταξὺ τῶν ἀρίστων μαθητῶν του καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς Ἀμερικὴν διὰ τριετῆς σπουδᾶς, μετὰ τὸ πέρασ τῶν ὁποίων οἱ πλείστοι ἀνεδείχθησαν εἴτε μεταξὺ τῶν ἱεραρχῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ καταλόγου τῶν ὁποίων ἴσταται ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἑνδοξος Ἐθνάρχης Κύπρου κ. Μακάριος ὁ Γ', εἴτε ὡς καθηγηταὶ Π/μίων καὶ τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως.

Εὐθὺς μετὰ ταῦτα εἰσηγήθη τὴν σύστασιν Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς διαχείρισιν τῆς ὡς ἄνω βοηθείας, διὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Μητροπόλεων τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ὑπηρεσίας ταύτης καὶ τοῦ προσωπικοῦ κύρους τοῦ καθηγητοῦ κατέστη δυνατόν ν' αὐξηθῇ ἡ διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν βοήθεια πρὸς τὴν χώραν μας. Χρήματα φθάσαντα ἤδη εἰς ἱκανὰ ἑκατομμύρια δολλαρίων καὶ παντὸς εἶδους πράγματα εἰσέρχονται μονίμως εἰς τὴν χώραν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτησεν, ὅπως ἀθορύβως, σπουδαῖον ὄργανισμὸν ὑποβοηθήσεως τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς δράσεως, ἡ ὁποία ἦτο πρότερον ὑποτυπώδης, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πόρων εἰς τοιαύτην κλίμακα, οἷα ἡ τῆς διεκκλησιαστικῆς βοηθείας. Ἡ ἰδρυσις τοῦ Ἐκκλησ. Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου, ἡ ἀνέγερσις τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτηρίου τῆς Σχολῆς Διακονιστῶν, τοῦ Οἴκου τῆς Φοιτητρίας παρὰ τὴν Ἀγ. Βαρβάραν τοῦ Δαφνίου, ἀποτελοῦν τοὺς πλέον ἐντυπωσιακοὺς καρποὺς τῆς εὐρυτάτης δράσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς λαμπρᾶς ταύτης κοινωνικῆς δράσεως τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ διδασκάλου.

Πρέπει δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι εἰς τὸ σχέδιον τῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ περιλαμβάνεται καὶ Κολλέγιον Θελέων. Ἡ ὄρμη ὅμως πρὸς ὀλοκλήρωσιν τοῦ κοινωνικοῦ τούτου ἔργου ἀνεκόπη ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ ἀποβιώσαντος ἀρχιεπισκόπου Δωροθέου. Ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ νῦν Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Θεόκλητος ἠθέλησε νὰ

συνεχίσῃ τὸ ἀνακοπὲν ἔργον. Ὁ Οἶκος τῆς Φοιτητρίας καὶ ἡ Σχολὴ Διακονιστῶν εἶναι πραγματικότης.

Ἡ ὅλη ἐργασία τῆς Ὑπηρεσίας ἀλληλοβοηθείας, ἡ ὁποία, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων, ἐμφανίζει μέχρι τοῦ 1957 εὐρυτάτην κοινωνικὴν δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας, συνεχῶς βοηθουμένης ταῖς ἐνεργείαις τοῦ καθηγητοῦ ἀποκλειστικῶς ἐκ μέρους τῶν ζένων Ἐκκλησιῶν, ἀποτελεῖ πραγματοποιήσιν ἐνὸς ὄνειρου, τὸ ὁποῖον ὠραματίσθη ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου του ὁ καθηγητὴς. Ἐκτοτε ὁ καθηγητὴς, πολλάκις ἀποκλειστικῶς μόνος, ὥθει τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀναδείξεως τῆς εἰς πρώτης τάξεως εἰρηνοποιὸν κοινωνικὸν παράγοντα. Ἡ ἰδρυσις τῆς Σχολῆς τῶν Διακονιστῶν θὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ν' ἀποκτήσῃ κοινωνικοὺς λειτουργοὺς, ἱκανοὺς διὰ μίαν συστηματικὴν κοινωνικὴν ἐκκλ. πολιτικὴν, ἡ ὁποία δὲν γίνεται χωρὶς πάλουσαν χριστιανικὴν καρδίαν. Διότι ἡμπορεῖ βεβαίως τὸ νεώτερον πολιτιστικὸν κράτος νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ ἔργου Κοινωνικῆς Προνοίας, ἀλλ' ἡ προσπάθειά του δὲν δύναται νὰ εἶναι ὠφέλιμος εἰς ἐκείνην τὴν ἔκτασιν, ἡ ὁποία φαίνεται ἀναγκαία εἰς τὴν χώραν μας, ἔχουσιν 3.000.000 ἀπόρους. Τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν ἐγέννησεν ὁ Χριστιανισμὸς, ὡς καρπὸν τῆς Πίστεως, «τῆς διὰ τῆς ἀγάπης» ἐκδηλουμένης. Ἡ Ἐκκλησία, λοιπόν, εἶναι πρωτοπόρος καὶ δύναται νὰ ἀναλάβῃ, ὡς ἐπὶ κατοχῆς, τὴν ὅλην συντονιστικὴν προσπάθειαν τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τοῦ Κράτους, τῶν Δήμων καὶ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἡ ὁποία δύναται μόνον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας ν' αὐξήσῃ τοὺς μικροὺς πόρους τοὺς προσφερομένους ὑπὸ τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ δρᾶσις τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζᾶτου, διὰ νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὰ περὶ ταύτης, ἐπέξετάθη καὶ πέρα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀρίων, διὰ τῆς συμμετοχῆς του καὶ τῆς πρωτοβουλίας του εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἄλλων κοινωνικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων¹².

Μεταξὺ ἄλλων προεδρεῖ τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων δύο νοσοκομείων, ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος: τῆς Πολυκλινικῆς Ἀθηνῶν, ἰδρυθείσης ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων ἀδελφῶν του Νικολάου καὶ Ἀνδρέου, καὶ τοῦ Μαντζαβινατείου νοσοκομείου Ληξουρίου. Εἰς τὸ πρῶτον συνεχίζει τὴν φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοῦ νοσοκομείου ἐν τῷ κέντρῳ τῶν Ἀθηνῶν, προχωρεῖ δὲ μετὰ τὴν πρωτοβουλίαν του ἡ συμπλήρωσις καὶ ὁ ἐκσυγχρονισμὸς αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἀποτελεῖ ἐν τῶν σπουδαιότερων ἐπισημοῦν καὶ κοινωνικῶν ἰδρυμάτων τῆς πρωτευούσης.

Ἀξίζει δὲ νὰ μνημονεύσωμεν τοῦ γεγονότος, ὅτι διὰ τὸ Μαντζαβινατεῖον ἐπέτυχε δωρεὰν 90.000 δολλαρίων, δι' ὧν συνεπληρώθη ὁ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν

12. Ὁ καθηγητὴς διετέλεσε Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς βοηθείας προσφύγων τῆς καὶ συνεργαζομένης μετὰ τῶν Ἡν. Ἐθνῶν. Τὸν καθηγητὴν διεδέχθησαν οἱ καθηγηταὶ Π. Βάλλη-δας καὶ Γ. Κονιδάρης.

σεισμῶν τῆς Κεφαλληνίας παραμείνας ἄθικτος σκελετὸς τοῦ κτηρίου, ἕνεκα τῆς τελειότητος τῆς κατασκευῆς του. Τὸ ἴδρυμα ἤνοιξε τὰς πύλας του καὶ εὐεργετεῖ τὴν πολυπαθῆ ἰδιαίτεράν μας προσφιλῆ πατρίδα Κεφαλληνίαν.

Τοιοῦτο εἶναι ἐν ἀδροτάταις γραμμαῖς τὸ κοινωνικὸν ἔργον τοῦ τιμωμένου διαπρεποῦς καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, ὁ ὁποῖος μετέχων καὶ εἰς ἄλλα κοινωνικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ σωματεῖα, μὴ δυνάμενα διὰ τὴν στενότητα τοῦ χώρου νὰ μνημονευθῶσιν ἐνταῦθα, προσφέρει ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητον πεῦράν του καὶ δραστηριότητα διαρκῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

* *

Ἄλλ', ὡς εἰκός, δὲν ἐξαντλεῖται διὰ τῶν ἀνωτέρω τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ, διότι τῷ 1951 ὠργάνωσε τὰς ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τῆ ἡμετέρα ἐμπνεύσει καὶ τῆ ἐπινεύσει τοῦ Βασιλέως Παύλου, διεξαχθείσας Πανελληνίους καὶ Παγγρηστιανικὰς ἑορτάς, ἐπὶ τῇ 1900ῃ ἀμφιετηρίδι ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ Ἀποστόλου τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἑλλάδος ἰδιαίτερος. Ὅ,τι ὠραματίσθη τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1945 ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἐνέκρινον δὲ οἱ ἀείμνηστοι Γεώργιος ὁ Β' καὶ ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνός, κατέστησε πραγματικότητα ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος, ὅστις ὠργάνωσεν, ὡς Γεν. Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς, παγγρηστιανικὸν προσκύνημα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐξέδωκε τῷ 1953 τὸν μέγαν τόμον τοῦ ἑορτασμοῦ.

* *

Ἄλλ' ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος, παραλλήλως πρὸς τὸ μέγα αὐτοῦ κοινωνικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τὸ Πανεπιστημιακὸν καὶ τὸ βαρυσήμαντον ἐπιστημονικόν, ἀναγνωρισθὲν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ.

Ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος ἔχει τὴν ροπὴν νὰ γράφῃ βραχείας ἐπιστημονικὰς ἐκθέσεις ἐπὶ θεμελιωδῶν προβλημάτων τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Θεολογίας καθόλου καὶ δὴ καὶ τῆς Πρακτικῆς, ἥτις δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἀναπτυχθῆ παρ' ἡμῶν. Ὅθεν συνεκέντρωσεν ὁ καθηγητὴς τὴν προσοχὴν του εἰς τὰ βασικά καὶ τὰ λεπτομερειακὰ ζητήματα, διότι τὸν ἐνδιέφερον ἡ οὐσία τῶν θεμάτων καὶ τῶν συγχρόνων προβλημάτων τῆς ἐπιστήμης του, ὅπως καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας, ἐξ ὧν ἠντλεῖ καὶ ἀντλεῖ διαρκῶς ἡ πολυμερὴς σκέψις τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατὶ δὲν κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν συστήματος Κανονικοῦ ἢ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ἀλλὰ μᾶς ἔδωκε τὴν οὐσίαν τῶν μαθημάτων του τῷ 1941 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Τὴν συγγραφὴν συστηματικοῦ ἔργου ἐθεώρει ἔργον εὐκολώτερον.

Συνέγραψε, λοιπὸν, ποικίλας, οὐσιώδους περιεχομένου, μελέτας «Περὶ τῆς κοινωνικῆς

καὶ διοικητικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας» (Θεσσαλονίκη 1919), «Περὶ τῆς χάριτος τῶν ποιῶν τῶν Κληρικῶν ἐν τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ» (1920) «Βλέψεις πρὸς ἕνωσιν», ἀγγλιστὶ ἐν τῷ περιοδικῷ «Christian East» (1920), «Ἡ ποιὴ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτῶν θρόνου, κατὰ τὸ Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» καὶ «Πάλιν ἡ ποιὴ τῆς ἐκπτώσεως», «Ἡ κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας», «Ἡ ἐξοδος τῶν Χριστιανῶν ἐκ Τουρκίας», ἀγγλιστὶ, ἅπαντα τῷ 1925. Τῷ 1926 ἐξέδωκε γερμανιστὶ μελέτην ἐν Βέρνη «Περὶ τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους», τῷ 1927 «Περὶ τῶν συγχρόνων εἰρηνευτικῶν τάσεων καὶ τῶν ἐν Στοκχόλμῃ συνεδρίων», τῷ 1929 «Περὶ τοῦ Προγράμματος τῶν Ἐκπαιδευτικῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Μ. ἐκπαιδεύσεως» (τὰ πορίσματα ἐγένοντο δεκτὰ ὑπὸ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμ/λίου) καὶ γερμανιστὶ «Περὶ τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως καὶ (τῆς θέσεως) τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας»¹³. Τῷ 1930 εἰς μὲν τὸ Γερμανικὸν Λεξικὸν Die Religion in Geschichte und Gegenwart ἐδημοσιεύθη τὸ ἄρθρον του «Περὶ Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», ὅπερ ἀνεθεωρήθη εἰς τὴν πρόσφατον τρίτην ἔκδοσιν, εἰς αὐτοτελὲς δὲ τεῦχος περὶ τοῦ «Παγκοσμίου Συνδέσμου διεθνoῦς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν». Τῷ 1931 καὶ 1937 ἔγραψε δύο διατριβάς «Περὶ τῆς κωδικοποιήσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων»¹⁴, τῷ δὲ 1931 ὠμίλησεν ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης περὶ τοῦ διασήμου ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ Adolf von Harnack. Τῷ 1932 ἔγραψε «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι», καὶ περὶ «Μικτῶν γάμων»· τῷ 1933 «Περὶ τῆς βιβλικῆς καὶ ἱστοριοδογματικῆς βάσεως τῆς κοινωνικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας», τῷ 1934 «Περὶ Ἀφοπλισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ», τῷ 1934 ἀγγλιστὶ «Περὶ τῆς ἀδιακόπου συνεχείας μετὰ τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας», τῷ 1935 «Περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικὸς κανόνας» καὶ περὶ τοῦ ζητήματος ἀν «ὑπάρχουσι δογματικοὶ κανόνες». Τῷ 1936-1937 εἰς τὸ Α' Συνέδριον τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας 4 ἀνακωνώσεις «Περὶ τῆς θέσεως τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας», «Περὶ τρόπου θετικῆς συνεννοήσεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν» καὶ «Περὶ Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου» καὶ «Περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς συγκλήσεως Οἰκουμηνικῆς Συνόδου»· ἀγγλιστὶ δὲ «Περὶ Πολιτεύματος καὶ Μυστηρίων» καὶ «Περὶ τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν» καὶ «Περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων» ὡς καὶ «Περὶ καθορισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς Ἱεραποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας».

13. Πλήρη βιβλιογραφίαν βλέπε κατωτέρω ὑπὸ Ἐμμ. Κωνσταντινίδου, Δρ. Θ.

14. Ἰδρυσε μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας εἰδικὸν Γραφεῖον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν. Ἡ ἐπιγραφή ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἐσφαλμένη. Ὑπάρχει θέμα τῆς φιλολ. ἐκδόσεως, ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ ἀνωτέρω, ὡς προϋπόθεσις ἐπιστημονικῆ τῆς ἐκκλ. κωδικοποιήσεως (1969).

Παραλείπων ἄλλας ἐργασίας του, τῶν ὁποίων τοὺς τίτλους δύναται νὰ εὕρῃ ὁ ἐπιθυμῶν εἰς τὸν Τιμητικὸν Τόμον, σημειῶν ἰδιαιτέρως τὰς πρωτοτύπους μελέτας «Περὶ τῆς λατρείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», δημοσιευθείσης εἰς γερμανικὴν σειρὰν *Ekklesia*, «Περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ» (1948), «Περὶ τῶν συγχρόνων θεολογικῶν τάσεων ἐν τῇ Ἑλλῆν. Ὁρθοδοξίᾳ» (1949), «Περὶ τῆς Οἰκονομίας κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (ἡ δημοσίευσίς της προὐκάλεσεν εὐμενεστάτας κρίσεις ἐνταῦθα καὶ ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ), «Περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου», ὡς καὶ «Περὶ τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ ἐπιστήμιον ἔργον τοῦ καθηγητοῦ δὲν φαίνεται μόνον εἰς τὰ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰ δημοσιεύματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκεῖνα, ἅτινα ἀναφέρονται εἰς φλέγοντα ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους. Ἐν αὐτοῖς ἐπιστήμη καὶ πρακτικὸν πνεῦμα, θεωρία καὶ πράξις, μετὰ συμμετοχῆς ὀλοκληρωτικοῦ καὶ φλογεροῦ ἐνδιαφέροντος, διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, συνδυάζονται ἀρμονικῶς. Ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος, ἀφ' ἧς ἤρξατο δρῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐπιστήμων θεολόγος μετὰ τὴν λεπτὴν του σκέψιν καὶ ἰκανότητα διαπραγματεύσεως πρωτοτύπων θεμάτων ἱστορικοκανονικῶν, δογματικῶν, κανονικῶν πρακτικῶν, συχναίς ὠρμηθῆ εἰς τὴν μελέτην του ἀπὸ τῆς πράξεως καὶ τῶν φλεγόντων ζητημάτων τῆς ἡμέρας. Διὰ τοῦτο εἶναι μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν ἡμερήσιον καὶ περιοδικὸν τύπον, ὡς καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἄλλοδαπῇ. Εἰς τὰ ἄρθρα του εὐρίσκειται, ὅτι ἡ ἐπιστήμη, πολλάκις ἐκλαϊκευομένη, καὶ ἡ θεωρία ὑπηρετοῦν τὴν πράξιν. Ἐνεκα τῶν τάσεων του αὐτῶν ὁ καθηγητὴς κατέστη ὁ ἄξων νέας κινήσεως ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἐκπροσωπεῖ τὸ περιοδικὸν «Ὁρθόδοξος Σκέψις». Ἡ διακηρυχθὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ ἀναγκαιότης διὰ τὴν Ἑλλάδα μιᾶς προγραμματισμένης ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς, ὑπηρετούσης τὴν ἀπρόσωπον καὶ αἰωνόβιον Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶναι ὁ κοινὸς καὶ μέγας σκοπὸς μας. Καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τούτων ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος ἔχει τὴν πρώτην, τὴν ἡγετικήν του θέσιν, ἕνεκα τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ πρακτικοῦ του ἔργου καὶ τῆς εὐρύτητος αὐτῶν.

Ἐνεκα τούτων ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος εἶναι, ὅπως λέγει τὸ περιοδικὸν «Pulpit» (Σεπτέμβριος 1950), «ὁ εὐρύτερον γνωστὸς Ἑλλῆν θεολόγος εἰς τοὺς θεολογικοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους». Ὅθεν εἶναι εὐλόγον: 1) διὰτὶ ὑπῆρξε καὶ εἶναι συνεργάτης τῶν πλείστων ἐκ τῶν ὀρθοδόξων περιοδικῶν τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν συνεργασίαν του· 2) διὰτὶ σπουδαῖα ξένα θεολογικὰ περιοδικὰ καὶ ἐκδόται λεξιῶν ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν του· 3) διὰτὶ ἔργα του ἐγράφησαν ἢ μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικήν, γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν ἢ καὶ τὴν ρω-

σικὴν· 4) διὰτὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης ἀνεκήρυξε τοῦτον ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογίας (Dr of Divinity), ἧτοι ἀπένευμε τιμητικὴν ἐπιστημονικὴν διάκρισιν σπανίως ἀπονεμομένην εἰς ἐπιστήμονας καὶ δὴ καὶ ξένους· 5) διὰτὶ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ δώσῃ σειρὰν μαθημάτων τῶ 1949· 6) διὰτὶ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου τὸν ἐκάλεσε νὰ δώσῃ σειρὰν μαθημάτων¹⁵ δις, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1953 καὶ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1954 καὶ πρὸ τῆς Β' Γενικῆς Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅτε δι' ἐνεργειῶν του, συμπράττοντος τοῦ ὁμιλοῦντος, ἐλήφθη ἡ πρώτη θετικὴ ἀπόφασις τοῦ εἰρημένου Ὁργανισμοῦ ὑπὲρ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῆς προσφιλοῦς μας Κύπρου. Εἶναι ὡσαύτως εὐλόγον 7) διὰτὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βουδαπέστης τὸν ἐκάλεσε διὰ μαθήματα μὴ πραγματοποιηθέντα, ἀτυχῶς, λόγῳ τῆς λαϊκῆς ἐπαναστάσεως. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν μελετῶν του καὶ τοῦ διεθνῶς γνωστοῦ ἔργου τιμητικώτατα ἐξεφράσθησαν διαπρεπεῖς ἄλλοδαποὶ θεολόγοι. Οὕτω ὁ γνωστὸς ἐν Ἀγγλίᾳ συγγραφεὺς καὶ τέως πρόεδρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Dr. Bell (ἐπίσκοπος τοῦ Chichester) εἰς τὸ τελευταῖον του σύγγραμμα: «The Kingship of Christ», Λονδίνου 1954, ἀναφέρων διάφορα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ καθηγητοῦ γράφει (εἰς τὴν σελίδα 61) «τοῦ καθηγητοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζᾶτου, τοῦ μεγάλου θεολόγου τῶν Ἀθηνῶν». Ταῦτα δὲ εἶναι εὐνόητα, δεδομένου ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐργασιῶν τοῦ καθηγητοῦ ἀποτελεῖ καθαρὰν ἔρευναν, θεμελιουμένην εἰς γονίμους ἰδέας. Ὁ καθηγητὴς Clavier εἰς τὸ *Itinéraire Spirituel*, Strassburg 1951, γράφει μετὰξὺ ἄλλων πολλῶν: «Ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος, ὁ πολὺ γνωστὸς σοφὸς εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς κύκλους» (σελ. 56). Ὁ καθηγητὴς καὶ Ἐπίσκοπος Gulin (Φιλανδία), ὁμιλεῖ ὡσαύτως ἐνθουσιωδῶς, εἰς τὸ σύγγραμμά του «*Eine Wallfahrt in Griechenland*» ἐν *Helsingki* 1951 περὶ τοῦ ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Ἀ. Ἀλιβιζᾶτου. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ὀλίγα ἀπὸ τὰ πολλά, ἅτινα θὰ συλλέξῃ ὁ συγγραφεὺς τῆς λεπτομεροῦς βιογραφίας του.

* *

Εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συνοψίσῃ τις τὸ πολυμερὲς ἔργον τοῦ καθηγητοῦ καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ πλήρως καὶ δὴ καὶ διὰ βραχέων τὴν προσωπικότητα τοῦ τιμωμένου, ὡς ἀνθρώπου, ὡς διδασκάλου καὶ κοινωνικοῦ θεράποντος, ὡς ἐπιστήμονος θεολόγου καὶ ὡς Ἑλληνοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, διαδραματίσαντος πολλάκις ἡγετικὸν ρόλον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει μέχρι τῆς σήμερον.

Γνωρίζω, ὅτι πᾶν ὅ,τι θὰ εἴπω «μειζων εἰς πείραν ἔρχεται»· ἀλλὰ γνωρίζω, ὡσαύτως, πόσον προσκρούει εἰς τὸν χαρακτήρα του ὁ ὑπερβολικὸς ἔπαινος καὶ πόσον ἀποστρέφεται τὴν κολακείαν. Εἰς τοῦτο

15. Ταῦτα ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ 1954-5.

ἀκριβῶς συναντώμεθα καὶ συμφωνοῦμεν ἀπολύτως, οἱ δύο Κεφαλῆνες, ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ μαθητὴς ἱστορικός, ὁ ὑπηρετῶν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ εὐγνωμοσύνη ἄλλως τε δὲν πρέπει νὰ ὀδηγῆ εἰς ὑπερβολὰς καὶ ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλῆ πρὸς Ὑμᾶς εἶναι πολὺ εὐτυχὴς διότι ἡ εὐγνωμοσύνη του ἀπηρῳθύνετο καὶ ἀπειθύνετο εἰς τὸν καθηγητὴν Ἀμίλικαν Ἀλιβιζᾶτον καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλον τινά.

Τὸν ἄνθρωπον Ἀμίλικαν Ἀλιβιζᾶτον, τὸν θεωροῦμενον αὐστηρὸν καὶ βαρὺν τὸν χαρακτῆρα, δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν κατὰ βάθος ἀπὸ τὸ ἔργον του τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ τοῦ διδασκάλου καὶ ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν του εἰς τὴν νεότητα. Ὑπὸ τὸ φαινομενικῶς αὐστηρὸν ὕφος του καὶ τὴν ἀκαμψίαν του εἰς πολλὰ ζητήματα καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ ζητήματα ἀρχῆς κρύπτεται πλουσία εἰς ἀγαθὰς προθέσεις καὶ ἐκδηλώσεις καρδία, ἰκανὴ διὰ τὸσον πλουσίους κοινωνικοὺς καρπούς καὶ τὴν ἀπόκτησιν τὸσον μαθητῶν ἐγγύς πρὸς αὐτὸν ἱσταμένων. Οἱ γνωρίζοντες τοῦτον ἀντιλαμβάνονται, ὅτι ὁ καθηγητὴς ἔχει τὸν ἰδικὸν του τρόπον ν' ἀγαπᾷ — χωρὶς συναισθηματισμοὺς — καὶ νὰ κινῆται μὲ θέλησιν ὑπὲρ τοῦ κοινῆ καλοῦ, ὑπὲρ ἰδεῶν καὶ ὑπὲρ τῶν πλησίον. Ὁ καθηγητὴς ὑπῆρξεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καθηγεσίας του προσηγῆς καὶ φιλελεύθερος¹. Ὅθεν εἶναι εὐνόητον, διατὶ ἐπέτρεπε τὴν ἐκδήλωσιν διαφορῶν ἀπόψεων εἰς τοὺς μαθητὰς του. Ὑπῆρξεν περιπτώσεις, καθ' ἃς εὐρέθημεν εἰς διάφορα ἰδεολογικὰ ρεύματα ἢ εἰς διενέξιν, ἔνεκα τῆς διαφορᾶς ἀπόψεων, ἀλλ' οὐδέποτε μὲ ἐπίεσε ν' ἀλλάξω γνώμην. Οὐδέποτε ἄλλως τε καταβιβάζει τοὺς ἀγῶνας του εἰς χαμηλὰς προσωπικὰς διενέξεις, οὐδὲ ὅταν ἔχη βαθεῖαν πικρίαν. Εἶναι πολλάκις κλειστὸς εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὀλιγώτερον ἐκδηλωτικὸς. Παρὰ ταῦτα ὡς ἄνθρωπος χριστιανὸς καὶ ὡς διδάσκαλος πολὺ ἐπλησίασε καὶ ὀμίλησε πρὸς τὴν νεότητα.

Πλησιάζων καὶ προσέχων τὴν νεότητα, ὑπὲρ ἧς καὶ ἔξω τοῦ Πανεπιστημίου ἐργάζεται διαρκῶς, ἐπέτυχεν νὰ βοηθήσῃ εἴπερ τις καὶ ἄλλος εἰς τὴν δημιουργίαν φυτωρίου διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Θεολογίαν. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ διδάσκαλος ἀποτελοῦν ἐνότητα, συνιστοῦν τὸ βάθος τῆς προσωπικότητος. Ἡ εἰκὼν τοῦ διδασκάλου συμπληροῖ φυσικῶς τὴν εἰκὼνα τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸν διδάσκαλον Ἀλιβιζᾶτον, τὸν γνωστὸν ἀνὰ τὸ πανελλήνιον διὰ τὴν εὐρύτητα καὶ πολυμέρειαν τῆς μορφώσεως καὶ τὰ πολλαπλᾶ διαφέροντά του, γνωρίζομεν εἰδικώτερον ἀπὸ τὸ γεγονὸς, ὅτι ἠδυνήθη νὰ ἐμπνεύσῃ πολλοὺς κατὰ τὰς παραδόσεις του καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ του φροντιστήρια, ἐν οἷς διέλαμψεν ἡ ἀνάδειξις στενοῦ δεσμοῦ θεωρίας καὶ πράξεως, καὶ ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὴν μεθοδικὴν ἐργασίαν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ πανεπιστημιακοῦ μας ἔργου.

Αἱ ἰδέαι του περὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐπιστήμης καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης μεθοδικῆς ἐργασίας

ἐν παντί, τὸ πάθος του διὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτῆρός του ἦτο φυσικὸν νὰ κάμουν ἐντύπωσιν καὶ νὰ ἀσκοῦν εὐεργετικὴν ροπὴν εἰς τοὺς μαθητὰς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπέδρασεν ὅσον ὀλίγοι διδάσκαλοι ἐπιδρῶν ἐπὶ τῶν μαθητῶν των. Τὸ πάθος του διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ ἐξασφάλισιν τοῦ κλήρου τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δι' αὐτοῦ ἀνύψωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τὴν ἀνάδειξιν αὐτῆς εἰς κοινωνικὸν παράγοντα πρώτης τάξεως, ἀνεδείκνυον εἰς τὰς παραδόσεις του καὶ εἰς τὸ φροντιστήριον τὸν καθηγητὴν, ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν πρακτικὸν θεολόγον, τὸν ἐκθέτοντα τὴν θεωρίαν περὶ τῆς πράξεως μὲ δύναμιν καὶ κύρος καὶ θέλησιν εὐαγγελικὴν. Ἡ ἐπιστήμη ἡ καθαρὰ, ἐκτιθεμένη σαφῶς, ὑπηρετεῖ ταυτόχρονως τὴν πράξιν, ἡ ὁποία δὲν ἐσκόπει νὰ ἐτοιμάσῃ ἐπαγγελματίας, ἀλλὰ λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Παιδείας τοῦ Ἔθνους. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ διδασκόμενα δὲν ἦσαν ξηρὰ ἐπιστήμη, ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου—χριστιανοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπετέλουν αἱ ἰδέαι του διαρκῆ παρόρμησιν πρὸς τὸ ἀγαθόν. Βαθεῖαν δὲ ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς ἡμᾶς ἡ ἀκατάβλητος ἐργατικότης ἀπὸ βαθυτάτης πρωίας μέχρις ἐσπέρας. Οὕτως, ἄλλως τε, ἠδύνατο ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὸ ποικιλόμορφον ἔργον του.

Τὸν ἐπιστήμονα θεολόγον εὐρίσκομεν εἰς τὰς πραγματείας του τὰς ἐπιστημονικὰς, ἀλλὰ καὶ τὰ δημοσιεύματα μεικτοῦ χαρακτῆρος, ἐπιστημονικοῦ καὶ πρακτικοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς θεμελιώδεις τάσεις του, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἐν ἀρχῇ.

Ἐκτὸς τῶν ἐν ἀρχῇ μνημονευθεισῶν πρωτοτύπων πραγματειῶν του πρέπει τις ν' ἀναγνώσῃ ἀπὸ τὰς μελέτας του τῆς τελευταίας 18ετίας: τὴν περὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν περὶ ἀνακηρύξεως τῶν Ἀγίων ἐν τῇ Ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, τὴν περὶ τῶν συγχρόνων θεολογικῶν τάσεων ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὀρθοδόξῃ, τὴν περὶ Οἰκονομίας, ἣν ἰδιαζόντως ἐπήνεσαν ὁ P. Dumont, ὡς καὶ ξένα καὶ ἡμέτερα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ (ἐδημοσιεῖθη περιληψὶς ἀγγλιστὶ καὶ ἐδόθη ἡ ἄδεια μεταφράσεως εἰς τὴν Γαλλικὴν), τὴν περὶ φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, τὴν περὶ λατρείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὴν περὶ συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐξόχως πρωτότυπον διατριβὴν ἐπὶ τοῦ θεμάτων, ἐφ' οὗ δὲν εἶχεν ἄχρι τοῦ 1955 γραφῆ τι καὶ τέλος τὴν ὀγκώδη πραγματείαν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (1955), ἵνα μόνον τὰς ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθείσας ὀνομάσω, διὰ ν' ἀντιληφθῆ τὴν οὐσίαν τοῦ καθαροῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ τῆς ὀρθοδόξου σκέψεως τοῦ καθηγητοῦ. Τελεῖ βεβαίως ὑπὸ τὴν ροπὴν τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἔχει ὀδηγὸν του τὴν ὀρθόδοξον πατερικὴν σκέψιν ὑπὸ φιλελεύθερον πνεῦμα, ὅπερ τὸσον λαμπρῶς ὑπετύπωσεν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς τὴν ἐποχὴν τῆς συζυγίας ἐλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ πνεύματος, τῶν χρόνων τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς τῆς Ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ καθηγητὴς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν οὐσίαν τῶν θεμάτων του καὶ διὰ τὰς οὐσιώδεις λεπτομερείας καὶ

16. Πρβλ. Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 26ης Ἰαν. 1963 καὶ κατωτέρω.

ταῦτα θέλει νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας του ἐν συντομίᾳ. Ἐν ταῖς μελέταις ταύταις ἀπαντᾷ εἰς τὸ σαφές καὶ τόσον σύγχρονον ἐρώτημα περὶ τῆς οὐσίας τῶν θεμάτων. Ἡ γονιμότης τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ ζωηρὰ ἐκθεσις ἐλκύουν τὸν σύγχρονον ἀναγνώστην.

Ἐλέχθη, βεβαίως, ὅτι εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον φιλελεύθερος ὀρθόδοξος θεολόγος, ἀλλ' ἡ ἀπάντησις τοῦ προσεκτικοῦ μελετητοῦ τῶν ἔργων του εἶναι: φιλελεύθερος ναί, ἀλλὰ ὀρθόδοξος. Ὁ ἔχων ἀμφιβολίαν τινὰ ἄς ἀναγνώσῃ τὰς πέντε βραχείας μελέτας: περὶ τῆς Οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας, περὶ τῶν τάσεων τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Θεολογίας καὶ περὶ τῆς λατρείας, τὴν περίληψιν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου του καὶ τὴν ἐνώπιον τῶν ξένων ἀναγνωσθεῖσαν ἀγγλιστὶ μελέτην του περὶ τῆς ἀδιακόπου συνεχείας τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Εἰς τὰς μελέτας ταύτας θὰ ἴδῃ τί σημαίνει Ὀρθόδοξον φρόνημα, συστηματικῶς ἐκθεσιμὸν. Οὐσία καὶ βάθος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐκτίθενται μὲ σαφῆνειαν καὶ δύναμιν λόγου. Θὰ χρειασθῇ δὲ ἰδιαιτέρᾳ πραγματεία διὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ συστηματικὴν ἐκθεσιν τῶν ἰδεῶν του¹⁷. Ἡμπορεῖ κανεὶς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ διαφωνήσῃ, ἀλλ' εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Θεολογία καὶ ἡ Ἐκκλησία τῷ ὀφείλουν πολλὰ δι' ἓνα εἰδικώτερον λόγον, διὰ τὴν ἐργώδη καὶ συνεχῆ προσπάθειαν πρὸς διεθνή προβολήν των. Καὶ τοῦτο ὀδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός, τοῦ ἀσχοληθέντος ἐπὶ μακρότερον χρόνον καὶ καρποφορώτερον περὶ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πράξιν ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς.

Ἡ γενναία προσπάθεια τοῦ 1914 καὶ τὰ νομοθετήματα τοῦ 1923 τῷ ἐξησφάλισαν ἐξάαιρετον ἱστορικὴν θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, μετὰ τοῦ Μελετιοῦ καὶ τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ἡ ἐπὶ μακρότερον ὅμως χρόνον ἐνασχόλησις του καὶ ἀνιδιοτελῆς ἀφιέρωσις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῷ ἐξησφάλισαν ὡσαύτως λαμπρὰν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἡ ἀνιδιοτελῆς ἐργασία του ἀποτελεῖ φωτεινὸν παράδειγμα διὰ τοὺς νεωτέρους. Ἐὰν συγκρίνῃ τις τὰς ἀγόνους προσπάθειας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν τῆς πρώτης γενεᾶς τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐκείνας τῶν ἡμερῶν μας, θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ εἴπῃ, ὅτι αἱ προσπάθειαι τῶν ἀνδρῶν, εἰς οὓς ἀνήκει ὁ τιμῶμενος καθηγητῆς, ὑπῆρξαν γόνιμοι εἰς ἀποτελέσματα καίτοι ἡ ὑφισταμένη ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση δὲν εἶναι καθόλου εὐχάριστος, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν λύσιν τῶν θεμελιωδῶν προβλημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐλπίς, ὅτι δύναται εἰς τὴν γενεάν μας νὰ ὑπάρξῃ προγραμματισμένη ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ δὲν ἐξέλιπε.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Πολιτεία ὅπως

καὶ ἡ Θεολογία δύναται εἰσέτι νὰ βασίζωνται ἐπ' αὐτοῦ, ὅπως καὶ ἐφ' ὀλοκλήρου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Ὀλοκληροῦντες τὸν συνολικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ τιμῶμενου καθηγητοῦ καὶ δὴ καὶ ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρός ἐξάιρομεν τὴν δράσιν του ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Χριστιανικῇ Κινήσει, ἣν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς παρακολουθεῖ, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου.

Τρεῖς εἶναι, νομίζω, οἱ λόγοι ὀτινες κινουῦσι τοῦτον ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς πεδίου τοῦ Χριστιανισμοῦ: 1ον ἡ πεποίθησις του, ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ Κυρίου («ἵνα πάντες ἐν ὧσιν»), ὀφείλουσι νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐνώσεως των, ἐν ἀπωτάτῳ βεβαίως μέλλοντι, καὶ πρέπει νὰ προσθέσω, ἔστω καὶ ἐὰν φαίνεται ἡ ἔνωσις κατ' ἀνθρωπίνην προοπτικὴν χίμαιρα¹⁸. 2ον διότι αἰσθάνεται ὡς χρέος τὴν προβολὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας μὲ θάρρος καὶ κύρος εἰς τὸ οἰκουμενικὸν χριστιανικὸν βῆμα, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἀγνοηθῇ. 3ον διότι ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν ὄλων, ἀπορρέουσιν ἀπὸ τὴν ὑπάτην χριστιανικὴν ἐντολήν τῆς ἀγάπης, ἡ συνεργασία τῶν πιστευόντων τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Θεὸν καὶ σωτῆρα ἐν Τριάδι, νὰ συνεργάζωνται ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου, πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀντιθέων δυνάμεων. Νομίζω δέ, ὅτι ἔχει δίκαιον ὁ καθηγητῆς καταβάλλων ἀτελειώτους μόχθους εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Ἡ Χριστιανικὴ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ἀποτελεῖ ὄντως ἐν παρήγορον φαινόμενον εἰς ἓνα βαθεῶς διηρημένον κόσμον, κινδυνεύοντα νὰ πέσῃ θῦμα τῆς καταπληκτικῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς του προόδου. Τὸ τραγικὸν γεγονός εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ διαίρεσις αὐτοῦ, καθίσταται ἀκόμη τραγικώτερον εἰς τὸν διηρημένον κόσμον μὲ τὴν βαθεῖαν ἠθικὴν κρίσιν. Ἡ εὐθύνη τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναντι τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἱστορίας εἶναι μεγάλη καὶ ὀφείλομεν νὰ τὴν αἰσθανώμεθα ὅλοι, ὡς τὴν αἰσθάνεται ὁ καθηγητῆς.

Τὸ ἔργον του ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἐχαρακτήρισεν ἀκριβῶς τὸ πλεόν ἔγκυρον πρόσωπον ἐν αὐτῇ, ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Dr. Visser't Hooft, ὅστις γράφει χαρακτηριστικῶς περὶ τοῦ καθηγητοῦ, ὅτι «ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὄργανον διὰ τὴν λεπτοτέραν καὶ θετικώτεραν οἰκουμενικὴν δράσιν, τὴν ὁποῖαν ἠδυνήθη κανεὶς νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν γενεάν μας». Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου εἰς τὸν τόμον τοῦ πληροφοριακοῦ ἔργου: History of the Oecumenical movement 1517-1948, γίνεταί λόγος πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ. Ὅθεν εἶναι εὐλόγον, διατὶ οἱ συνεργάται καὶ φίλοι ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἐπὶ τῇ 70ῇ ἐπετείῳ τῶν γενεθλίων του τῷ ἀπέστειλαν τόμον μετ' εὐχρηστῶν ἐπιστολῶν. Τὸ περιεχόμενον τοῦ τόμου τούτου δέον νὰ μεταφρασθῇ, διότι δὲν τιμᾷ μόνον τὸν καθηγητὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλλάδα, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῆς.

18. Πρβλ. νῦν Γ. Κουιδάρη, ἐν Παρνασσῷ 1968: Ἡ Ὀρθόδοξος λατεία εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν (καὶ ἀνάπτυξιν).

17. Βιογραφία πνευματικοῦ ἱστορικοῦ (geistesgeschichtliche).

Ὁ καθηγητὴς ἐτίμησε τὸ ὄνομα τοῦ Ὁρθοδόξου Θεολόγου καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ὅπου διαθέτει μοναδικὸν κύρος μέχρι τῆς σήμερον. Τοῦ κύρους δὲ τούτου, καθὼς καὶ τῆς πολυτίμου πείρας του, δύνανται ἢ τε Ἐκκλησία καὶ ἡ Θεολογία νὰ ἐπωφεληθῶσι. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν τομέα, εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ἡ ἱστορική, ἡ φωτεινὴ καὶ ἡ πολύπλευρος προσωπικότης, ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος, εὐρίσκεται ἐν πλήρει ὑγιείᾳ καὶ ὡς δρῶν πρόσωπον μεταξὺ ἡμῶν. Οἱ μαθηταί, οἱ συνάδελφοί του ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ, ὡς καὶ οἱ φίλοι του, εὐχόμεθα ἀπὸ καρδίας, ἵνα ὁ Θεὸς τὸν εὐλογῇ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ (1958-1969)

Ταῦτα ἐγράφοντο καὶ ἀπηγγέλλοντο κατὰ τὴν 25ην Ἰουνίου 1958, ὅτε ἐωρτάζοντο τὰ πολλαπλᾶ Ἰωβηλαῖα ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Εὐτυχῶς ὁ καθηγητὴς Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτος ἔζησεν 11 εἰσέτι ἔτη λίαν γόνιμα διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν, ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτοῦ δράσιν, ἡ ὁποία δέον νὰ γραφῇ ἐν λεπτομερείᾳ εἰς ἔτι εὐρυτέραν βιογραφίαν τοῦ μεταστάντος διαπρεποῦς θεολόγου, καθηγητοῦ καὶ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διὰ τὸ 1969.

Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τοῦ βίου του μετὰ τὸ 1958 εἶναι τὰ ἑξῆς (χρονολογικῶς):

1) Μετέσχε τῆς Γ' Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ν. Δελχί, ἐνθα καὶ ἐπανεξελέγη τακτικὸν μέλος τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστεως καὶ Τάξεως» (α' ἰδρυτικῆ 1948, β' 1954).

2) Μετέσχε ὅλων τῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἐν Ρόδῳ Α', Β' καὶ Γ'.

3) Τῷ 1962/63 μετέσχε ὡς εισηγητὴς εἰς τὴν Κληροκαλαϊκὴν Ἐπιτροπὴν, ἥτις συνέταξε τὸ σχέδιον Καταστ. Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συμφώνως πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς ψηφισθέντα Νόμον (Ν.Δ. ὑπ' ἀριθ. 4243/1962 — εισηγητὴς τῆς ἀρχῆς τοῦ Νομοσχ. ὁ γράφων πρὸς τὸν Ὑπ. Παιδείας κ. Κασσιμάτην κατὰ Ν/βριον τοῦ 1961). Τὸ σχέδιον παρεδόθη τὸν Μάιον τοῦ 1964 εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἱ. Σύνοδον, ἀλλ' ἦτο ἀτυχὲς ὡς καὶ ἄλλα προηγουμένα (Πρβλ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, νῦν Κίτρου: Ἡ Καταστ. Νομοθεσία 1967 σελ. 372 ἐξ. καὶ 501-538). Τὰ ἀνεκδοτὰ ὀγκώδη Πρακτικὰ τῆς Βουλῆς ἀποτελοῦν σπουδαίαν πηγὴν τῆς Κανονικῆς καὶ πρακτι-

κῆς σκέψεως τοῦ αἰμῖν. Καθηγητοῦ. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν προέτεινε τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ Βασ. Ἐπιτρόπου ὡς ξένου πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν (ἄρθρ. 69, § 2 τοῦ σχεδίου).

4) Τῷ 1962 ὠρίσθη Β. Ἐπίτροπος¹⁹, προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ κ. Κασσιμάτη καὶ μετὰ γνώμην τοῦ κ. Β. Βέλλα, Γεν. Διευθυντοῦ τῶν Ὀρησκευμάτων καὶ τοῦ γράφοντος, παρὰ τῇ Ἱ. Συνόδῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε μέχρι τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀν. Νόμου 3 τῆς 10ης Μαΐου 1967 περὶ ἀριστίνδην Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἄρθρον 4 κατήργησε τὸν Β. Ἐπίτροπον καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐκάστοτε Γεν. Δ/τὴν Ὀρησκευμάτων, εἰ καὶ κατὰ διάφορον τρόπον, πρὸς ἐμείνον ὃν προέτεινεν ὁ γράφων, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Καταστ. Χάρτου τοῦ 1962 (παρὰ Βαρνάβα Τζωρτζάτου σελ. 535, 504-505).

5) Τῷ 1962 μετέσχε τῆς 7μελοῦς Ὁμάδος Καθηγητῶν Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἥτις ἐπεσκέφθη τὴν Μόσχαν, τὸ Λένινγκραντ καὶ τὴν Ὀδησσόν, προσκλήσει τοῦ Πατριάρχου τῆς Μόσχας κ. Ἀλεξίου. Τότε ἀνεκηρύχθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς Θεολ. Ἀκαδημίας τῆς Μόσχας.

6) Τῷ 1963 μετέσχε τοῦ Δ'. Παγκ. Συνεδρίου Πίστεως καὶ Τάξεως ἐν Montreal τοῦ Καναδά.

7) Τῷ 1966 μετέσχε τῆς Συνόδου τῆς Κεντρ. Ἐπιτροπῆς, ἥτις ἐξέλεξε τὸν Γεν. Γραμματέα τοῦ Παγκ. Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν (Γενεύη), τῷ δὲ 1967 τῆς ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης.

8) Μὴ μετασχούσης τῆς Ἐκκλ. Ἑλλάδος, διὰ τοὺς τότε ἐκτεθέντας λόγους, εἰς τὴν Δ' Γεν. Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἐν Οὐψάλα τῆς Σουηδίας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1968, ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζᾶτος ἐκλήθη ὡς εἰς τῶν ἐκπροσώπων τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Μετὰ ταῦτα ὀνομάσθη ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία συνεδριάζουσα ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του (12 Αὐγούστου) ἀπέτισε φόρον τιμῆς εἰς τὸν Νέστωρα τῆς Οἰκουμ. Κινήσεως, ὁ ὁποῖος ἐξέθεσε τὸ πρόγραμμα τῶν Ὁρθοδόξων ἐν Γενεύῃ τὸν Αὐγ. τοῦ 1919, ἥτοι πρὸ 50 ἀκριβῶς ἐτῶν.

9) Ἀναμφιβόλως εἰς τὰς μεγαλυτέρας τιμητικὰς διακρίσεις τῶν τελευταίων ἐτῶν ἀνήκουν τοῦτο μὲν ἡ ἐκλογή του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ τὴν 5 Σ/βρίου 1962 καὶ ὡς Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ παρὸν ἔτος

19. Ἴδε σημ. 2 ἐν σελ. 485 τοῦ παρόντος τεύχους.

(1969) και ἡ ἐκ μέρους τῆς Θεολ. Σχολῆς ἀφιέρωσις τοῦ ΙΣΤ' τόμου τῆς 'Επιστ. 'Επετηρίδος αὐτῆς, ἐνθα ὑπάρχει, ἐκτὸς τῆς νέας βιογραφίας (καθηγ. κ. Μουρατίδου), καὶ συμπλήρωσις τῆς βιβλιογραφίας του.

10) Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὑπῆρξαν πολὺ γόνιμα παρὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας του. Τὰ ἀνωτέρω ἐκτιθέμενα παρέχουσιν ὠρὰν μόνον εἰκόνα, διότι παραλλήλως πρὸς τὰ ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ δραστηριότητα ἐξηκολούθησε νὰ διατηρῆ ἀμέριστον τὸ διαφέρον του διὰ τὴν νεότητα, διὸ καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του Πρόεδρος τῆς Χ.Α.Ν. 'Αθηνῶν καὶ Χ.Α.Ν. 'Ελλάδος καὶ Πρόεδρος τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Πολυκλινικῆς 'Αθηνῶν καὶ τοῦ Μαντζαβινατείου Νοσοκομείου Κεφαλληνίας, τὸ ὅποιον εἶναι ἐν πολλοῖς ἔργον τῆς δραστηριότητός του.

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος μετέσχε τοῦ κατ' 'Απριλίου (14-19) ἐν Λευκωσίᾳ τῆς Κύπρου συνεληθόντος Α' Κυπριολογικοῦ Συνεδρίου, προήδρευσε τοῦ μεσαιωνικοῦ τμήματος καὶ προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν εἰς τὸ νεώτερον τμήμα περὶ τοῦ ζητήματος: ἂν θὰ διατηρηθῆ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Κύπρου ἐν περιπτώσει ἐνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς μητρὸς 'Ελλάδος. Ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ὑπῆρξεν ἀληθῶς τὸ κύκνειον αὐτοῦ ἄσμα προδίδον τὴν ἔτι ἰσχυρὰν καὶ καθαρὰν αὐτοῦ σκέψιν, ἡ ὅποια ἐφανερῶθη εἰς τὴν συζήτησιν (19 'Απριλίου).

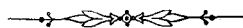
Διὰ τὸν ἀκριβῆ χαρακτήρισμόν του ὡς Θεολόγου μὲ εὐρυτάτην ἀντίληψιν, διατηρηθεῖσαν μέχρι τοῦ θανάτου του, χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ δημοσιεύματα τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἀναφερόμενα εἰς τὰς σχέσεις 'Ορθοδοξίας καὶ Βατικανοῦ, τὴν Β' Βατ. Σύνοδον, τὴν Οἰκουμ. Κίνησιν, τὴν 'Εκκλησίαν καὶ τὸν σύγχρονον κόσμον. (Πρβλ. συμπλήρωσιν βιβλιογρ. εἰς 'Επετηρ. Θεολ. Σχολ. ΙΣΤ', 1968 σελ. ν' - νβ) καὶ πρὸ πάντων οἱ ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ 'Αθηνῶν λόγοι²⁾ (Πρακτικά).

20. Πολλὰ ἄρθρα ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν 'Εφημερίδα «Βῆμα». Τὸ περιοδικὸν «'Ορθόδοξος Σκέψις» (1955-1962) ἀποτελεῖ σπουδαίαν πηγὴν μελέτης τοῦ φιλελευθέρου ἑλληνικοῦ καὶ οὐμανστικοῦ πνεύματος τοῦ Καθηγ. 'Αλιβιζάτου.

Εἰς τὰ κείμενά του εἰς τὴν 'Ακαδημίαν 'Αθηνῶν «'Ο φιλελεύθερος χαρακτήρ τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τῆς 'Ελλ. 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας» (26 'Ιαν. 1963), «Τὸ Δίκαιον τοῦ 'Ισχυροτέρου» (27 'Οκτωβρ. 1965) καὶ εἰς τὸ κύκνειον ἄσμα του («Χριστιανισμὸς — 'Ορθοδοξία — 'Εθνισμὸς») (Προεδρικός λόγος τῆς 24ης Μαρτίου 1969) ἔδωκεν, ὡς μοι φαίνεται ὁ ἴδιος, ὄλον τὸν ἑαυτὸν του, τὸ πιστεύω του, ὡς 'Ἕλληνας 'Ορθοδόξου Θεολόγου καὶ κανονολόγου καὶ θεολόγου τῆς Καθολικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπη, ὅτι ὁ 'Αμίλκας 'Αλιβιζάτος εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του συνώψισεν ἑαυτὸν κατὰ τρόπον ἕξοχον καὶ ἄξιον ὅλης τῆς προσοχῆς τῶν μαθητῶν του.

'Ο καθηγ. 'Αλιβιζάτος ἐμφανίζεται ὡς γνήσιος πνευματικὸς ἀπόγονος τῆς φιλελευθέρας πνευματικῆς παραδόσεως τῶν Πατέρων τῆς 'Ελληνικῆς 'Εκκλησίας τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς, τοῦ Χριστιανικοῦ 'Ελληνισμοῦ καὶ τῆς 'Ορθοδοξίας, καὶ τοῦ γνησίου οἰκουμ. πνεύματος τῆς ἀρχαίας 'Εκκλησίας. Ταῦτοχρόνως ὅμως παρουσιάζεται ὁ 'Αμ. 'Αλιβιζάτος ὡς συνεχιστῆς τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος τῆς νεωτέρας 'Ελλην. Θεολογίας ἀπὸ τοῦ Θεοκλήτου Φαρμακίδου μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, δι' ὃ καὶ ἐπέδρασεν ὅσον ὀλίγοι εἰς πολλοὺς 'Εκκλ. ἡγέτας καὶ πρὸ πάντων τοὺς θεολόγους καὶ τὴν φιλελευθέραν δημοσίαν γνώμην τῆς 'Ελλάδος. Σπανίως ἐπιστήμων θεολόγος ἐπέδρασεν ἐν τῇ 'Εκκλ. 'Ιστορίᾳ τοῦ νεωτέρου 'Ελληνισμοῦ περισσότερον καὶ γονιμότερον τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου 'Αμ. 'Αλιβιζάτου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ πράγματι αἰώνια. Λίαν χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν χριστιανικὴν του σκέψιν εἶναι τὸ γεγονός τοῦ ἀπὸ ἐτῶν ἀρκετῶν καθορισμοῦ τοῦ ἀ π λ ο ὕ τ ρ ο π ο υ καθ' ὃν ἤθελε νὰ ὀδηγηθῆ εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν διὰ τὸν αἰώνιον ὕπνον ἐνὸς γνησίου ὀρθοδόξου Θεολόγου, ὁ ὅποιος ἤθελε νὰ παραμείνῃ ἀπλοῦς ἀλλὰ καὶ πιστὸς εἰς τὴν φιλελευθέραν Οἰκουμ. Παράδοσιν τῆς Μιᾶς ἀδιαιρέτου 'Εκκλησίας τῆς πρὸ τοῦ Σχίσματος, καὶ δὴ καὶ τῶν Μεγάλων 'Ελλήνων Πατέρων.

Καθηγητῆς ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ (1910-1969)

Ὅτε τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύομεν ἐν τῷ Τιμητικῷ Τόμῳ «Ἐδχαριστήριον» (σ. πγ'-δ') τὴν μέχρι τοῦ 1958 συγγραφικὴν παραγωγὴν τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ καὶ σεβαστοῦ ἡμῶν διδασκάλου Ἀμίλκα Σ. Ἀλιβιζάτου, ὅπως ἐθέθημεν τὴν ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι πλήρη ἀναγραφὴν τῶν δημοσιευμάτων του. Πράττομεν νῦν τοῦτο μετὰ θλίψεως πολλῆς ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ διδασκάλου, ὡς ἐλάχιστον δεῖγμα ἐδγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

- «Α» = Ἀνάπλασις (Ἀθηνῶν)
 «ΑΕΚΔ» = Ἀρχεῖον Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου (Ἀθηνῶν)
 «ΓΠ» = Γρηγόριος Παλαμᾶς (Θεσσαλονίκης)
 «Ε» = Ἐκκλησία (Ἀθηνῶν)
 «ΕΒ» = Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα (Ἀθηνῶν)
 «ΕΚ» = Ἐκκλησιαστικὸς Κῆρυξ (Ἀθηνῶν)
 «ΕΦ» = Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξανδρείας)
 «ΕΕΒΣ» = Ἐπετηρὶς Ἐταιρ. Βυζαντ. Σπουδῶν (Ἀθηνῶν)
 «ΕΕΘΣ» = Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Θεολογικῆς Σχολῆς (Ἀθηνῶν)
 «Θ» = Θεολογία (Ἀθηνῶν)
 «ΙΣ» = Ἰερὸς Σύνδεσμος (Ἀθηνῶν)
 «ΝΣ» = Νέα Σιών (Ἱεροσολύμων)
 «ΟΜ» = Ὁρθόδοξος Μαχητὴς (Ἀθηνῶν)
 «ΟΣ» = Ὁρθόδοξος Σκέψις (Ἀθηνῶν)
 «Π» = Ποιμὴν (Μυτιλήνης)

Α'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΕΡΓΑ

1. Ἡ σημασία τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος κατὰ τὸν Εἰρηναῖον. Ἱεροσόλυμα 1910. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΝΣ», τ. Γ' (1910) 336 ἔξ.
2. Τὸ Πάσχα ὡς ἀκίνητος ἑορτή. «ΝΣ», τ. Γ' (1910) Ἰούλιος-Αὐγούστος, 471 ἔξ.
3. Ἡ νομικὴ θέσις τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν ἀπολογία τοῦ Ἰουστίνου. Ἱεροσόλυμα 1910. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΝΣ», τ. Γ' (1910) 581 ἔξ. καὶ τ. ΙΑ' (1911) 100 ἔξ.
4. Τὸ αἷτιον τῶν περὶ τοῦ Πάσχα ἐρίδων τοῦ β' αἰῶνος. Ἐν Ἀθήναις 1911.
 Ὁ ἀειμνήστος Ἀρχ/πος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, τότε ἀρχιμανδρίτης, ἐδημοσίευσεν μακρὰν εὐμενῆ κριτικὴν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλ. Φάρος», τ. Θ' (1912) 222 ἔξ. Ἴδε καὶ «ΝΣ», τ. ΙΒ' (1912) 137 ἔξ.
5. Ἐκκλησιαστικὰ καὶ λειτουργικὰ βιβλία. Ἐν Ἀθήναις 1911. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΝΣ», τ. ΙΑ' (1911) 486 ἔξ.

6. Ἡ κληρικὴ πράξις. «ΝΣ», τ. ΙΒ' (1912) 251 ἔξ.
7. Ἡ θρησκευτικὴ καὶ κατηχητικὴ διδασκαλία. Ἐν Ἀθήναις 1912. Κρίσεις ἐν «ΕΦ», τ. Θ' (1912) 527 ἔξ. ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Γρηγ. Παπαμιχαήλ.
8. Ἡ ἐν Ἑλλάδι Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀθήναι 1912.
9. Die kirchliche Gesetzgebung des Kaisers Justinian I. Berlin 1913. Ἐδημοσιεύθη ὡς 17ος τόμος τῆς ἐν Βερολίνῳ ἐκδιδομένης σειρᾶς Neuen Studien zur Geschichte der Theologie und der Kirche, τῶν ἀειμνήστων μεγάλων καθηγητῶν N. Bonwetsch καὶ R. Seeberg. Ἀξιόλογον κριτικὴν τῆς μελέτης ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ ἀειμνήστος Χρυσ. Παπαδόπουλος εἰς «ΕΦ», τ. ΙΒ' (1913) 190 ἔξ. Ἡ ἴδια ἐργασία ἔλληνιστὶ ἐν «ΝΣ», τ. ΙΒ' (1912) 317 ἔξ.
10. Ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἀνορθώσεως. Ἀθήναι 1914.
11. Τὸ ἔργον τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ σύγκλησις τῆς Ἱεραρχίας τοῦ 1916. Ἀθήναι 1916.
12. Ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῆς Worldconference on Faith and Order (τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως). «ΓΠ», τ. Α' (1917) 650 ἔξ., 836 ἔξ.
13. Ἐπίσημος Στατιστικὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κράτει θρησκευμάτων. Ἀθήναι 1918. Πρβλ. «ΕΚ», ἔτος Ι, τ. ΙΑ' (1920) 149-150.
14. Ἡ κοινωνικὴ καὶ διοικητικὴ ὀργάνωσις καὶ δράσις τῆς Ἐκκλησίας. Θεσσαλονίκη 1920. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «ΓΠ», τ. Δ' (1920) 145 ἔξ. Ἐναρκτήριον μάθημα ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν τὴν 18/12/1919.
15. Das Programm der orthodoxen Kirche. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Internationale kirchliche Zeitschrift» τῆς Γενεύης, 1920, σ. 93 ἔξ.
16. Aspirations towards Union. 1920 (ἐν τῷ περιοδικῷ Christian East).
17. Περὶ χάριτος τῶν ποιῶν τῶν κληρικῶν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ. Ἀθήναι 1920. Ἀνάτυπος ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ τόμου ἐπὶ τῇ 70ετηρίδι τῆς Ριζαρείου Ἐκκλ. Σχολῆς. Μακρὰ κριτικὴ ἐδημοσιεύθη ἐν «Α», τ. ΛΣΤ' (1923) 327-328, ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Ἰεζεκιήλ Βελανιδιώτου.
18. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες μετὰ προεισαγωγικῶν σημειώσεων, παραπομπῶν καὶ πινάκων. Ἐν Ἀθήναις 1923. Ἴδε «Θ», τ. Δ' (1926) 275 καὶ «ΓΠ», τ. Θ' (1925) 184.
 Δευτέρα ἐκδοσις, περιλαμβάουσα τὴν Ἐκκλ. νομοθεσίαν, ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκδόσεων τῆς ὑπ' ἀριθ. 19, τῷ 1949.
19. Ἡ μυστηριακὴ ἔννοια τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς. «Θ», τ. Α' (1923) 68 ἔξ.
20. Ἡ ποιηὴ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἐπισκόπων ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ αὐτῶν θρόνου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1925. Ἀνάτυπος ἐκ τοῦ Β' τόμου τῆς «ΕΕΘΣ» (1935-1936) 1 ἔξ.
21. Ἡ κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1925. Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1925. Κρίσεις ἐν «Ε», τ. Β' (1924) 87 ἔξ.
22. The Exodus of the Christians of Turkey. 1925.

23. Das Patriarchat von Konstantinopel in neuerer Zeit. Bern 1926.

24. Καὶ πάλιν ἡ ποιηὴ τῆς ἐκπτώσεως. Ἀθήναι 1926. Ἐκδόσεις ἐκ τῆς «Θ», τ. Δ' (1926) 351 (ἀπάντησις εἰς κριτικὴν τοῦ Μητροπολ. Μεσσηνίας Μελετίου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ, σ. 183 κ. ἐξ.).

25. Αἱ σύγχρονοι εἰρηνευτικαὶ τάσεις καὶ τὰ ἐν Στοκχόλμῃ συνέδρια τοῦ 1926. Ἀθήναι 1927.

26. Περὶ τῆς Ὀρθοδοξοῦς Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ὀμοσπονδίας τῆς 15ης καὶ 30ῆς Νοεμβρίου 1929, φύλλον 37 καὶ 38, σελ. 36-39. Τὰ πορίσματα τῆς μελέτης τούτης ἐγένοντο δεκτὰ ὑπὸ τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου. Ἰδε εὐμενεῖς κρίσεις καὶ διεξοδικὰ σχόλια ἐν «Ε», τ. Η' (1930) 28-29, 49-51 καὶ 57-58.

27. Die Weltkonferenz für Glauben und Verfassung und die Orthodoxe Kirche. 1929.

28. Die Kirche Griechenlands, ἐν τῷ λεξικῷ: Religion in Geschichte und Gegenwart. Β' ἐκδ. 1930.

29. Ὁ Παγκόσμιος Σύνδεσμος Διεθνῶς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. 1930.

30. Τὸ «Ρηνάκι» τῆς Πλάκας. Ἀθήναι 1930. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΒΣ», τ. Ζ' (1930) 327 ἐξ.

31. Ἡ κωδικοποίησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀθήναι 1931. Ἐν τοῖς «Ἐνασίμοις» ἐπὶ τῇ 35ετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Ἀρχ. Ἀθηνῶν Χρυσόστομου Παπαδοπούλου.

32. Adolf von Harnack. Λόγος ἐκφωνηθεὶς τῇ 4ῃ Μαρτίου 1931 ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ ἐπιστημονικῷ μνημοσύνῳ τοῦ Harnack. Ἐν Ἀθήναις 1931.

33. Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κράτει Ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ. Ἐν Ἀθήναις 1932. Λόγος τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1932 ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν. Ἰδε κριτικὴν ἐν «Α», τ. ΜΕ' (1932) 144.

34. Περὶ μιαιῶν γάμων. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «ΕΦ», τ. ΛΑ' (1934) 434 ἐξ. Ἀλεξάνδρεια 1932.

35. The Orthodox Church and the Sacramental Grace. London 1932.

36. Ἡ ἐπιστημονικὴ δράσις τῶν Ζ. Ρώση, Χρ. Παπαδοπούλου, Ἰ. Μεσολοῦρα. Ἀθήναι 1933.

37. Ἡ Βυβλικὴ καὶ ἱστοριοδογματικὴ βᾶσις τῆς κοινωτικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπόψεως Ὀρθοδόξου. Ἐν Ἀθήναις 1933. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Α», ἔτος ΜΣΤ' (1933) 218 ἐξ. Εἰσῆγγις ἐν τῇ διεθνῇ συσκέψει τῆς ὀργανώσεως τοῦ Πρακτικοῦ Χριστ/σμοῦ (Life and Work), ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1933. Ὁ ἀειμνηστὸς καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Ἀρχ/πος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδοπούλος ἐσημείωσεν, ὅτι ἡ προκιμένη μελέτη, ἀναγνωσθεῖσα εἰς τὴν Βαλκανικὴν ὁμάδα τῆς Παγκοσμίου Ὀργανώσεως «Life and Work», ἀποτελεῖ ἀρτίαν καὶ πλήρη πραγματείαν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐν «Θ», τ. ΙΒ' (1934) 94 Ἰδε καὶ «Ε», τ. ΙΒ' (1934) 15.

38. Ἀφοπλισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς. Ἐν Ἀθήναις 1934. Διάλεξις γενομένη εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Διεθνῶν Ὑποθέσεων.

39. Ὑπάρχουσι δογματικοὶ Κανόνες; Ἐν Ἀθήναις 1934. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ Πανηγυρικοῦ Τόμου εἰς μνήμην Σπυρίδωνος Λάμπρου (σ. 475 ἐξ.). Ἰδε σχόλια ἐν «Ε», τ. ΙΒ' (1934) 253.

40. The Greek Orthodox Church's unbroken continuation with the undivided Church. London 1934. Ἐδημοσιεύθη ἐν «The Church Quarterly Review», No 236, July 1934. Ἐδημοσιεύθη καὶ ἑλληνιστῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀδιάκοπος συνέχεια μετὰ τῆς ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας». Ἀλεξάνδρεια 1934. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «ΕΦ», τ. ΛΓ' (1934) 421 ἐξ. Ἰδε κριτικὴν ἐν «Ε», τ. ΙΒ' (1934) 413.

41. Les rapports de la législation ecclésiastique de Justinien avec les Canons de l'Église. Pavia 1935-XIII. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Atti del Congresso Internazionale di Diritto Romano». XI, vol. II. Ἀνακοίνωσις ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ

Συνεδρίῳ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου (22-29 Ἀπριλίου 1933). Ἐδημοσιεύθη καὶ ἑλληνιστῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας». Ἐν Ἀθήναις 1936. ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1936.

42. Die gegenwärtige Stellung der orthodox-östlichen Theologie. Königsberg 1936. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ τόμῳ «Procès-Verbaux...» (Ἰδε ἀριθ. 55) ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ περιοδικῷ «Κυρίως», τεύχος 4, 1936.

43. Ἡ κωδικοποίησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ ἡ σημασία αὐτῶν. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937.

44. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937.

45. Τὸ δυνατόν τῆς συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937.

46. Ἡ σύγχρονος θέσις τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937. Ἐδημοσιεύθη καὶ γερμανιστῶν. Ἐναρκτήριος Λόγος ἐν τῷ Ἀ' Συνεδρίῳ τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας ἐν Ἀθήναις τῷ 1936.

47. Τρόπος θετικῆς συνεννόησεως τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937.

48. Καθορισμὸς τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἱεραποστολῆς τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας. Ἐν Ἀθήναις 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937.

49. Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Ὀρθοδόξου. Ἐν Ἀθήναις 1937. Λόγος τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1937. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου τῆς 100ετηρίδος τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 34 ἐξ. Μέρους τοῦ Λόγου τούτου ἀπετέλει τὸ θέμα εἰσῆγγήσεως ἐν τῷ Ἀ' Θεολογικῷ Συνεδρίῳ καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησία, Πολιτεία καὶ Ἔθνος ἐξ ἐπόψεως Ὀρθοδόξου».

50. The Ministry and the Sacraments. The Orthodox Point of View. London 1937. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ τόμῳ «The Ministry and the Sacraments» (σ. 66-79) τῆς μεγάλῃς διεθνῆς συσκέψεως «Faith and Order» (Πίστεις καὶ Τάξεως), ἐν Edinburgh.

51. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰσῆγγητικὴ ὁμιλία (ἄγγλιστῶν) εἰς τὸ ἐν Edinburgh Συνέδριον τοῦ 1937. Ἐδημοσιεύθη ἐν «The second World Conference on Faith and Order». Edinburgh 1937, σ. 86-90. Ἰδε καὶ ἐπόμενον ἔργον. Ἐλληνιστῶν ἐν «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 337 ἐξ. Τὴν εἰσῆγγησιν ταύτην σπουδαίως ἐσχολίασεν ὁ ἀγγλικὸς τύπος.

52. Σύγχρονοι ἐνωτικαὶ προσπάθειαι. Αἱ παγγρησιατικαὶ συσκέψεις (Oxford καὶ Edinburgh). Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Ε», τ. ΙΕ' (1937).

53. Ὁ 13,30,55 Κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Ἀνακοίνωσις ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ συνεληθόντι Ἰ Βυζαντινολογικῷ Συνεδρίῳ (Σεπτέμβριος 1937).

54. Ὁ Πανεπιστημιακὸς Ναὸς τῆς Καπνικαρέας. Ἐν Ἀθήναις 1938. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1938.

55. Procès-Verbaux du Premier Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes. Athènes 1939. Πρόκειται περὶ τοῦ τόμου τῶν Πρακτικῶν τοῦ Ἀ' Συνεδρίου τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογίας συγκληθέντος τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Καθηγητοῦ ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 29 Νοεμβρίου-6 Δεκεμβρίου 1936. Μακρὸν σημεῖωμα ἴδε ἐν «Ε», τ. ΙΖ' (1939) 302 ἐξ. ὑπὸ Ν.Κ. Καψῆ. Ἰδε ἐπίσης κρίσεις ὑπὸ Γ. Κονιδάρη ἐν «ΕΒ», ἔτος ΣΤ' (1940) φ. 40 καὶ ἐν «ΝΣ», ΛΔ' (1939) 440.

56. Ist die Einberufung einer ökumenischen Synode möglich? Athen 1938. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Procès-Verbaux...».

57. Wie verständigen sich die verschiedenen orthodoxen Kirchen über allgemeine und eilige Fragen im Falle eines Aufschubs des ökumenischen Konzils? Athen 1938. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου «Procès-Verbaux...».

58. Die Kodifizierung der Kanones und ihre Bedeutung. Athen 1938. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου.

59. Die Frage der äusseren und inneren Mission der orthodoxen Kirche. Athen 1938. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου.

60. Kirche, Staat und Volk vom orthodoxen Standpunkte aus. Athen 1938. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου.

61. Die biblische und historisch-dogmatische Begründung der soziaethischen Aufgabe der Kirche vom orthodoxen Standpunkt. Athen 1938. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόμου.

62. Τὸ κύρος τῆς Ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1939. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Ε», τ. ΙΖ' (1939) 237 ἐξ. Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολήν, ἐκδοθὲν μετὰ τῶν ὑπομνημάτων τῶν ἄλλων Καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν».

63. Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἱστορικὸν σημείωμα περὶ τοῦ μαθήματος, τῶν διδασκάντων καὶ τῶν συγγραφέων αὐτοῦ κατὰ τὴν α' ἑκατονταετηρίδα τοῦ Παν/μίου. Ἀθήναι 1939. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ τόμου Ἐκατονταετηρίδος τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν. Ἴδε κριτικὴν ὑπὸ Γ. Ι. Κονιδάρη, ἐν «ΕΒ», ἔτος ΣΤ' (1940) φ. 40.

64. Das kanonische Recht der Orthodoxen Kirche. (Ἴδε ἀριθ. 66). Ἐργαφὴ ὡς ἐν τῶν μερῶν τοῦ συλλογικοῦ συγγραμματος «Ekklesia» ἐν τῷ τεύχει «Die Orthodoxe Kirche auf dem Balkan und in Vorderasien. Geschichte und Verfassung der Orthodoxen Kirchen», τ. Χ (1939), σ. 75-90. Ἴδε κριτικὴν ὑπὸ Γ. Ι. Κονιδάρη, ἐν «ΕΒ», τ. ΙΗ' (1940) 59.

65. Der Kultus der Kirche. Μελέτη δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν αὐτὸν τόμον (σ. 91-99) τῆς διεθνούς σειρᾶς «Ekklesia» τοῦ Fried. Siegmund-Schultze.

66. Τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σύντομος περίληψις τῶν παραδόσεων αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1941. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. Α' (ΙΗ') περίοδος Β' (1940) 29 ἐξ.

67. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν Ἁγίων ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1948. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΙΘ' (1948) 18-52. Ἴδε κρίσεις ἐν «ΑΕΚΔ», τ. Ι' (1948) 158 ἐξ.

68. Marriage and Divorce in accordance with the Canon Law of the Orthodox Church. London 1948. Ἴδε κριτικὴν ἐν «ΑΕΚΔ», τ. Δ' (1949) 75.

69. Αἱ σύγχρονοι Θεολογικαὶ τάσεις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδοξίᾳ. Ἀθήναι 1949. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. Κ' (1949) 80 ἐξ.

70. Ἡ Οἰκονομία κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀθήναι 1949. «Τὸ θέμα διὰ πρώτην φοράν ἐξεταζόμενον εἰς ὀλόκληρον τὴν Θεολογικὴν Γραμματεῖαν, παλαιότερων καὶ νεωτέρων, προὐκάλεσε τὰς πλέον εὐμενεῖς κρίσεις ἀπὸ τοῦς πλέον ἐγκρίτους τῶν ἐπιστημόνων, ἡμετέρους καὶ ξένους». Ἴδε κρίσεις: «Irenikon» XXIII, 4 (1950) 481, ὑπὸ D. P. Dumont. «Pulpit» Σεπτ. 1950, 196. «Christian East» (νέα σειρὰ), τόμ. Ι, No 2, σελ. 59, ὑπὸ Every. «Ἐφημερὶς τῶν Νομικῶν», τ. ΙΣΤ', 288. «ΑΕΚΔ», τ. Δ' (1949) 63 ἐξ.

Εἰς τὸ «Dispensation in Practice and Theory with special reference to the Anglican Churches», London 1944, ἐδ. μ. σιεύθη ὡς μέρος II: Economy, from the Orthodox Point of View, by Professor Hamilcar S. Alivisatos, p. 27-44.

71. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Amsterdam. Ἐν Μυτιλήνῃ 1950. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Π», τ. 13 (1948) 176 ἐξ. καὶ τ. 14 (1949) 4 ἐξ.

72. Περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου. Ἀθήναι 1950. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Θ», τ. ΚΑ' (1950) 26 ἐξ. Εἰσήγησις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν «Faith and Order» τῆς ἐν Chichester συνδιασκέψεως τοῦ 1949. Ἴδε κριτικὴν ἐν «ΑΕΚΔ», τ. Ε' (1950) 63.

73. Das Wesen der Kirche nach der Lehre der hl. Griechisch-Orthodoxen Kirche. Ἐν «Internationale Kirchliche Zeitschrift», 40 (1950) 91-95.

74. «Ὁ Κόπος Του». Ἐν Ἀθήναις 1951. (Λόγος ἐν τῇ μεγάλῃ Αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, τῇ 29ῃ Ἰουνίου 1951 ἐπὶ τῇ 1900ῇ ἐπετείῳ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀπ. Παύλου εἰς Ἑλλάδα. Ἐδημοσιεύθη καὶ Ἀγγλιστὶ «His Labour», ὡς καὶ εἰς τὴν γραφὴν τῶν τυφλῶν ὑπὸ L. Pinder. Γλασκῶβη 1953). Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΚΒ' (1951) 163 ἐξ.

Ὁ Λόγος οὗτος περιελήφθη εἰς τὸν «Πανηγυρικὸν τόμον» τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Γεν. Γραμματεῖος (τότε) καὶ ὀργανωτοῦ τῶν πανελληνίων καὶ παγκοσμίων ἑορτῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου.

Κρίσεις περὶ τοῦ τόμου ἴδε: «Θ», τ. ΚΕ' (1954) 158 ἐξ. καὶ τ. ΚΣΤ' (1955) 155 ἐξ. ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ι. Κονιδάρη ἐν «ΕΒ», τ. ΛΑ' (1954) 30 ὑπὸ Σ. Λώλη, ἐν «ΓΠ», τ. ΛΖ' (1954) 62 καὶ ἐν «ΑΕΚΔ», τ. Θ' (1954) 83 ἐξ. Ἐπίσης ἐν «Church Times» τῆς 31ης Αὐγούστου 1951, ἔθθα σημειοῦται, ὅτι ἀδ. λόγος τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου δὲν συγκινεῖ μόνον βαθύτατα ἀλλ' εἶναι σπουδαία συμβολὴ εἰς τὰς περὶ Παύλου Σπουδὰς» πρβλ. καὶ «Unitas», Μάιος 1951.

75. Ἡ λατρεία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀθήναι 1952. Εἰσήγησις διὰ τὸ Δογματικὸν Συνέδριον τῆς Lund (Σουηδίας), ἐν «ΕΒ», τ. ΚΘ' (1952) 217 ἐξ.

76. Ὁ Σταυρωθεὶς καὶ Ἀναστάς Κύριος, ἡ ἐλπίς τοῦ κόσμου. Μελέτη ἐσχατολογικῆ. Ἐν Ἀθήναις 1952. Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ. Εἰσήγησις ἐπὶ τοῦ κυρίου θέματος τῆς Β' Γεν. Συνελεύσεως τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Evanston Illinois τῶν ΗΠΑ. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Θ», τ. ΚΙ' (1952) 367 ἐξ.

77. Σημείωμα περὶ τῆς παλαιᾶς πράξεως χειροτονίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐν τῷ Ἀναμνηστικῷ τόμῳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς 1000ετηρίδος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας (Millénaire de la Bibliothèque Patriarcale d'Alexandrie). Ἀλεξάνδρεια 1953, σ. 166 ἐξ.

78. Ἡ κοινὴ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. «ΕΕΒΣ», τ. ΚΙ' (1953) 233 ἐξ. («Κανίσκιον Φαίδωνι Κουκουλέν»).

79. Les deux régimes dans l'Église unie avant le Schisme. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ τόμου «L'Église et les Églises» (1054-1954), σ. 105-116. Μελέτη ἐν τῷ ἀνωτέρῳ τόμῳ, τῷ ὑπὸ τοῦ «Irenikon» ἐκδοθέντι, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 900ετῶν ἀπὸ τοῦ Σχίσματος, 1054-1954.

80. Orthodoxy, Protestantism and the World Council of Churches. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐπιθεωρήσεως «The Ecumenical Review», April 1954, σ. 277-286.

81. Παιδεία καὶ Ἐκκλησία, ἡ ἐλπίς τοῦ ἔθνους. Ἐν Ἀθήναις 1955. Λόγος τῆς 30ῆς Ἰαν. 1954 ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1955.

82. Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἐν Ἀθήναις 1955. Ἐκδοσις τῶν ἐν τῷ Παν/μίῳ τοῦ Σικάγου, κατὰ τὰ ἔτη 1953 καὶ 1954, μαθημάτων του. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1955. Ἴδε κρίσεις ἐν «ΑΕΚΔ», τ. Ι' (1955) 230.

83. Ἡ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν Ἀθήναις 1955. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1955. Πρόκειται περὶ ἐξόχου πρωτοτύπου διατριβῆς ἐπὶ θέματος, ἐφ' οὗ οὐδὲν εἶχε μέχρι τότε γραφῆ.

84. Εἶναι δυνατὴ ἡ ἄρμονία τοῦ δημοκρατικοῦ καὶ μοναρχικοῦ πολιτεύματος τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἐνδεχομένῃ ἑνώσει των; Ἀνάτυπον ἐκ τῶν «Πεπραγμένων» τοῦ Θ' Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου Θεσσαλονίκης (1953), τ. Β'. Ἀθήναι 1955.

85. Quelques cas exceptionnels de juridiction pastorale de Monastères dans l'Église Grecque Orthodoxe. Athènes 1956. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΚΖ' (1956) 19 ἐξ. Σύντομος μελέτη, ἥτις θ' ἀνεκονοῦτο εἰς τὸ ἐν Κων/πόλει Γ' Βυζαντινολ. Συνέδριον, εἰς τὸ ὅποιον ὅμως, λόγω τῶν τουρκικῶν βανδολισμῶν τῆς 6ης Σεπτεμβρίου 1955, οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων Καθηγητῶν μετέσχε.

86. 'Εκκλησία και Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως 'Ορθοδόξου. Συμβολή εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμ. Συμβ. τῶν 'Εκκλησιῶν ἐκδιδόμενον τόμον περὶ τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας (ἀγγλιστί).

87. Προσηλυτισμὸς καὶ θρησκευτικὴ 'Ελευθερία. 'Ανάτυπον τῆς «Ε», τ. ΔΙ' (1956) 47-51. 'Αθήναι 1956.

88. 'Η ἀναδιοργάνωσις τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ ἡ ἐπιμύρφωσις τοῦ κλήρου. 'Αθήναι 1957. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν «Διπτύχων 'Ορθοδοξίας», τόμος Α'-Β' (1957) 97 ἐξ.

89. Τὸ ἔθιμον ὡς πηγὴ τοῦ Δικαίου κατὰ τὴν παλαιότεραν καὶ νεωτέραν ἀντίληψιν. 'Ανακοίνωσις ἐν τῷ ἐν Βρυξέλλαις συνεδρίῳ Διεθνῶς Συγκριτικοῦ Δικαίου. Αὐγούστος 1958.

90. The new Dogma from an Eastern Orthodox Stand Point. 'Εν τῷ περιοδικῷ «The Ecumenical Review». 1951, vol. III, 2.

91. Zur Geschichte der Orthodoxen Kirche in Griechenland. 'Εν τῷ Θεολογικῷ 'Εγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ «Weltkirchenlexikon». 1958.

92. Die Orthodoxe Kirche. 'Εν τῷ αὐτῷ λεξικῷ. 1958 κ. ἐξ.

93. Μετέσχε τῆς συγγραφῆς τῶν συλλογικῶν ἔργων:

α) The Doctrine of Grace. London 1932.

β) The Church and the Ministry. London 1936.

γ) United Christian Front. Cambridge 1937.

δ) The Ministry and the Sacraments. London 1937.

ε) Dispensation in Practice and Theory with special reference to the Anglican Churches. London 1944.

94. Συμβολαὶ εἰς τοὺς πανηγυρικοὺς τόμους τῶν: 1) Σπ. Λάμπρου, 2) Χρ. Παπαδοπούλου («'Εναίσιμα»), 3) Φαίδ. Κουκουλέ («Κανόνικον Φαίδων Κουκουλέ», «ΕΕΒΣ» ἔτος ΚΓ' 1953), 4) Nathan Söderblom, 5) Paul Coutourier (Lyon 1954).

95. 'Η κωδικοποίησις τῶν 'Ι. Κανόνων «τῶν 'Ανατολικῶν 'Εκκλησιῶν» τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς 'Εκκλησίας. 'Αθήναι 1958. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΚΘ' (1958) 475-496.

96. Caesaropapismus in den Byzantinischen Kirchlichen Gesetzen und den Canones. Sonderdruck aus den Akten des XI. Internationalen Byzantinisten -Kongresses 1958. Verlag C. H. Beck, München 1960.

97. Les Conciles Oecuméniques V, VIe, VII, et VIIIe. Chevetogne 196. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ τόμου «Le Concile et les Conciles. Contribution a l'histoire de la vie conciliaire de l'Église», σ. 111-123. Éditions de Chevetogne. 1960. 'Η ἑλὶα ἐργασία εἰς τὸν γερμανιστὶ ἐκδοθέντα τόμον «Das Konzil und die Konzile», Stuttgart 1962, σ. 131-144.

98. 'Ο Χριστιανισμὸς ἐν τῇ Οἰκουμένῃ. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Γ' Πανελληνίου Θεολογικοῦ Συνεδρίου 1-3 'Ιουνίου 1963. 'Εν 'Αθήναις 1963.

99. 'Ο φιλελεύθερος χαρακτήρ, τὸ κατ' ἐξοχὴν γνώρισμα τῆς Ἑλληνικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. 'Ομιλία κατὰ τὴν ὑποδοχὴν του ὡς Ἀρχιδ. μαίκοῦ τῆ 26^η 'Ιανουαρίου 1963. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμος 38 (1963). 'Εν 'Αθήναις 1963.

100. 'Επὶ πρωτοφανοῦς χειρουργικοκανονικῆς περιπτώσεως ἀλλαγῆς ὀνόματος. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμος 38 (1963). 'Εν 'Αθήναις 1963.

101. Περὶ τὸν ἐν τῇ Γ' Πανορθόδοξῳ Διασκέψει τῆς Ρόδου συζητηθέντα διάλογον. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «'Ορθόδοξος Παρουσία», τ. Α', 'Αθήναι 1964, σ. 174 ἐξ.

102. 'Η νέα Παπικὴ 'Εγκύκλιος «Ecclesiam Suam». «Βῆμα» 11,13/9/1964.

103. 'Ο δημοκρατικὸς χαρακτήρ τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμος 39 (1964). 'Εν 'Αθήναις 1964.

104. 'Επιβαλλόμεναι τροποποιήσεις τῶν δύο πρώτων ἀρθρῶν τοῦ Συντάγματος. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ «'Ερμηνίου» πρὸς Γεώργιον Σ. Μαχριδάκη, τ. Γ', 'Αθήναι 1964, 603 ἐξ.

105. Die Kirchenordnung der Autokephalen Kirche von Cypren. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΛΕ' (1964) 529-541. Athen 1965.

106. L' État actuel du Mont Athos. Athènes 1965. ('Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΔΕΤ' (1965) 38 ἐξ.). Τὸ αὐτὸ περίπτωσι καίμενον ἐν «Le Millénaire du Mont Athos, 963-1963. Études et Mélanges», τ. II, σ. 285-300.

107. Περὶ τὸ δίκαιον τοῦ 'Ισχυροτέρου. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 27^{ης} 'Οκτωβρίου. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμ. 40 (1965). 'Εν 'Αθήναις 1965.

108. What Basic Demands would the Orthodox make on the Church of Rome? «Concilium» 4 (1966) 33-35. 'Η ἐργασία αὐτὴ μετεφ. ἄσθη καὶ εἰς τὰς γλώσσας, εἰς τὰς ὁποίας ἐκδίδεται: τὸ «Concilium» (Γαλλικὴν, Γερμανικὴν, Ἴταλικὴν, Ἰσπανικὴν, 'Ολλανδικὴν).

109. Περὶ τῆς ἐνοσίεως καὶ θέσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμος 42 (1967). 'Εν 'Αθήναις 1967.

110. Säkularismus und Saecularisation und ihr neuer Sinn von orthodoxen Standpunkt aus gesehen. (Die Heiligung und die Vollendung der Welt). 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΛΗ' (1967) 5-16. Athen 1967.

111. The Byzantine Emperor and the Oecumenical Councils. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Θ», τ. ΛΗ' (1967) 17-19. Athens 1967.

112. 'Η ὀρθὴ ἐρμηνεία τοῦ ἸΔ' Ἀποστολικοῦ Κανόνος. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ Δ' τόμου «Χαριστήριον εἰς Ἀναστάσιον Κ. 'Ορλάνδον», 1967, σ. 26-32.

113. Ἐκθεσις περὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ συγκροτηθέντος Γ' Συνεδρίου διὰ τὸ «'Αποστολάτων» ('Αποστολῆν) τῶν λαϊκῶν ἐν τῷ κόσμῳ, 11-18 'επτοβρίου 1967. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «Ε», τ. ΜΕ' (1968) 51-55. 'Αθήναι 1968.

114. Χριστιανισμὸς — 'Ορθοδοξία — 'Εθνισμὸς. 'Ανάτυπον ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἀκαδημίας 'Αθηνῶν, τόμος 44 (1969). 'Εν 'Αθήναις 1969.

Β'. ΛΟΙΠΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

115. Ernest Christian Achelis (†). Νεκρολογία, «ΕΦ», τ. Θ' (1912) 528 ἐξ.

116. Ἀπάντησις. (Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῆς 'Ορθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς 'Εκκλησίας). «ΕΦ», τ. ΙΒ' (1913) 371 ἐξ.

117. Γεώργιος Rietschel (†). Νεκρολογία, «ΕΦ», τ. ΙΓ' (1914) 412 ἐξ.

118. Πίος ὁ Γ' (†). Νεκρολογία, «ΕΦ», τ. ΙΓ' (1914) 528 ἐξ.

119. Γεώργιος Τυπάλδος 'Ιακωβάτος καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀφομοίωσις. «ΕΦ», τ. ΙΓ' (1914) 606 ἐξ. καὶ ΙΔ' (1915) 52 ἐξ., 134 ἐξ.

120. Περὶ Ἐκκλησιαστικῶν Φροντιστηρίων. Εἰσήγησις εἰς τὴν Νομοπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ 1914.

121. 'Η ἐνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ θέσις τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας ἀπέναντι τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν. «ΕΚ», τ. Η' (1918) 344 ἐξ., 362 ἐξ., 372 ἐξ., 393 ἐξ.

122. Διατὶ ὄχι τοῦ Παύλου; «ΕΚ», τ. Η' (1918) 356.

123. 'Η Χριστιανικὴ Ἀδελφότης τῶν Νέων. «ΕΚ», ἔτος Θ, (1919) 399 ἐξ.

124. Αἱ ἀλάνθαστοι ἀξιώσεις. «ΕΚ», ἔτος Θ, τ. Γ' (1919) 3 ἐξ.

125. 'Ο Βασιλεὺς τοῦ σιδήρου. «ΕΚ», ἔτος Θ, τ. Γ' (1919) 204.

126. 'Η νέα Congregatio καὶ τὸ νέον Ἰνστιτούτον. «ΓΠ», τ. Γ' (1919) 10 ἐξ.

127. Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν Θεολογικαὶ συζητήσεις. «ΕΚ», ἔτος Θ' (1919) 518 ἐξ., ἔτος Θ', τ. Γ' (1919) 15 ἐξ., 44 ἐξ., 73 ἐξ., 76 ἐξ., 126 ἐξ., 153 ἐξ., 206 ἐξ., 233 ἐξ., 283 ἐξ., 306 ἐξ., 332 ἐξ., (συνεργασία μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου).
128. Ἐνωτικοὶ Πόθοι. «ΓΠ», τ. Γ' (1919) 239 ἐξ.
129. Ποῦ ἀνήκετε; «ΕΚ», ἔτος Γ', τ. ΙΑ' (1920) 49-51. Σπουδαϊώτατον ἄρθρον περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Προτεσταντῶν.
- 129α. Ἔκθεσις περὶ τῆς προπαρασκευαστικῆς συνδιασκέψεως τοῦ Παγγρηστιανικοῦ Συνεδρίου τῆς συγκροτηθείσης ἐν Γενεύῃ τῆς 3ῆς Ἰουλίου ἕως 8ῆς Αὐγούστου 1910 (συνεργασία μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου). «ΕΚ», ἔτος Γ', τ. ΙΑ' (1920) 521-522, 539, 542, 546-552.
- 129β. Dr. Nashmyth (†). Νεκρολογία, «ΕΚ», ἔτος Γ', τ. ΙΑ', (1920) 542-543.
130. Χρονογραφικὰ Σημειώματα, ἐκ τοῦ Παγγρηστιανικοῦ Συνεδρίου τῆς Γενεύης. «ΓΠ», τ. Ε' (1921) 17 ἐξ., 229 ἐξ.
131. Ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1923.
132. Ὁρθόδοξοι καὶ Ἀγγλικανοί. Ἡμερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, 1923.
133. F. Woodcock: Constantinople, Canterbury and Rome. A criticism of Bishop Gore's Theory of the Catholic Church. London 1923. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. Α' (1923) 358 ἐξ.
134. Ernest E. Unwin: Religion and Biology. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. Α' (1923) 362.
135. Edmund Smith Middleton, D. D.: Unity and Rome. New York, 1923. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. Β' (1924) 100.
136. George Milligan: Here and there among the Papyri. New York. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. Β' (1924) 207.
137. John R. Mott: Confronting Young Men with the Living Christ. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. Β' (1924) 207.
138. Περὶ ἀνορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κλήρου. Ἐφημερίς «Πατρὶς» 12 Ἰανουαρίου-24 Φεβρ. 1924. Σειρὰ περισπουδάστων ἄρθρων.
139. Περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι προσφύγων. Εἰσήγησις, ὡς ἀντιπροέδρου, ἐν τῷ ἐν Στοκχόλμῃ Ἐκκλησιᾶ. Συνεδρίῳ, 6-8 Αὐγούστου 1925. Τὴν εἰσήγησιν ἀπεδέχθη πλήρως τὸ Συνέδριον.
140. Ἡ σύγχρονος φοιτητικὴ νεολαία καὶ αἱ χριστιανικαὶ ἀρχαί. Διάλεξις ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς τὰ μέλη τῆς Χ.Α.Ν. 1926.
141. Εἰσήγησις εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ὀργαν. Ἐπιτρο. «Πίστις καὶ Ἐκκλ. Διοικήσις». 1926 (Αὐγούστος 23).
142. Εἰσήγησις εἰς τὴν ἐν Λωζάννῃ Συνέλευσιν τοῦ «Παγκοσμίου Συνδ. πρὸς προαγωγὴν διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν». 1926 (Αὐγούστος 30).
143. Εἰσήγησις ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Βαλκανικῇ Συνδιασκέψει τοῦ «Παγκ. Συνδέσμου πρὸς προαγωγὴν διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν» ὡς Γενικοῦ Γραμματέως. 1926.
144. Τὸ Συνέδριον τῆς Λωζάννης. «Ε», τ. Ε' (1927) 185 ἐξ., 201 ἐξ.
145. Εἶναι ὁ φοιτητὴς κοινωνικὸς παράγων; Διάλεξις ὁργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς Χ.Α.Ν. ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. 1927.
146. Εἰς δευτερολογίαν ἀπάντησις (πρὸς τὸν Μητροπολίτην Μεσσηνίας Μελέτιον). «Θ», τ. Ε' (1927) 172.
147. Roma locuta est. «Ε», τ. ΣΤ' (1928) 97 ἐξ. Ἀξιολογώτατον ἄρθρον ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ρώμης Πίου XI περὶ τοῦ ἐν Λωζάννῃ Παγγρηστιανικοῦ Συνεδρίου.
148. Ὑπόμνημα περὶ τῆς Χ.Α.Ν. «Α», τ. ΜΑ' (1928) 201-202.
149. Ἡ σημασία τοῦ θρησκευτικοῦ τύπου. «Ε», τ. Ζ' (1929) 58 ἐξ.
150. Βατικανὸν καὶ Κυρηναῖον ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου. «Α», τ. ΜΒ' (1929) 57-59.
151. Emhardt Barden καὶ Saw. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐν τῇ Δύσει. Νέα Ὑόρκη 1928. Βιβλιοκρισία, ἐν «Ε», τ. Ζ' (1929) 15.
152. Τί δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ θρησκευτικὸς τύπος, διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς οἰκουμ. κινήσεως. Λόγος ἐν τῷ ἐν Κολωνίᾳ συνελθόντι Παγκοσμίῳ Συνεδρίῳ τοῦ Ἐκκλ. Τύπου. «Ε», τ. Ζ' (1929) 58.
153. Κάρολος Μπρέντ(†). Νεκρολογία, «Ε», τ. Ζ' (1929) 118 ἐξ.
154. Ἡ στάσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐναντι τῆς ὀργανώσεως «Πίστις καὶ Διοικήσις». «Ε», τ. Ζ' (1929) 329 ἐξ.
155. Περὶ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆν ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς βάσεως. «Ε», τ. Ζ' (1929) 345 ἐξ.
156. Τὸ Καταστατικὸν καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ «Παγκοσμίου Συνδέσμου διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν». Μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ. Ἀθήναι 1930.
157. Λόγοι καὶ εἰσηγήσεις εἰς τὴν ἐν Μύρρεν τῆς Ἑλβετίας ἐτησίαν συνέλευσιν τῆς Διοικήσεως Ἐπιτροπῆς τοῦ «Παγκ. Συνδέσμου διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν». Αὐγούστος 1930.
158. Περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν «Prager Presse», Μάϊος 1930.
159. Ἡ συσσωμάτωσις τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας. «Ἐργασία», ἔτος Α' (1930), τεύχος 14 (12 Ἀπριλίου) 17.
160. Περὶ τῆν ἐνωτικὴν κίνησιν τῶν Ἐκκλησιῶν. «Ἐργασία», ἔτος Β' (1931) τεύχος 75 (6 Ἰουνίου) 571 ἐξ.
161. P. Hieronymus Engberding O.S.B., Das eucharistische Hochgebet der Basilieus Liturgie. Münster, Aschendorff 1931. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΕΕΒΣ», τ. Η' (1931) 362-364.
162. Ἡ συνεργασία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ τόμῳ τῶν Πρακτικῶν τοῦ Α' ἐν Ἀθήναις Πανελληνίου Συνεδρίου Θεολόγων. 1931.
163. «Gud habe bestämt honom till nagot stort». (†). Νεκρολογία τοῦ Ἀρχ/που Οὐψάλας Sö. erblom. Στοκχόλμη 1931.
164. Περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Ἀφοπλισμοῦ. «Ἐστία», ἔτος ΔΣΤ' (1932) φ. 13438 τῆς 3ῆς Φεβρ. Ἴδε σχόλιον ἐν «Ε», τ. Γ' (1932) 54.
165. Λόγος περὶ τοῦ ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Ἰ. Μεσσωρα, ἐν τῇ πρὸς τιμὴν του τελετῇ ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν. 1932.
166. Ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ Κοινωνίᾳ. Λόγος ἐν τῷ Α' συνεδρίῳ τοῦ Ἐφημερικῶν Κλήρου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. 1932.
167. Ἡ οικονομικὴ ἐξασφάλισις τοῦ κλήρου καὶ ἡ μόρφωσις του. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 17 ἐξ.
168. Αἱ ἐφετεινὰ συσκέψεις τῶν εἰρηνευτικῶν ὁργανώσεων. «Ε», τ. ΙΑ' (1933) 326 ἐξ.
169. Τὸ νεώτερον ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν Θρησκευτικῶν ἐν τοῖς Σχολείοις Μ. Ἐκπαιδεύσεως. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 34 ἐξ., 56 ἐξ.
170. Ἡ ἑσωτερικὴ Ἱεραποστολή. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 82 ἐξ.
171. Μία δικαία διαμαρτυρία. Ἐπιστολὴ περὶ τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ ζητήματος. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 183 ἐξ.
172. Αἱ ἐν Βουλγαρίᾳ συσκέψεις καὶ ἡ κατ' αὐτὰς παρουσία τῆς Α.Μ. τοῦ Πατριάρχου τῆς Ρουμανίας. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 185 ἐξ.
173. Ἀνάγκη πανορθοδόξου ἐπικοινωνίας. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 281 ἐξ.
174. Σεβ. Arthur C. Haedlam, C.H.D.D. What it means to be a Christian. London 1932. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. ΙΑ' (1933) 367 ἐξ.

175. 'Η χριστιανική διάθεση απαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν εἰρήνην. «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 303 ἔξ.
176. Στεφάνου Zankow (καθηγητοῦ τοῦ Κανον. Δικαίου ἐν Σόφια). Τὸ Δίκαιον τοῦ γάμου ἐν τῇ σοβιετικῇ Ρωσίᾳ, 1930. — 'Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία, 1931. — 'Ἡ ἀδικηκλισιαστικὴ» θέσις τῆς Βουλγ. 'Ορθοδόξου 'Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας. — Αἱ θεμελιώδεις διατάξεις τῶν σχέσεων 'Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας εἰς τὰ σλαβικά κράτη, 1933. Βιβλιοκρισία τῶν ἀνωτέρω πραγματειῶν, ἐν «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 327 ἔξ.
177. Prof. D. Dr. Alfred Dedo Müller, Religion und Alltag, Gott und Götze im Zeitalter der Realismus. Furche Verlag, 1932. Βιβλιοκρισία, ἐν «Α», τ. ΜΣΤ' (1933) 344.
178. Walther Völker, Das Wollkommenheitsideal des Origenes. Tübingen 1931. Βιβλιοκρισία, ἐν «Α», τ. ΜΖ' (1934) 8 ἔξ.
179. A. Arnou S. J., L'organisation internationale du travail et les catholiques. Paris 1933. Βιβλιοκρισία, ἐν «Α», τ. ΜΖ' (1934) 54 ἔξ.
180. 'Ἄηρ — 'Ἐπιτάφιος. «Α», τ. ΜΖ' (1934) 57-58.
181. 'Ἡ κρίσις τῆς 'Ιερουσῶνης. «Α», τ. ΜΖ' (1934) 73-75.
182. 'Ἐπὶ τοῦ περὶ Βουλγαρ. Σχίσματος βιβλίου τοῦ καθηγητοῦ Τσαγκάφ. «Α», τ. ΜΖ' (1934) 129-132.
183. 'Ἰνώσεσθε τὴν 'Αλήθειαν». Πρόλογος ἐν τῷ Β' τεύχει (1934-1935) τῆς 'Ἐπετηρίδος τοῦ Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέσμου.
184. 'Ο Μέγας 'Ἄηρ. ('Απάντησις εἰς ἐπιστολὴν Βεν. Α. Κώτα). «Α», τ. ΜΖ' (1934) 142 ἔξ.
185. 'Ἐκκλησία καὶ Πολιτική. "Ἄρθρον ἐν α' Ἐλ. Βῆμα», ἔτος ΙΓ' (1934) φ. 4502 τῆς 31ης 'Οκτ. 'Ἰδε σχόλιον ἐν «Ε», τ. ΙΒ' (1934) 348.
186. 'Ανέκδοτον ἱστορικὸν ἔγγραφον τοῦ Δημητρίου 'Υψηλάντου. «Ἐλληνικά», τ. 8 (1935) 152-153.
187. Κανονισμοὶ τοῦ Πατριαρχείου 'Αλεξανδρείας. Πατριαρχικὸν Τυπογραφεῖον 1935. Βιβλιοκρισία, ἐν «Ε», τ. ΙΓ' (1935) 63 ἔξ.
188. Τὸ κράτος καὶ τὸ Βατικανόν. 'Ἐν α' Ἐργασία» 1935, τεύχος 266. 'Ἰδε σχόλιον ἐν «Ε», τ. ΙΓ' (1935) 52.
189. 'Ἡ 'Αγία 'Απολλωνία. «Ε», τ. ΙΓ' (1935) 90 ἔξ.
190. 'Ἡμαρτημένων ἔλεγχος. «ΝΣ», τ. Α' (1935) 305 ἔξ.
191. 'Ἐπιστολή. «Α», ΜΘ' (1936) 104.
192. Τὸ πρῶτον ἐν 'Αθήναις Συνέδριον τῆς 'Ορθ. Θεολογίας. «Α», τ. ΜΘ' (1936) 366-367.
193. Τὸ Α' ἐν 'Αθήναις Θεολογικὸν Συνέδριον. «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 41-44.
194. Κράτος, 'Ἔθνος, 'Ἐκκλησία ἐξ ἐπόψεως 'Ορθοδόξου. «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 111-114.
195. 'Ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν «Ἐκκλησίαν» (περὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ κ. Μπρατσιώτου). «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 141.
196. Αἱ ἐνωτικαὶ ὁργανώσεις καὶ ἡ 'Ἐκκλησία μας. «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 280-282.
197. 'Ἐναρκτήριος Λόγος ἐν τῷ Α' ἐν 'Αθήναις Πανορθόδοξο Θεολογικῷ Συνεδρίῳ (συγκληθέντι τῇ πρωτοβουλία τοῦ καθηγητοῦ). «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 386 ἔξ.
198. 'Αποχαιρετιστήριος Λόγος τοῦ Α' Συνεδρίου τῆς 'Ορθοδόξου Θεολογίας. 'Ἐν 'Αθήναις 1937. 'Ανάτυπον ἐκ τῆς «ΕΕΘΣ» τοῦ 1937. 'Ἰδε καὶ «Ε», τ. ΙΔ' (1936) 409.
199. 'Ἡ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου. «Ἐστία», ἔτος ΜΒ' (1936) φ. 14290 τῆς 8ης Φεβρ., σ. 2.
200. Περὶ τῶν Πειραγμένων τοῦ 'Ἐλληνικοῦ 'Ἐθνικοῦ Συμβουλίου. 'Ανακοίνωσις ἐν τῇ 'Ορθοδόξῳ Βαλκανικῇ Συνδιασκέψει τῆς Δαλματίας. ('Ο καθηγητῆς ὑπῆρξε Γεν. Γραμμ. τοῦ 'Ἐθν. Συμβουλίου τῆς 'Ελλάδος.) 1936.
201. Περὶ τοῦ ἐν 'Αθήναις Α' Θεολογ. Συνεδρίου τῶν 'Ορθοδόξων Θεολόγων. 'Ἐν «The Christian East», 1936, XVI, 1-2.
202. Prälat D. Dr. Albert Ehrhard (καθηγητοῦ τοῦ Πανεπ/μίου τῆς Βόννης). Überlieferung und Bestand der hagiographischen Literatur der griechischen Kirche. Leipzig 1936. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΕΕΒΣ», τ. ΙΒ' (1936) 520.
203. Περὶ τῆς θέσεως καὶ τῶν κινδύνων τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου. 'Ανακοίνωσις εἰς τὸ ἐν 'Οξφόρδῃ Συνέδριον τοῦ 'Συνδέσμου πρὸς προαγωγὴν διεθνούς φιλίας διὰ τῶν 'Ἐκκλησιῶν». 1937.
204. 'Ἡ κοινωνικὴ ἀξία τοῦ Χριστιανισμοῦ. 1937. Διάλεξις πρὸς τοὺς φοιτητάς ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Χ.Α.Ν.
205. Στοκχόλμη — 'Οξφόρδη. «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 348 ἔξ. 'Ἰδε ἀριθ. 52. 'Ἄρθρα περὶ τῆς ἐν 'Οξφόρδῃ ἀπὸ 12-16 'Ιουλίου συσκέψεως τοῦ «Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ».
206. Λαζάνη - 'Εδιμβούργον. «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 357 ἔξ., 368 ἔξ., 377 ἔξ., 386 ἔξ. 'Ἰδε ἀριθ. 52. 'Ἄρθρα περὶ τῆς ἀπὸ 13-18 Αὐγούστου ἐν 'Εδιμβούργῳ γεν. συνελεύσεως τῆς παγχριστ. ὁργανώσεως «Πίστις καὶ Διοίκησις».
207. 'Ἐπίσκοπος Ammundsen (†). Νεκρολογία, «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 62.
208. 'Ἐπὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου «Περὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν 'Ἐκκλ. δικαστηρίων διὰ τοὺς καθαιρεθέντας 'Αρχιερεῖς». 'Ἐπιστολή, ἐν «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 93.
209. Prof. Dr. Friedrich Heiler, Urkirche und Ostkirche, München 1937. Βιβλιοκρισία, ἐν «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 411 ἔξ.
210. 'Ἡ Θεολ. Σχολὴ τοῦ Παν/μίου πρὸς τοὺς εὐεργέτας τῆς. «Ε», τ. ΙΕ' (1937) 365.
211. Albert Ehrhardt: Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16 Jahrhunderts. Leipzig 1937. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΕΕΒΣ» τ. ΙΓ' (1937) 481.
212. 'Ἡ ἑορτὴ τῶν τριῶν 'Ιεραρχῶν καὶ ἡ σημασία τῆς διὰ τοὺς νέους. «Α», τ. ΝΑ' (1938) 269-273. Λόγος ἐν τῷ Κολλεγίῳ 'Αθηνῶν.
213. Prälat D. Dr. Erhardt, Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16 Jahrhunderts. Leipzig 1938. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΕΕΒΣ», τ. ΙΔ' (1938) 563.
214. Τὸ "Ἄγιον Ὅρος καὶ οἱ 'Ἐπισκέπται του. «Α», τ. ΝΑ' (1938) 252 ἔξ.
215. Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (†). Νεκρολογία, «Α», τ. ΝΑ' (1938) 161 ἔξ. 'Ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν «Θ», τ. ΙΣΤ' (1938) 401 ἔξ.
216. Περὶ τῆς 'Ἐκκλησίας καὶ τῶν διεθνῶν προβλημάτων. Διάλεξις δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν τόμον τῶν διαλέξεων «Τῆς Ταξιδευοῦσης 'Ἐλληνικῆς Λέσχης» (The Hellenic travelling Club). 1938.
217. 'Αποχαιρετιστήριος Λόγος τοῦ Α' Συνεδρίου τῆς 'Ορθοδόξου Θεολογίας. (Discours de Clôture du Président du 1er Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes). Athènes 1939. 'Ανάτυπον ἐκ τοῦ «Procès-Verbaux...» μετὰ γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς μεταφράσεως.
218. 'Απάντησις εἰς τὴν ἀπερὶ τῆς δικαστικῆς ιδιότητος τοῦ πνευματικοῦ πραγματεῖαν τοῦ 'Αρχιμ. 'Ἐμμ. Ι. Καρπαθίου. «Ε», τ. ΙΘ' (1941) 13.
219. Πρὸς νέους προσανατολισμούς. «Π», τ. ΙΑ' (1946) 29 ἔξ. Γενικὴ θεώρησις τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς μας ζωῆς, ὡς αὕτη διαμορφοῦται μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον.
220. 'Ἡ μεταπολεμικὴ φωνὴ καὶ θέσις τῆς Χριστιανικῆς 'Ἐκκλησίας. 'Αθήναι 1946. Κρίσις ἐν «Π», τ. ΙΒ' (1947) 49.

221. 'Ο Παγκόσμιος Σύνδεσμος Διεθνούς φιλίας διὰ τῶν Ἐκκλησιῶν. «Ε», τ. ΚΓ' (1946) 63.
222. Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ἐν τῇ Οἰκουμένῃ (Πεντηκοστή, 1 Ἰουνίου 1947). «Π», τ. ΙΒ' (1947) 116-121. Σύντομος, ἱστορικὴ, ἐκλαϊκευμένη ἀνασκόπησις τῆς πορείας τοῦ Χριστιανισμοῦ.
223. 'Ο Ἐπίσκοπος Α. C. Headlam (†). Νεκρολογία, «Ε», τ. ΚΔ' (1947) 87 ἔξ.
224. Κράτος καὶ Βατικανόν. 2 ἄρθρα εἰς τὸ «Βῆμα» τῆς 1ης καὶ 2ας Ἰουλίου 1947.
225. Ἐπιστολὴ ἐπὶ τῇ ἐκδόσει. «ΑΕΚΔ», τ. Β' (1947) 103.
226. Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐν Geligny συσκέψεως περὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν. «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 51 ἔξ.
227. Ἡ πρὸς τὴν Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος βοήθεια τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν. «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 117 ἔξ.
228. Περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκπαιδεύσεως. «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 131 ἔξ.
229. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἄρθρων περὶ Ὁρησκείας καὶ Ἐκκλησίας. (Περὶ τὸ Σχέδιον τοῦ Συντάγματος). «Βῆμα» τῆς 29ης καὶ 30ῆς Ἰουλίου 1948· ἀνεδημοσιεύθησαν καὶ ἐν «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 263 ἔξ., 292 ἔξ.
230. Τὸ Σύνταγμα καὶ ἡ Ὁρησκεία. «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 292 ἔξ.
231. Προσφώνησις τοῦ Κοσμητοροῦ πρὸς τοὺς Αεταῖς φοιτητάς. (Τὸ πρῶτον ἐθεσπίσθη ἡ ἐορτὴ αὕτη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο). «Ε», τ. ΚΕ' (1948) 388 ἔξ.
232. Περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἁπ. Παύλου. Λόγος ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῶ Κορίνθου, ἐπὶ τῇ ἐβδομάδι τοῦ Ἁπ. Παύλου, 20-27 Ἰουνίου 1948.
233. 'Ο ἐν Ἑλλάδι περιορισμὸς τῆς ὁρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ προσηλυτισμὸς. (Ἀπάντησις εἰς ἄρθρον τοῦ ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ «The Christian Century» 17-11-49). «Ε», τ. ΚΣΤ' (1949) 35-38.
234. Ἐκθεσις τῆς διαχειρίσεως τῆς συνδρομῆς τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος.
- α) Ἀπὸ 17/10/1947-31/12/1948. «Ε», τ. ΚΣΤ' (1949) 83 ἔξ.
- β) Ἀπὸ 1/1/1949-30/4/1950. «Ε», τ. ΚΖ' (1950) 181 ἔξ.
- γ) Ἀπὸ 1/5/50-30/4/51. Παράρτημα «Ε», φύλλον 1ης Δεκεμβρίου 1951.
- δ) Ἀπὸ 1/5/51-30/4/52. Παράρτημα «Ε», φύλλον 20-21, τῆς 1ης Ν/βρίου 1952.
- ε) Ἀπὸ 1/5/52-30/4/53. «Ε», τ. ΛΑ' (1954) 137 ἔξ.
- ς) Ἀπὸ 1/5/53-30/4/54. «Ε», τ. ΛΒ' (1955) 281 ἔξ.
- ζ) Ἀπὸ 1/5/54-30/6/55. Εἰς αὐτοτελὲς τεύχος.
- η) Ἀπὸ 1/7/55-30/6/56. Εἰς αὐτοτελὲς τεύχος.
- θ) Ἀπὸ 1/7/56-30/6/57. Εἰς αὐτοτελὲς τεύχος.
- Ἔσθαι αἱ ἐκθέσεις αὗται μετεφράσθησαν ἀγγλιστί.
235. Ἀπολεσθεῖσα εὐκαιρία ριζικῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τῆς μορφώσεως καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ κλήρου. Ἀθήναι 1949. Κρίσεις ἐν «ΑΕΚΔ» τ. Δ' (1949) 196.
236. Αἱ ἠθικαὶ βάσεις τοῦ Ο.Η.Ε. (Ραδιοφωνικὴ ὁμιλία κατὰ τὴν ὥραν τῶν Ἡν. Ἐθνῶν, 19/12/48). «Ε», τ. ΚΣΤ' (1949) 25 ἔξ.
237. Ἡ νέα στροφή τοῦ Βατικανοῦ. «Βῆμα» 11/4/50, 12/4/50 καὶ 14/4/50. Τρία λίαν ἐνδιαφέροντα ἄρθρα τὰ ὁποῖα ἀνεδημοσιεύθησαν καὶ ἐν «Ε», τ. ΚΖ' (1950) 133 ἔξ., 147 ἔξ., 165 ἔξ. Κρίσεις «ΑΕΚΔ», τ. Ε' (1950) 62-63.
238. Παῦλος ὁ ἀτρόμητος. «Ε», τ. ΚΖ' (1950) 214-216.
239. Τὸ νέον δόγμα. «Ε», τ. ΚΖ' (1950) 354 ἔξ., 368 ἔξ.
240. Ὁ Ποντίφηξ Ρώμης καὶ ὁ Ἐορτασμὸς τοῦ Ἁπ. Παύλου. «Ε», τ. ΚΗ' (1951) 148 ἔξ.
241. Περὶ τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Κανονικὸν σημεῖωμα. «Ε», τ. ΚΗ' (1951) 251 ἔξ.
242. Προσφώνησις πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ξένων Ἐκκλησιῶν, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας, ἐπὶ τῷ Ἐορτασμῷ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἁπ. Παύλου εἰς Ἑλλάδα. 1951.
243. Τὸ περιοδικὸν τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν οἰκογένειαν. «Χαρ. Σπίτι», ἔτος Α' (1952) 3.
244. Ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα. «Καθημερινή» 25ης Μαρτίου 1952. Ἀνεδημοσιεύθη καὶ ἐν «Ε», τ. ΚΘ' (1952) 120 ἔξ.
245. Οἱ μικτοὶ γάμοι. «Ε», τ. ΚΘ' (1952) 156.
246. Γρατιανός. (Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου κανονολόγου τῶν μέσων χρόνων). «Ε», τ. ΚΘ' (1952) 165 ἔξ.
247. Ἐκθεσις περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐκκλ. τῆς Ἑλλάδος ἀναπτυχθείσης ἀλληλοβοηθείας τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν. «Ε», τ. ΚΘ' (1952) 345 ἔξ.
248. Οἱ Ἑλληνες τῆς Ἀμερικῆς. «Χαρ. Σπίτι», ἔτος Β' (1953) 195.
249. Ἐγκατέλειπον τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἐγκαταλείπουν καὶ τὴν Ἑλλάδα; (Ἐνδιαφέρον ἄρθρον περὶ τῶν προϊσταμένων τῆς ἐν Ἑλλάδι Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας). «Ε», τ. ΛΑ' (1954) 226.
250. Ἡ 10ετηρὶς τοῦ Ο.Η.Ε. Λόγος εἰς τὸν «Παρνασσόν» (23/10/54). «Ε», τ. ΛΑ' (1954) 383 ἔξ.
251. Εἰς Ἐκκλησίαν ἀπάντησις. (Ἐπὶ τῷ παγκοσμίῳ δικτατημέρῳ ἐορτασμῷ προσευχῆς ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως). «Ε», τ. ΛΒ' (1955) 34 ἔξ.
252. Sören Kierkegard (1813-1855). «Ε», τ. ΛΒ' (1955) 256 ἔξ.
253. Dr. John Mott (†). Νεκρολογία, «Ε», τ. ΛΒ' (1955) 59.
254. Werner Elert (†), Abendmahl und Kirchengemeinschaft in der alten Kirche, hauptsächlich des Ostens. Berlin 1954. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. ΚΖ' (1956) 164 ἔξ. Ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ «Ecumenical Review», Ὁκτώβριος 1955, μὲ τινὰ παραλλαγὰς.
255. Ἑλλάς καὶ Βατικανόν. Νὰ συναφθῇ Κογκορδάτον ἢ διπλωματικαὶ σχέσεις; «Βῆμα» 19-9-56.
256. Ἑλλάς καὶ Βατικανόν. Δὲν χρειάζονται οὔτε διπλωματικαὶ σχέσεις. «Βῆμα» 20-9-56.
257. Τὰ νεῖα καὶ ἡ ὁρησκεία. Διάλεξις ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ νέου ἰδιοκλήτου κτιρίου τῆς Χ.Ε.Ν., τῇ 9ῃ Φεβρ. 1955, δημοσιευθεῖσα κατὰ τὸ στενογραφηθὲν κείμενον. Ἀθήναι 1956.
258. Ἐπὶ τῇ 25ετηρίδι τῆς Χ.Α.Ν. (29 Μαρτίου 1948). Ὁμιλία δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ ἐορταστικὸν τεύχος: Τὰ 30 χρόνια τῆς Χ.Α.Ν. Ἐν Ἀθήναις 1956, σ. 32-41.
259. Μήνυμα ἐπὶ τῇ 100ετηρίδι τῆς Παγκοσμίου Χ.Α.Ν. πρὸς τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος. Ἐν τῷ αὐτῷ ἐορταστικῷ τεύχει, σ. 55 ἔξ.
260. Le Roy Edwin Froom: The prophetic Faith of our Fathers. Washington. Βιβλιοκρισία, ἐν «Θ», τ. ΚΖ' (1956) 167 ἔξ.
261. Τὸ ἔργον τῶν «Διακονισσῶν». «Χαρ. Σπίτι», ἔτος ΣΤ' (1957) 315.
262. Πῶς θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἐνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν; Ἄρθρον ἐν τῇ συλλογῇ «Τὸ οἰκουμενικὸν πρόβλημα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ».
263. Αἱ ἀπολαυαὶ τῶν κληρικῶν. «Βῆμα» 4-1-57.
264. Πῶς ἔχει τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας. «Βῆμα» 5-1-57.
265. Ἡ θέσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ Οἰκουμενικότης. «Βῆμα» 20-1-57.
266. Ἡ Ἐξωσχολικὴ Ἀγωγή. Διάλεξις δοθεῖσα εἰς τὸν «Παρνασσόν» τὴν 11-4-1957. Ἀντύπον ἐκ τοῦ μηνιαίου Δελτίου «Ἑλληνικά Θέματα», τ. 2 (1957), τεύχος 18, σ.167 ἔξ.

267. Προάγουσ τὴν ἔνωσιν αἱ Οὐνιτικαὶ ἐνέργειαι; «Βῆμα» 17-5-57.
268. Ἐπιστολὴ (ἐπὶ τῆ ἐκδόσει). «Κιβωτός», τ. Α' (1952) 134.
269. Ἡ σημασία τῆς Ἀναστάσεως. «Ἀμπελος», ἀρ. 6, Ἰουνίος 1957.
270. Ἀνασκόπησις καὶ προοπτικὴ. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 1 ἐξ.
271. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ κίνησις. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 17 ἐξ., 33 ἐξ.
272. Ἐπὶ τῆ ἐπετείᾳ τῆς Ἰδρύσεως τοῦ Ο.Η.Ε. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 23 ἐξ. Λόγος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ «Παρνασσού», τῆ 24/10/1957.
273. Ἐκκλησία καὶ ἔθνη συμφέροντα ἐξ ὀρθοδόξου ἀπόψεως. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 54 ἐξ., 69 ἐξ.
274. Ἡ ἐκ νέου ἀνακάλυψις τοῦ Ἀνατολικοῦ Χριστιανισμοῦ. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 57 ἐξ.
275. Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορόνου Ἀγαθᾶγγελος (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Α' (1958) 63-64.
276. H. Waddams, Anglo - Russian Theological Conference, Μόσχα, Ἰουλίου 1956. Πρόλογος τοῦ Ἀρχ/που Ἰόρκης A. M. Ramsay. London, The Faith Press, 1958. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Α' (1958) 64.
277. Πλήρης ἀπογοήτευσις. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 67 ἐξ.
278. Ἡ νέα Δεσποτικὴ ἑορτή. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 71 ἐξ.
279. Ἀπαράδεκτος ἀνοχή. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 72 ἐξ.
280. Ἡ πλήρωσις τῶν ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 83 ἐξ.
281. Τὰ ἐκλογικὰ προγράμματα καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 99 ἐξ.
282. Ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 105 ἐξ., 130 ἐξ.
283. Ἡ ἀληθινὴ θρησκευτικότης. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 114 ἐξ., 134 ἐξ.
284. Τὰ θέματα τῆς Πανορθόδοξου Προσυνόδου. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 148 ἐξ., 163 ἐξ., 180 ἐξ.
285. Ὁ ἔλεγχος τῆς θρησκευτικότητος. «ΟΣ», τ. Α' (1958) 169 ἐξ., 183 ἐξ.
286. Προσφέρομεν σήμερον Χριστιανικὴν ἀγωγὴν; «ΟΜ», ἔτος Β' (1958), τεύχος 5, σ. 4.
287. Νὰ ἐλπίσωμεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν; «ΟΣ», τ. Β' (1959) 1-5.
288. Ἡ Παπικὴ ἐκκλησις. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 19-20.
289. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τὰ προβλήματα τῆς. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 49-52.
290. Ἡ Κύπρος μας. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 65-68.
291. Τὰ πράγματα. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 70-72.
292. Σταύρου Ἀ. Νικολαΐδη, Ὁ Παῦλος. Ἀθήναι, 1958. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Β' (1959) 79.
293. Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Ἰακώβου: Τέσσαρες εἰσηγήσεις εἰς τὴν ἑγ' Σύνοδον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Νοέμβριος 1958). Κηφισία 1959, σελ. 80. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Β' (1959) 95-96.
294. Ἡ μόρφωσις καὶ ἐπιμόρφωσις τοῦ Κλήρου. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 97-100.
295. Τὸ μεταθετόν. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 101-103.
296. «Τὸ φαίδρον τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα». «ΟΣ», τ. Β, (1959) 113-115.
297. Εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκλησις Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὅπως προτείνει αὐτὴν ὁ Πάπας; «ΟΣ», τ. Β' (1959) 119-121. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ «Βῆμα» τῆς 1ης Φεβρουαρίου 1959.
298. Ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 140-143.
299. Μεθοδίου Κοντοστόνου, Μητροπολίτου Κερκύρας. Τελετουργικὴ τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἀγίας Ἐκκλησίας, τόμος Α'. Κέρκυρα 1958. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Β' (1959) 152.
300. Ι. Π. Κουτσογέρα. Ὁ δεῖπνος τῆς Βηθανίας (Μάρθα - Μαρία). Ἀθήναι 1959. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Β' (1959) 152.
301. Χρειάζεται ὁ Μοναχικὸς βίος σήμερον; «ΟΣ», τ. Β' (1959) 155-158.
302. Ἡ προσωπικότης τοῦ Παύλου. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 169-174.
303. Ἡ 100ετηρὶς μιᾶς μεγάλης ἐμπνεύσεως. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 178.
304. Krister Gierow: Bibliografi över Gustaf Auléns Tryckta Skrifter. Lund 1959. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Β' (1959) 184.
305. Ἡ προτεινομένη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 187-192.
306. Ἡ ἐν Ρόδῳ σύσκεψις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 210-217.
307. Αἱ ἑορταὶ Θεσσαλονίκης εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 241-243.
308. Ἐπὶ ἀτυχῶν τινῶν «δηλώσεων». «ΟΣ», τ. Β' (1959) 243-249.
309. Ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 265-267.
310. Ἡ εὐθὴν τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος. «ΟΣ», τ. Β' (1959) 269-271.
311. Ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 1-2.
312. Ἡ Ὁρθοδοξία κινεῖται. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 1-4.
313. Ἀνάγκη διορθώσεως λειτουργικῶν κειμένων. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 5-8.
314. Rev. H. J. Fynes Clinton (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 10.
315. Ἡ πολιτικοεκκλησιαστικὴ διένεξις. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 14, 17, 26-28, 40-45.
316. Εἰσαγωγικὰ περὶ Ἐκκλησίας. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 20-21, 34-35.
317. Ἡ εὐθὴν τοῦ κηρύγματος. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 25-26.
318. Dom Lambert Beauduint (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 35-36.
319. Ἡ κωδικοποίησις τῶν Ἱερῶν Κανόνων. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 37-39.
320. Εἰσαγωγικὰ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 46, 57.
321. Dr. Henry A. Atkinson (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 46-47.
322. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 49-51.
323. Λυπηρὰ παρεξήγησις. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 53-54.
324. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 66-67.
325. Dr. A. T. Garrillo de Albernoz: Roman Catholics and religious liberty - Genève 1959. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 71.
326. Ὁ κενὸς τάφος. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 73-74.
327. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 76-79.
328. Περὶ τῆς Ὁργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῆς ἐξελίξει. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 81, 93-94, 102, 115-117.
329. Ἀναπόφευκτα καταντήματα. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 85-87.
330. Τὰ ἐν Ἀμερικῇ. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 101.
331. Ἀθανάσιος Παπακωνσταντίνου (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 106.
332. Μετὰ τὰ «Γενόμενα». «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 109-110.

333. Ἡ ἐγκληματικότητα. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 121-123.
334. Περὶ τοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 126-127, 142-143, 152-153.
335. Ἀναστασίου Πιερίου, Ἡ Ὁρθοδοξία ἐναντίον τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῆς Οὐνίας. Ἀθήναι 1960. Βιβλιοκρισία, ἐν «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 132.
336. Ἐκκλησία καὶ Κοινὴ γνώμη. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 133-135.
337. Τὸ κέντρον νεότητος τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν καὶ ἡ προοπτικὴ του. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 145-150.
338. Ἡ διοικήσεις τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἐπίσκοποι. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 164-166.
339. Σύμβολα καὶ πραγματικότητες. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 169-172.
340. «Faith and Order», «Πίστις καὶ Διοικήσεις» (1910-1960). «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 172-175.
341. Ἡ αὐτοκαταδίκη. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 185-186.
342. Ἡ ἐν St. Andrews τῆς Σκωτίας σύσκεψις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ο.Σ.Ε. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 188-190.
343. Τὸ συνοδικὸν σύστημα. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 196-197.
344. Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ πρόβλημα τῆς νεότητος. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 201-204.
345. Ὁ Προσηλυτισμός, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 209-211, 220-221.
346. Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 212-214.
347. Ἡ Ἐπιφάνεια. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 217-219.
348. Οἱ λαϊκοί. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 221-222.
349. Καὶ ἔμως ἡ Ὁρθοδοξία κινεῖται. «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 222-227.
350. Ἰερὺς Ἐμμανουὴλ Μυτιληναῖος (†). Νεκρολογία, «ΟΣ», τ. Γ' (1960) 227-228.
351. Ἅγιον Ὅρος. «Βῆμα» 20-21/7/1961.
352. Ἐπὶ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ. «Βῆμα» 6,8/2/1962.
353. Πρὸς τὴν ἐνότητα. «Βῆμα» 16-17/3/1962.
354. Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα ταξίδι. Ὀμιροὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ρωσίαν. Εἶναι ζωντανὴ καὶ ἐκδηλὸς ἡ ρωσικὴ θρησκευτικότης. «Βῆμα» 13-14/7/1962.
355. Ἐν ὄψει τῆς Συνόδου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. «Βῆμα» 26-27/9/1962.
356. Ἐνα παγκόσμιον ἐκκλησιαστικὸν γεγονός. Πρώτη φάσις καὶ ἐργασία τῆς Βατικανῆς Συνόδου. «Βῆμα» 14/2/1963.
357. Αἱ ἐργασίαι τῆς Βατικανῆς Συνόδου: Αἱ ἐλεύθεραι συζητήσεις προοικονοιοῦν ἐπιτυχίαν. «Βῆμα» 19/3/1963.
358. Ὁρθοδοξία καὶ Βατικανόν. Αἱ δύο Οἰκουμενικότητες. «Βῆμα» 7/7/1963.
359. Ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Τὸ μέγα κενόν. «Βῆμα» 27, 30/10/1963.
360. Τὸ πρόβλημα καὶ ἡ εὐκαιρία. Δύσις καὶ Ἀνατολή. «Βῆμα» 10/12/1963.
361. Τὸ τρίπτυχον Πέρασμα. Ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Ὅρους. «Νέα Ἐστία», ἔτος ΑΖ', τόμος 74 (1963) 37-47.
362. Ὁρθοδοξία καὶ Δυτικοί. Σκιαὶ καὶ κηλίδες. «Βῆμα» 17, 19, 20/5/1964.
363. Οἰκουμενικὴ κίνησις ἀπὸ Ὁρθόδοξου πλευρᾶς. «Καθολικὴ» 10/2/1965.
364. Μετὰ τὴν τρίτην Πανορθόδοξον. Ἡ Διάσκεψις τῆς Ρόδου καὶ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν. «Βῆμα» 11,13/3/1965.
365. Ἡ εὐθὴνη τῆς Ζωῆς καὶ ἡ εὐθὴνη τοῦ Θανάτου. «Βῆμα» 23/4/1965.
366. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ σύγχρονος Κόσμος. Ἡ τελευταία φάσις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. «Βῆμα» 9,11/1/1966.
367. Ὁ πόνος τῆς Ὁρθοδοξίας. «Σύνορον», Νο 38 (1966).
368. Ἀθηναγόρας ὁ Α' «Στάχυς» 3 (1966).
369. The Kind of Dialogue we need. Athens 1966.
370. Ἡ τελευταία φάσις τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. «Βῆμα» 9,11/2/1967.
371. Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. «Ἐποχές», 1967.
372. Ἡ ἱστορικὴ Συνάντησις Κωνσταντινουπόλεως. «Βῆμα» 27/2/1967.
373. Περὶ ἱστορικῶν τινῶν ἐπεισοδίων πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Βλαχίας μετὰ τῆς ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου. Ἀνακοίνωσις ἐν τῷ Γ' Πανιονίῳ Συνεδρίῳ, 23-29 Σεπτεμβρίου 1965. «Πρακτικὰ Τρίτου Πανιονίου Συνεδρίου», τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1967, σ. 3-5.
374. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Παπαδόπουλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν. «Ε», τ. ΜΕ' (1968) 529-530.
375. Ἡ πατριαρχικὴ Ἀλεξάνδρεια ἄλλοτε καὶ νῦν. «ΕΦ», τ. ΝΑ' (1952-1969) 9-12.
376. Ὑπῆρξε συνεργάτης πολλῶν ἐλληνικῶν καὶ ξένων Περιοδικῶν καὶ Λεξικῶν:

- 1) Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ.
- 2) Ἐγκυκλοπαιδικῶν Λεξικῶν Ἐλευθερουδάκη.
- 3) Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
- 4) Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
- 5) Ἐγκυκλοπαιδεία «Πάπυρος - Λαρούς».
- 6) Internationale Kirchliche Zeitschrift.
- 7) Die Christliche Welt.
- 8) Ecumenical Review.
- 9) Theological Quarterly.
- 10) Irénikon.
- 11) The Christian East.
- 12) Civiltà Catholica.
- 13) Pulpit.
- 14) Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft.
- 15) Kyrios (Berlin).
- 16) Theologische Literatur Zeitung.
- 17) Eiche.
- 18) Die Religion in Geschichte und Gegenwart 1η, 2α καὶ 3η ἔκδοσις.
- 19) Ekklesia.
- 20) Weltkirchenlexikon (Oecumenisches Handbuch).

ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ

Α'

ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Τὴν 12ην Αὐγούστου ἐ. ἔτους ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ εἰς τὴν Πολυκλινικὴν Ἀθηνῶν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀμίλκας Σπ. Ἀλιβιζάτος. Ἡ Νεκρώσιμος Ἀκολουθία ἐψάλη, τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ ἐκλιπόντος, εἰς τὸ Παρεκκλήσιον τῆς Πολυκλινικῆς Ἀθηνῶν καὶ ἐν στενῶ ὀικογενειακῶ κύκλῳ. Ἡ ταφὴ ἐγένετο εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν τὴν 13ην Αὐγούστου.

Ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ καὶ ἀκαδημαϊκοῦ, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἐρίτιμον σύζυγον καὶ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὰ ἑξῆς συλλυπητήρια τηλεγραφήματα:

«Ἐρίτιμον Κυρίαν
Εἰρήνην Ἀμ. Ἀλιβιζάτου
ὁδὸς Κουμπάρη ἀριθμ. 2
Ἐ ν τ α ὕ θ α

Ἐρίτιμος Κυρία,

Ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος, ἀποτίσασα κατὰ τὴν σημερινὴν πρώτην Αὐτῆς συνεδρίαν μετὰ τὴν εἰς Κύριον ἐκδημίαν τὸν ὀφειλόμενον φόρον τιμῆς εἰς τὴν μνήμην τοῦ μακαρία τῇ λήξει γενομένου προσφιλοῦς ὑμῶν συζύγου Καθηγητοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, ἀνδρὸς διαπρέψαντος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ, ἀναλώσαντος δ' αὐτὸν ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς Ἱεράς τῆς Θεολογίας Ἐπιστήμης καὶ τῇ προσφορᾷ ὑπηρεσιῶν πολυτίμων τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ, ἐγνω ἐκφράσαι ὑμῖν τὴν ὀλόθυμον Αὐτῆς συμπάθειαν καὶ τὴν ὑποκάρδιον εὐχὴν, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς κατατάξῃ τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν «ἐν χώρᾳ ζώντων», δωρήσῃται δ' ὑμῖν τὴν θείαν Αὐτοῦ παραμυθίαν.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος».

«Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν
Ἐ ν τ α ὕ θ α

Ἐπὶ ἐκδημίᾳ ἀοιδίμου καθηγητοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, ἀνδρὸς διαπρέψαντος ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ, ἀναλώσαντος δ' αὐτὸν ἐν τῇ προαγωγῇ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης καὶ τῇ προφρόνῳ ὑπὲρ τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας διακονίᾳ, Προέδρου διατελοῦντος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Συνοδικῇ ἐξουσιοδοτήσει, δεόμενοι ὑπὲρ ἀναπαύσεως αὐτοῦ, ἐκφράζομεν ὑμῖν τὴν ὀλόθυμον ἡμῶν συμπάθειαν.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ, Πρόεδρος».

Συλλυπητήρια τηλεγραφήματα ἀπέστειλαν καὶ πλεῖστα πνευματικὰ ἰδρύματα καὶ ὀργανώσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Ἐξωτερικοῦ, μεταξύ τῶν ἐπιπέπων καὶ τὸ Προεδρεῖον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε., τὸ ὅποῖον ἀπέστειλε συλλυπητήρια τηλεγραφήματα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἐκλιπόντος, τὴν Ἱεράν Σύνοδον, τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸν Πρύτανην τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τὸν Κοσμητόρα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Β'

Ψ Η Φ Ι Σ Μ Α Τ Α

ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 13ην Αὐγούστου 1969 ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν συνελοῦσα ἐκτάκτως εἰς συνεδρίαν ἐπὶ τῷ ὀδυνερῶ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ

ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας, ἐπιφανεστάτου Θεολόγου ἐν τε τῇ ἡμεπαδῇ καὶ τῇ ἄλλοδαπῇ καὶ ἔθνικῳ ἀνδρὸς

ἀ π ε φ ἄ σ ι σ ε

1) Νὰ ὑψωθῇ μεσίστιος ἡ σημαία ἐπὶ τοῦ μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τριήμερον.

2) Νὰ σταλῶσι συλλυπητήρια γράμματα εἰς τὴν ὀικογένειαν τοῦ μεταστάντος.

3) Νὰ διατεθῇ ἀντὶ στεφάνου τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 2.000 ὑπὲρ τῆς Χ.Α.Ν.

Ὁ Ἀντιπρόεδρος
ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, συνελοῦσα ἐκτάκτως σήμερον τῇ 13ῃ Αὐγούστου 1969, ἡμέρα Τετάρτη καὶ ὥρα 11η π.μ. ἐπὶ τῷ θλιβερῶ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς

ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Ἀκούσασα τοῦ Πρυτάνεως καὶ τὴν βραθυτάτην θλίψιν αὐτῆς ἐκδηλώσασα διὰ τὴν ἀπώλειαν διακεκριμένου ἐπιστήμονος καὶ ἀνθρώπου ἐξαιρετοῦ ἤθους, πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας προσεγγόντος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ψηφίζει ὁμοφώνως τάδε:

α) Νὰ ἀναρτηθῇ μεσίστιος ἡ σημαία τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τριήμερον.

β) Νὰ παρακαλουθήσῃ τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ ὁ Πρύτανης, ἡ Σύγκλητος, οἱ Καθηγηταὶ καὶ ἀντιπροσωπεῖα φοιτητῶν.

γ) Νὰ ἀργήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας αὐτοῦ.

δ) Νὰ ἀναρτηθῇ ἡ εἰκὼν τοῦ θανόντος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ.

ε) Νὰ κατατεθῇ, ἀντὶ στεφάνου, ποσὸν ἐκ δραχμῶν 2.000 ὑπὲρ τοῦ συσσιτίου τῶν ἀπόρων φοιτητῶν.

στ) Νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν προσήκοντα λόγον ἐκπρόσωπος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς.

ζ) Νὰ σταλῇ συλλυπητήριον γράμμα πρὸς τὴν ὀικογένειαν τοῦ μεταστάντος.

Ὁ Πρύτανης
ΣΤΥΛ. Γ. ΚΟΡΡΕΣ

ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, συνελθοῦσα ἐκτάκτως σήμερον 13ην Αὐγούστου 1969, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 9ην π.μ. ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ ὁμοτίμου Καθηγητοῦ αὐτῆς, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ἀκούσασα τοῦ Κοσμήτορος αὐτῆς καὶ ἐκδηλώσασα τὴν βαθυτάτην θλίψιν τῆς διὰ τὴν ἀπώλειαν διακεκριμένου συναδέλφου, τιμήσαντος ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπιστήμην, τὴν Σχολὴν καὶ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ προσεγγόντος πολυτίμους εἰς αὐτὸ ὑπηρεσίας, ἀπεφάσισεν ὁμοφώνως:

1) Ὅπως ἀντὶ στεφάνου κατατεθῆ τὸ ποσὸν τῶν 2.000 δρχ. ὑπὲρ τοῦ συσσιτίου τῶν ἀπόρων φοιτητῶν.

2) Ὅπως ἀποσταλῆ συλλυπητήριον τηλεγράφημα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ μεταστάντος.

3) Ὅπως δημοσιευθῆ τὸ παρὸν ψήφισμα εἰς τὸν ἡμερήσιον Τύπον.

Ὁ Κοσμήτωρ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ή. ΧΑΣΤΟΥΠΗΣ

ΤΟΥ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ «ΠΟΛΥΚΛΙΝΙΚΗΣ ΑΘΗΝΩΝ»

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Θεραπευτηρίου ἢ «ΠΟΛΥΚΛΙΝΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ», συνελθὼν ἐκτάκτως ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Προέδρου αὐτοῦ Καθηγητοῦ

ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας, προσεγγόντος μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Ἴδρυμα

ἀποφασίζει:

1) Νὰ ἀναρτηθῆ μεσίστιος ἢ σημαία τοῦ Ἰδρύματος ἐπὶ τριήμερον.

2) Νὰ χαραχθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ τῆς πλακῶς τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν τοῦ Θεραπευτηρίου.

3) Νὰ ἀναρτηθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ εἰς τὴν αἵθουσαν συνεδριάσεων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

4) Νὰ ἀποσταλοῦν συλλυπητήρια γράμματα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μεταστάντος καὶ

5) Νὰ διατεθῆ εἰς μνήμην τοῦ μίᾳ κλίνῃ διὰ τὴν δωρεάν νοσηλείαν ἀπόρου ἀσθενοῦς ἐπὶ ἓν ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Αὐγούστου 1969.

ΕΚ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΜΑΝΤΖΑΒΙΝΑΤΕΙΟΥ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

Ἡ Ἐφορεία τοῦ Μαντζαβινατείου Νοσοκομείου Ληξουρίου, συνελθοῦσα ἐκτάκτως ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ Προέδρου αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν Ἰδρυτῶν τοῦ Ἰδρύματος Καθηγητοῦ

ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, πολυτίμους προσεγγόντος ὑπηρεσίας, αἰτινες ἐξησφάλισαν τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἰδρύματος

ἀποφασίζει:

1) Νὰ ἀναρτηθῆ μεσίστιος ἢ σημαία τοῦ Ἰδρύματος ἐπὶ ἑπταήμερον.

2) Νὰ χαραχθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ τῆς πλακῶς τῶν Μεγάλων Εὐεργετῶν τοῦ Ἰδρύματος.

3) Νὰ ἀναρτηθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Διευθύνσεως.

4) Νὰ ἀποσταλοῦν συλλυπητήρια γράμματα εἰς τὴν σύζυγον τοῦ καὶ

5) Νὰ διατεθῆ εἰς μνήμην τοῦ μίᾳ κλίνῃ διὰ τὴν δωρεάν νοσηλείαν ἀπόρου ἀσθενοῦς ἐπὶ ἓν ἔτος.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Αὐγούστου 1969.

Η ΕΦΟΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΜΑΝΤΖΑΒΙΝΑΤΕΙΟΥ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΥ

ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Χ.Α.Ν. ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Διοικοῦσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Χ.Α.Ν. Ἑλλάδος, συνελθοῦσα ἐκτάκτως ἐπὶ τῷ ὀδυνηρῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ Προέδρου αὐτῆς ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, ἐξαιρέτους ὑπηρεσίας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Ἔθνος προσεγγόντος, ἀναλώσαντος ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος καὶ τῆς κοινωνίας διακονίαν, ἱδρυτοῦ καὶ ἐμψυχωτοῦ τοῦ ἔργου τῆς Χ.Α.Ν. δι' ὅλου τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ πολλῶν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων

Ἀποφασίζει

1) Νὰ ἀναρτηθῆ μεσίστιος ἢ σημαία εἰς τὰ κτίρια τῶν Χ.Α.Ν.

2) Νὰ ἐκφραστοῦν τὰ συλλυπητήρια τοῦ Ἐθν. Συμβουλίου πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ μεταστάντος.

3) Νὰ ἀργήσουν τὰ Γραφεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας αὐτοῦ.

4) Νὰ ἀναρτηθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ μεταστάντος εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου.

5) Νὰ διατεθῆ εἰς μνήμην αὐτοῦ τὸ ἀνάλογον ποσὸν διὰ τὴν δωρεάν φιλοξενίαν 5 ἀπόρων παιδιῶν εἰς τὴν Κατασκήνωσιν τοῦ Ἐθν. Συμβουλίου.

ΤΟΥ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ Χ.Α.Ν. ΑΘΗΝΩΝ

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν, συνελθὼν ἐκτάκτως ἐπὶ τῷ θλιβερῷ ἀγγέλματι τοῦ θανάτου τοῦ Προέδρου αὐτοῦ ΑΜΙΛΚΑ Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, ἱδρυτοῦ καὶ πνευματικοῦ ἡγέτου τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν, ἀναλώσαντος τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῆς νεότητος, πολυτίμους δὲ ὑπηρεσίας προσεγγόντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, Ἔθνος καὶ Κοινωνίαν

Ψηφίζει ὁμοφώνως

1) Ὅπως ὑψωθῆ μεσίστιος ἢ σημαία εἰς τὰ κτίρια τῆς Χ.Α.Ν. ἐπὶ τριήμερον.

2) Ὅπως διαβιβασθοῦν τὰ συλλυπητήρια τῆς Ἀδελφότητος εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ μεταστάντος.

3) Ὅπως ἀργήσουν τὰ Γραφεῖα τῆς Ἀδελφότητος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας.

4) Ὅπως ὀνομασθῆ εἰς μνήμην τοῦ μεταστάντος ἡ αἵθουσα τελετῶν τῆς Χ.Α.Ν. Ἀθηνῶν «Αἶθουσα Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου».

5) Ὅπως ἀναρτηθῆ ἡ εἰκὼν τοῦ εἰς τὴν αἵθουσαν συνεδριάσεων τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

6) Ὅπως προσληφθοῦν πέντε ἄπορα παιδιά εἰς τὴν κατασκήνωσιν Σαλαμίνας εἰς μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. { Πρωτ. 4831
Διεκ. 2092 Ἐν Ἀθήναις τῇ 6/9/1969

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1662

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος γνωρίζει ὑμῖν, ὅτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 158/16-8-69 Φ.Ε.Κ. καὶ τῷ ὑπ' ἀριθ. 19/1969 Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4/69 Κανονισμοῦ (περὶ διοργανώσεως, συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας τοῦ Ὄργανισμοῦ Διοικήσεως καὶ Διαχειρίσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας), αἱ ἀρμοδιότητες τῶν Τοπικῶν Συμβουλίων ΟΔΔΕΠ περιέρονται ἐφεξῆς εἰς τὰ Περιφερειακὰ Διοικητικὰ Συμβούλια τοῦ ΟΔΔΕΠ.

Ὡς τοιαῦτα, κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ ὡς ἄνω Κανονισμοῦ, ἀνεργοῦσιν ὁ ἕκασταχοῦ Μητροπολίτης, ὡς Πρόεδρος, μετὰ τοῦ περι αὐτὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ Ν. Δ/τος 126/69 Μητροπολιτικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου. Μέχρις ὁμοῦ συγκροτήσεως τῶν κατὰ τὰ ἄνω Μ.Ε.Σ., τὰς ἀρμοδιότητας τῶν Π.Δ.Σ. τοῦ ΟΔΔΕΠ θέλουσιν ἀναλάβει προσωρινῶς τὰ ἤδη ὑφιστάμενα Μητροπολιτικὰ Συμβούλια, δεόντως ὑφ' ὑμῶν ἐνημεροῦμενα πρὸς τοῦτο.

Ἐπὶ τούτοις καὶ συμφώνως πρὸς τὴν παρ. 3 τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρον 8 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4/69 Κανονισμοῦ, παρακαλεῖσθε ὅπως προέλθητε εἰς τὸν ὄρισμόν τοῦ Γραμματέως τοῦ περι Ὑμᾶς Π.Δ.Σ. καὶ εἰς τὴν ἀποστολὴν ἡμῖν σχετικῆς ἀποφάσεως περὶ τοῦ προτεινομένου ὄρους τῆς ἀποζημιώσεως αὐτοῦ διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διεξαγωγὴν τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Π.Δ.Σ.

Ὡσαύτως παρακαλεῖσθε διὰ τὴν σύστασιν καὶ γνωστοποίησιν ἡμῖν τῆς ὑπὸ τῆς παρ. 4 τοῦ ἄρθρον 1 τῆς ὑπ' ἀριθ. 3/69 Κανονιστικῆς Διατάξεως (περὶ ὄρων καὶ τρόπου ἐκποιήσεως Ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων καὶ κτημάτων) καὶ τῆς παρ. 3 τοῦ ἄρθρον 7 τῆς ὑπ' ἀριθ. 4/69 Κανονιστικῆς Διατάξεως (περὶ ἐκμίσθώσεως τῶν κτημάτων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Περιουσίας) Τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς Δημοπρασιῶν.

Συνεπῶς μέχρις ὄρισμόν τῶν μελῶν καὶ συγκροτήσεως τῶν ὡς ἄνω Συμβουλίων καὶ Ἐπιτροπῶν παρακαλεῖσθε, ὅπως ἀναστείλητε πᾶσαν μίσθωσιν ἢ ἐκποίησιν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προηγουμένης νομοθεσίας, καθ' ὅσον αὐταὶ δὲν θὰ τυγχάνωσι σύμφωνοι.

† Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερόνυμος, Πρόεδρος
† Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος
† Ὁ Μυτιλήνης Ἰάκωβος
† Ὁ Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ
† Ὁ Σεββίων καὶ Κοζάνης Διονύσιος

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Ἐδροντανίας Δαμασκηνός
† Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Στυλιανός
† Ὁ Κίτρους Βαρνάβας
† Ὁ Ξάνθης Ἀντώνιος
† Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος Κωνσταντῖνος
Ὁ Ἀρχιεπιγραμματεῶν
Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. { Πρωτ. 4971
Διεκπ. 2128 Ἀθήνησι, τῇ 13/9/1969

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1664

Πρὸς

Τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Ἐξ ἀφορμῆς ὑποβληθέντων ἐρωτημάτων σχετικῶς πρὸς τὴν διάταξιν τῆς παραγρ. 1 τοῦ ἄρθρον 25 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1/1969 Κανονισμοῦ, δημοσιευθέντος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 13 φύλλον τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», τῆς 1-7-1969, (περὶ Ὄργανισμοῦ Διοικήσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σωμάτων καὶ Ὄργανων), ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος γνωρίζει ὑμῖν τὰ κάτωθι:

A) Ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ὡς ἄνω ἄρθρον, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 63 τοῦ αὐτοῦ Κανονισμοῦ, πᾶσα ἀντίθετος διάταξις παύει ἰσχύουσα.

B) Τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 25 παρ. 1 ἐδάφιον α' τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1/1969 Κανονισμοῦ δικαιώματα τῶν Ἀρχιερέων ἐξ ἀδειῶν γάμων, πιστοποιητικῶν ἀγαμίας καὶ διαζυγίων, ὡς καὶ οἰωνθήποτε πιστοποιητικῶν ἢ βεβαιώσεων, ὡς καὶ τὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 37 παράγρ. 2 τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2/69 Κανονιστικῆς Διατάξεως, δημοσιευθείσης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 19 φύλλον τοῦ ἐπισήμου Δελτίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τῆς 16-8-1969 (τὰ ὑπὸ τοῦ ἄρθρον 6 παράγρ. 3 τοῦ Ν.Δ/τος 4589/1966 ἐπιφυλαχθέντα εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος) δικαιώματα περιέρονται εἰς τὸν ΟΔΔΕΠ.

Ταῦτα δέον νὰ κατατίθενται ἐντὸς τοῦ πρώτου 10ημέρου τοῦ ἐπομένου μηνός, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐσόδων μηνός Σεπτεμβρίου τρ. ἔ., εἰς τὰ κατὰ τόπος Ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος κατ' εἶδος καὶ εἰς πίστωσησιν τοῦ Λογαριασμοῦ «ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΟΔΔΕΠ».

Γ) Τὰ ὑπὸ τοῦ ἐδαφίου β' παράγρ. 2 τοῦ ἄρθρον 6 τοῦ Ν.Δ. 4589/1966 προβλεπόμενα ἔσοδα, τοῦ λοιποῦ δέον, βάσει τοῦ ἐδαφίου β' τῆς παραγράφου 1 τοῦ ἄρθρον 25 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 1/69 Κανονισμοῦ, νὰ κατατίθενται παρ' ὑμῶν ἐπὶ ἀποδείξει ὑπὲρ τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων τῆς καθ' ὑμᾶς Ἱεραῖς Μητρο-

ΠΑΡΑΓΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Ἡ ἐπανεκδόσις τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου».

Μετὰ μεγίστης χαρᾶς ὁ Ὁρθόδοξος Χριστιανικός κόσμος εἶδε τὴν ἐπανεκδόσιν τοῦ πρὸ πολλῶν ἐτῶν διακόψαντος τὴν ἐκδόσιν αὐτοῦ («Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου»), ἐπιστημονικοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ὅπερ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἐλαμπρύνθη, καθ' ὅσον συνεδέθη μετὰ μεγάλων καὶ ἀειμνήστων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων καὶ λαμπρῶν θεολόγων, οἳ οὐκ ἤπερσαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, ὁ Πατριάρχης Μελέτιος Μεταξάκης καὶ ὁ Καθηγητὴς, Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ («Ἐκκλησία») Γρηγόριος Παπαμιχαήλ.

Ἡ ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ Χριστεπωνύμου πληρώματος αὐτῆς εὐχεται, ὅπως ἡ ἐδολογία τῆς Α.Θ.Μ. τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κ. Νικολάου καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀζώμης κ. Μεθοδίου ἐπανεκδόσις τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» σημάγῃ τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς νέας περιόδου λαμπρᾶς δόξης οὐ μόνον τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Περιοδικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, πρὸς τὸ ὅποιον, ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστολῆς ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἡπείρῳ, μετὰ πολλῶν ἐλπίδων στρέφει τὰ βλέμματα σύμπασα ἡ Ὁρθοδοξία.

Ἀπαιτεῖται ἀλλαγὴ τῶν διαθέσεων τῆς καρδίας.

Μετὰ λύπης ὁ χριστιανικός κόσμος παρακολουθεῖ τὰς ἐν Ἰρλανδία συνεχιζόμενας συγκρούσεις μεταξὺ Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν. Αἱ συγκρούσεις αὗται δὲν ἀποδεικνύουν μόνον, ὅτι αἱ θρησκεία χρησιμοποιεῖται ὡς εὐσχημον κάλυμμα διὰ διάφορα ἔθνικα, πολιτικά, κοινωνικά καὶ οἰκονομικά συμφέροντα, ἀλλ' ἐπὶ πλέον πιστοποιοῦν, ὅτι ἡ Οἰκουμένη Κίνησις τῶν Ἐκκλησιῶν δέον ἀκόμη νὰ διανύσῃ μακρὰν ὁδόν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς προσέγγισιν πολλὰς χριστιανικὰς κοινότητας καὶ ὁμολογίας, χωριζόμενας ἀπ' ἀλλήλων, ὡς μὴ ὄφελε, δι' ἀληθῶν σινικῶν τειχῶν.

πόλεως κατὰ τὴν ὑμετέραν κρίσιν καὶ συμφώνως ταῖς διατάξεσι τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4/1969 Κανονισμοῦ.

- † Ὁ Ἀθηνῶν Ἱερώνυμος, Πρόεδρος
- † Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος
- † Ὁ Μυτιλήνης Ἰάκωβος
- † Ὁ Ἰωαννίνων Σεραφεῖμ
- † Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονύσιος
- † Ὁ Ναυπακτίας καὶ Ἐδρυτανίας Δαμασκηνός
- † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέλης Στυλιανός
- † Ὁ Κίτρος Βαρνάβας
- † Ὁ Διδυμοτείχου καὶ Ὁρεστιάδος Κωνσταντῖνος
- † Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀρχιμ. Βαρθολομαῖος Κατσούρης

Ἡ προσέγγισις αὕτη δὲν θὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ τοῦ διαλόγου μεταξὺ θεολόγων τινῶν ἢ καὶ μεταξὺ τῶν ἡγερτῶν τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Ὁ διάλογος οὗτος, ὅστις εἶναι ἀναγκαῖος καὶ ἀξιεπαυῶς, οὐδὲν οὐσιαστικὸν ἀποτέλεσμα θὰ φέρῃ, ἐὰν παραλλήλως πρὸς αὐτὸν δὲν καταβληθῇ προσπάθεια πρὸς ἀλλαγὴν τῶν διαθέσεων τῆς καρδίας τῶν πιστῶν τῶν διαφόρων Ὁμολογιῶν.

Εὐθαρσεῖς διακηρύξεις.

Ἄξια ἰδιαίτερας ἐξάρσεως εἶναι αἱ ἐν τοῖς Χρονικοῖς τοῦ προηγουμένου τεύχους τῆς «Ἐκκλησίας» δημοσιευθεῖσαι γνώμαι διαφόρων Σέρβων ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων περὶ τῶν ἐπιπτώσεων τῆς κατακτήσεως τῆς Σελήνης ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Χαρακτηριστικῶς ὁ λογοτέχνης καὶ ἱστορικός τῆς Τέχνης κ. Μίλαν Κάσανι ἐτόνισεν, ὅτι («Ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Θρησκεία ποτὲ δὲν εὐρίσκονται εἰς μεγαλύτεραν συμφωνίαν ἢ κατὰ τὰς στιγμὰς τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων... Ὅσον περισσότερας γνώσεις ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσον εἶναι βαθύτερα τὰ θρησκευτικὰ του συναίσθηματα καὶ σαφεστέρα ἡ θέα τοῦ μεγαλείου τοῦ κόσμου»). Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀστρονομικῆς Ἐταιρείας κ. Νέναντ Γιάνκοβιτς εἶπεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν ἀφελεῖς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ Θεοῦ ὡς τινος ὕλικου ὄντος. Θὰ ἦτο γελοῖον νὰ ἐκληφθῇ ὁ περιπατὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν Σελήνην ὡς ἀπόδειξις, ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, διότι δὲν ὑπάρχον ἐπιστημονικὰ ὄργανα οὔτε ἀνακαλύψεις ἀποδεικνύουσαι ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός». Ὁ καθηγητὴς ἐξ ἄλλου τῆς Νομικῆς Σχολῆς Βελιγραδίου κ. Μπόζιδαρ Μάρκοβιτς διεκήρυξεν, ὅτι («Ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος... Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πίστεως θέτει εἰς τὸν ἑαυτὸν του τοὺς τελικοὺς σκοπούς, εἰσάγων ταῦτοχρόνως δι' αὐτῶν καὶ τὸ ἠθικὸν κριτήριον εἰς τὴν ἀδιάφορον καὶ ψυχρὰν Φύσιν, ὡς καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὴν Φύσιν καὶ τὴν Ἐπιστήμην».

Ὡς εἶναι φανερόν, αἱ εὐθαρσεῖς αὗται διακηρύξεις τῶν Σέρβων πνευματικῶν ἐργατῶν εἶναι νέα τραγὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐδεμία κοσμοθεωρία ἢ βιοθεωρία ἢ ἐπιστημονικὴ κατάκτησις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκριζώσῃ τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, ἥτις εἶναι συνυφασμένη μετὰ τῶν μυχαϊτῶν βαθῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.

Ἀνατολικὸς Ὁρθόδοξος Μοναχισμὸς.

Συνεπῆς καὶ πρὸς τὴν μοναχικὴν του ιδιότητα καὶ πονῶν εἰλικρινῶς διὰ τὴν χρονίαν κρίσιν, τὴν ὁποῖαν διέρχεται καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς θεσμὸς τοῦ Μοναχισμοῦ, ὁ ἀκάματος καὶ πολυγραφώτατος Μητροπολίτης Τρίκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιος δὲν ἐφείσθη κόπων καὶ θυσιῶν, διὰ νὰ συμβάλῃ οὐσιαστικῶς εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τρόπου ὑπερκράσεως τῆς κρί-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Ἀθηνῶν

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 8ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 5 Ὀκτωβρίου ἔ. ἔτους:

Ἐχοροστάτησε τὴν 13 Σεπτεμβρίου εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Αἰγάλεω.

Ἐτέλεσε τὴν 14 Σεπτεμβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἑσταυρωμένου Νέων Σφαγαίων - Ταύρου.

- Τὴν 3 Ὀκτωβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου.

- Τὴν 5 Ὀκτωβρίου τὴν θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυροῦ Χρυσάνθου, συνιερουργούντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ζιχνῶν καὶ Νευροκοπίου κ. Νικοδήμου.

Προήδρευσε τὴν 12 Σεπτεμβρίου τῆς συνεδρίας τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

- Τὴν 15 Σεπτεμβρίου τῆς συσκέψεως τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ἑορτασμοῦ τῆς 150ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τῆς συνεδρίας τοῦ Συμβουλίου τοῦ Βαφειαδακείου Κληροδοτήματος.

Ἐνεκαίνισσε τὴν 5 Ὀκτωβρίου τὰ «Σπίτια Γαλήνης τοῦ Χριστοῦ» τῶν ἐνοριῶν Ἁγίου Ἐλευθερίου Πεδίου Ἀρεως, Ἁγίου Νικολάου Φιλοπάππου καὶ Ἁγίας Βαρβάρας Δάφνης.

Παρέστη τὴν 16 Σεπτεμβρίου εἰς τὴν ἑναρξιν τοῦ Συνεδρίου Ἡφαιστείου Θήρας καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ σταδίῳ Καραϊσκάκη ἑναρξιν τῶν Πανερωποαϊκῶν Ἀγώνων.

- Τὴν 4 Ὀκτωβρίου εἰς τὴν διάσκεψιν Τύπου τοῦ Ὑπουργοῦ Συντονισμοῦ κ. Μακαρέζου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς «Μεγάλης Βρετανίας» ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκδόσεως νέου ὁμολογιακοῦ δανείου.

- Τὴν 5 Ὀκτωβρίου εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἀποκαλυπτη-

σεως ταύτης. Πρὸς τοῦτο ἐξέδωκε προσφάτως ὀγκώδη τόμον ἐξ 768 σελίδων ὑπὸ τὸν τίτλον («Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὸς Μοναχισμὸς κατὰ τὰ πατερικὰ κείμενα»). Εἰς αὐτὸν συνεκέντρωσεν ἐπιμελῶς καὶ κατετάξεν ἀριστοτεχνικῶς εἰς ΙΔ' κεφάλαια πλῆθος πατερικῶν κειμένων, περικλειόντων πλοῦτον σκέψεων περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ. Ὁ εὐπαιδευτὸς Ἱεράρχης προέβη εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ τόμου αὐτοῦ, διότι πιστεύει, ὡς τονίζει εἰς τὸν ὠραῖον πρόλογον, «ὅτι ὁ ἀναβαπτισμὸς τοῦ Μοναχισμοῦ μας εἰς τὴν κολυμβήθραν τῆς θεοφωτίστου σκέψεως τῶν Πατέρων, οἵτινες εἰλικρινῶς ἠγάπησαν τοῦτον, τινὲς δὲ καὶ τὸν ἔζησαν μὲ συνέπειαν, θὰ βοηθήσῃ μεγάλως εἰς τὴν ἀνόρθωσίν του, τὴν ἐπανάκτησιν τοῦ ἀπολεσθέντος ἐδάφους καὶ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς ἐνδόξου πρωτοπορειτικῆς θέσεώς του ἐν τῇ θείᾳ παρεμβολῇ παρατάξεως Κυρίου».

Τὰ ἀνθολογηθέντα πατερικὰ κείμενα προβάλλουν ὅλην τὴν λάμψιν καὶ πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ γνησίου καὶ εἰς τὰ εὐαγγελικὰ καὶ ἀποστολικὰ ἰδεώδη τῆς ἠθικῆς τελειώσεως πιστοῦ Μοναχισμοῦ. Καὶ οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ὁ παρῶν τόμος τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἱεράρχου θὰ ἀποτελέσῃ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν καταβάλλει ἡ Ἐκκλησία μας διὰ τὴν ἀνασύνταξιν καὶ ἀνόρθωσιν τοῦ Μοναχισμοῦ, ὥστε νὰ καταστῇ οὔτως καὶ πάλιν ἢ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴ δύναμις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἑπόμνησις τῆς δεοντολογίας.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν τῷ ἀνακαινισθέντι γηπέδῳ Καραϊσκάκη τελείσεως τῶν Πανερωποαϊκῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων δέον νὰ ὑπομνησθῇ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὸν ὑγιᾶ ἀθλητισμὸν, ἀλλὰ καὶ ὅτι οἱ ἀθλητικοὶ ἀγῶνες δέον νὰ διέπωνται ὑπὸ χριστιανικῶν ἀρχῶν καὶ νὰ ἀποβλέπουν εἰς πνευματικὸς σκοπούς.

Πρέπει νὰ γίνῃ γενικῶς κατανοητὸν, ὅτι τὸ γνήσιον καὶ ὑγιὲς ἀθλητικὸν πνεῦμα δὲν ὀδηγεῖ εἰς ἐγωιστικὸς ἀνταγωνισμοὺς καὶ βαρβάρους ἐκδηλώσεις ἐνδὸς κατάρκτησιν διὰ παντὸς θεμιτοῦ ἢ ἀθεμίτου μέσου ἐνὸς κωπέλλου ἢ ρεκόρ, ἀλλ' ἀντιθέτως συμβάλλεται εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς πειθαρχίας, εἰς τὴν ἀπόκτησιν τοῦ θάρρους, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῆς εὐγενοῦς ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς ἀμίλλης, εἰς τὴν ἰσχυροποίησιν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν, εἰς τὴν μόρφωσιν ἠθικοῦ χαρακτήρος. Ὡσαύτως ἡ ἀθλητικὴ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἕμνος πρὸς τὸν Δημιουργόν, Ὅστις καθιστᾷ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἱκανὸν διὰ τὴν ἐπιτέλεσιν κατορθωμάτων.

Τὸ σπουδαιότερον μέσον.

Λίαν ἐνδιαφέρουσαι ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ὑγείας τοῦ Παιδιοῦ διοργανωθέντος ἐν Ἀθήναις Διεθνoῦς Συμποσίου Ἱατρικῆς ἐπὶ τῆς ἐφηβείας, τοῦ ὁποίου μετέσχον διακεκριμένοι Ἕλληνες καὶ ξένοι ἐπιστήμονες (ἱατροί, ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι κ.λ.π.).

Αἱ διεξαχθεῖσαι κατὰ τὸ Συμπόσιον συζητήσεις περὶ τὰ σεξουαλικὰ προβλήματα τοῦ ἐφήβου, τὴν ἐφηβείαν ὡς φαινόμενον ἀναπτύξεως, τὸ πρόβλημα τῆς ἀναταραχῆς τῶν φοιτητῶν, τὴν χρῆσιν τῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων καὶ περὶ ἄλλα προβλήματα τῆς νεανικῆς ἡλικίας κατέστησαν συνειδητὸν, ὅτι αἱ προσπάθειαι πρὸς καταπολέμησιν τῆς κρίσεως τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας θὰ ἀποβαίνουν ἀκαρποί, ἐὰν δὲν ἐπιδιώκουν τὴν σύνδεσιν τῶν νέων μετὰ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, Ὅστις εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως καὶ ἀναγεννήσεως. Ὅθεν ἡ ἐν τῇ μυστηριακῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας («μέθεξις») τῆς μυστικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέσον ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων τῆς ἐφηβείας.

ρίων του ἀδρανῆτος τοῦ αἰμνήστου Ἐλευθερίου Βενιζέλου, καθ' ἣν ἐτέλεσεν Ἐπιμημόσυνον δέσπιν.

Συνεργάσθη τὴν 10 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαμασκηνοῦ, Προέδρου τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ἀρχιγραμματείας καὶ τῶν ἀρχιερατικῶν μελῶν αὐτῆς.

— Τὴν 11 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Σεβασμ. Μητροπολίτου Σεοβίων καὶ Κοζάνης, Προέδρου τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς θείας Λατρείας, ὡς καὶ μετὰ τοῦ γραμματέως τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὁσιολογιωτάτου ἱερομονάχου κ. Μαξίμου.

— Τὴν 12 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Καθηγητοῦ κ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου.

— Τὴν 13 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Ὑφυπουργοῦ Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν κ. Δημητρά, τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΟΔΔΕΠ κ. Ἡλ. Στεργιοπούλου καὶ τοῦ κ. Δασκαλοπούλου.

— Τὴν 14 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΟΔΔΕΠ κ. Ἡλ. Στεργιοπούλου, τοῦ Διευθύνοντος Συμβούλου τοῦ TAKE κ. Γ. Καρρά, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν κ. Σ. Κασινα καὶ τῆς Διευθύντριας τῆς Σχολῆς Κοινωνικῆς Προνοίας - Διακονισῶν Δίδα Λ. Μουρούκα.

— Τὴν 16 Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ Ἀναπληρωτοῦ Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Ἀγαθαγγέλου.

— Τὴν 2 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ΟΔΔΕΠ κ. Ἡλ. Στεργιοπούλου.

— Τὴν 4 Ὀκτωβρίου μετὰ τοῦ Ὑφυπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρθοπεδικῶν κ. Σιώρη καὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου κ. Κ. Κούρκουλα, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ NIKE ἱατροῦ κ. Καραντώνη, τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καθηγητοῦ κ. Εὐαγγέλου Θεοδώρου καὶ τοῦ Νομικοῦ Συμβούλου τοῦ Κράτους κ. Ποταμιάνου.

Ἐδέχθη τὴν 8 Σεπτεμβρίου τὸν Σχολάρχην τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Σεβασμ. Μητροπολίτην Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμον, τὸν τέως Ὑπουργὸν κ. Γ. Βογιατζῆν, τὸν ἐν Ἀθῆναις ἐπίσκοπον τῶν καθολικῶν κ. Βενέδικτον, τὸν ἀκαδημαϊκὸν καὶ ὁμότιμον καθηγητὴν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν κ. Ἐρρίκον Σκάσσην, τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Βασίλειον Δεντάκη καὶ τὸν αἰδεσίμ. Ρrior.

— Τὴν 10 Σεπτεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων καὶ καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης κ. Χρυσόστομον καὶ τὸν δικηγόρον κ. Χρυσόστομον Νεαμονιτάκη.

— Τὴν 11 Σεπτεμβρίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Λαρίσης καὶ Πλαταιῶνος κ. Θεολόγον, τὸν ἐν Ἀ' ερική δημοσιογράφον κ. Σπ. Μινῶτον καὶ τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἰο-νικῆς-Λαϊκῆς Τραπέζης κ. Δ. Σταματοπούλου.

— Τὴν 12 Σεπτεμβρίου τὸν δικηγόρον κ. Γ. Καλλιαν, τὸν τέως διευθυντὴν Ἐθνικῆς Τραπέζης κ. Π. Παυλίδην, τὸν ἀξιωματικὸν τῆς ἀεροπορίας κ. Σπ. Βλαμάκη καὶ τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ κ. Ἐ. Γρισόπουλου.

— Τὴν 13 Σεπτεμβρίου τὸ Δ. Σ. τῆς Χριστιανικῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἑλλάδος, τὸν πρέσβυν κ. Μοσχόπουλον, τὸν Διευθυντὴν τοῦ Θεραπευτηρίου «Εὐαγγελισμός» κ. Γ. Μερικαν, τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας πανοσιολ. ἀρχιμ. κ. Παντελεήμονα Μπαρδᾶκον, ἑκπροσώπους τῆς Ἰ. Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου Χολαργοῦ, τὴν δεσποινίδα Δ. Κοτῶνην, τὸν κ. Χριστόπουλον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, τὸν δημοσιογράφον κ. Ἀ. Παράσχον καὶ τὸν κ. Ν. Φαναριώτην.

— Τὴν 15 Σεπτεμβρίου τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων κ. Γαλανόπουλον.

— Τὴν 16 Σεπτεμβρίου τὸν Σύμβουλον ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Κωνσταντόπουλον, τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Γερμανίας κ. Ἰάκωβον, τὸν αἰδεσίμ. Lucio Carriacci μετὰ ὁμάδος ἐκδρομῶν ἐκ

Ρώμης, τὸν πανοσ. ἀρχιμ. Δημήτριον Βράκαν καὶ τὸν κ. Μαρίνον Γεροῦλᾶνον.

— Τὴν 3 Ὀκτωβρίου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Εἰρηνοπόλεως κ. Ἡλίαν, Πατριαρχικὸν Ἐπίτροπον ἐν Βηρυτῶν, μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ κ. Μοσχοπούλου.

— Τὴν 4 Ὀκτωβρίου τὸν Ἀρχηγὸν Χωροφυλακῆς ἀντιστράτηγον κ. Καρυώτην καὶ τὸν αἰδεσίμ. R. Maxwell.

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Ἡ πέμπτη ἐπέτειος τῆς ἐπανακομιδῆς τῆς τιμίας Κάρας τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐωρτάσθη εἰς τὰς Πάτρας μετὰ μεγάλην λαμπρότητα. Αἱ ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις ἔληξαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔτους μετὰ τὴν λιτάνευσιν τῶν ἱερῶν λειψάνων τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, πρὸ τῆς ὁποίας ἐτέλεσθη Ἐσπερινός, χοροστατούντων τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Πατρῶν κ. Κωνσταντίνου, Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονυσίου καὶ Ἡλείας κ. Ἀθανασίου. Τὰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις παρηκολούθησαν πλήθη πιστῶν μετὰ εὐλάβειαν καὶ κατάνυξιν.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Εἰς ἀνοικτὴν ἐπιστολὴν τοῦ πρὸς τὸν ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς Μελεχίτην Καθολικόν, ὁ Πατριάρχης τῶν Μελεχιτῶν κ. Μάξιμος Χακίμ κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, ὑπογραμμίζων, ὅτι «ἐντὸς δέκα-δέκα πέντε ἐτῶν δὲν θὰ ὑπάρχον Χριστιανοὶ εἰς τὴν χώραν τοῦ Χριστοῦ», ἐὰν συνεχισθῇ ὁ παρῶν ρυθμὸς τῆς μεταναστεύσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

«Ἀπὸ τῆς ἐνόπλου συρράξεως τοῦ Ἰουνίου 1967 — τονίζει ὁ Πατριάρχης τῶν Μελεχιτῶν — οἱ χριστιανοὶ (καθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι) εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Ἁγίας Γῆς τῆς Ἰορδανίας, καὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἀποτελοῦν περίπου τὸ 2,5 τοῖς ἑκατὸν τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ἀνέρχεται εἰς 4 ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς μειοῦται ταχέως λόγω τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῆς νέας γενεᾶς».

Εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ἄιν Καρίμ δὲν ὑπάρχον σήμερον χριστιανοί. Ἐντὸς τῶν τελευταίων ἐτῶν μετνηρόσταν ἐκ τῆς Βηθλεὲμ οἱ περισσότεροι χριστιανοί. «Ἄν φύγουν οἱ Ἀραβες Χριστιανοί, δὲν πρόκειται νὰ ἀντικατασταθοῦν, διότι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς χριστιανούς τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν».

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Σερβίας κ. Γερμανὸς κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ ἐν Γενεύῃ Κέντρον τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου, ἀπαντῶν εἰς τὴν προσφώνησιν τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Π.Σ.Ε. κ. Μπλαϊκ, εἶπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Θεωροῦμεν ὅτι ἡ παρουσία μας εἰς τὴν Οἰκουμηνικὴν Κίνησιν δικαιολογεῖται μόνον ἂν τῆς παράσχωμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν σταθερότητα τῆς Ἀποστολικῆς μας Παράδοσεως, εἰς τὴν ἀγιοπατερικὴν μας κατανόησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἰς τὴν αἰωνίαν νεότητα τῶν Μαρτύρων μας, οἱ ὅποιοι διὰ τοῦ αἵματός των ποῦ ἔχυσαν μαρτυροῦν περὶ τῆς νίκης τοῦ Χριστοῦ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν γενεάν μας».

Συνεχίζων, ὁ Μακαριώτατος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Οἱ ὀρθόδοξοι θεολόγοι δύνανται καὶ πρέπει νὰ διεξάγουν διάλογον καὶ μετὰ τῶν ἑτεροδόξων θεολόγων, διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἀλήθεια».

Ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι ἀχώριστοι, διότι ὁ Χριστὸς ἐνεσάρκωσεν ἀφοτέρως ἐν ἑαυτῷ. Ἡ πληρότης τῆς θείας ἀγάπης καὶ ἀληθείας δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, καλύτερον εἶπεῖν, εἰς τοὺς Ἁγίους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, ἔχομεν τοὺς μεγάλους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς καλοῦμεν «οἰκουμηνικοὺς διδασκάλους», οἱ οἱ εἶναι ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος — καὶ ἐὰν οὗτοι γίνονιν δεκτοὶ ὡς ἀληθῶς οἰκουμηνικοὶ διδασκαλοὶ μεταξὺ ὄλων τῶν ἐργατῶν τῆς συγχρόνου Οἰκουμηνικῆς Κινήσεως, τότε μόνον θὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ ἐδῶ παρουσία μας ὑπῆρξε καρποφόρος.

'Αλλ' ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ ἀποκρύπτωμεν τὴν δογματικὴν μας διαφωνίαν, μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως τὴν ὑπερικήσωμεν.

Τὴν κοινὴν ἀνθρωπίνην ἀγάπην, ἡ ὁποία ἀκόμη δὲν μετεμορφώθη διὰ τῶν ἀλαθῆτων δογμάτων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἡμεῖς καλοῦμεν συναισθηματικὴν ἀγάπην. Ἡ Ὁρθοδοξία ἀντιπροσωπεύει τὴν δογματικὴν ἀγάπην, αὕτη ἀντιπροσωπεύει ὀλόκληρον τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ ὄχι μόνον τοὺς παρακλητικούς λόγους τοῦ κεφ. 3 στίχ. 16 τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Παρά τὰς σπουδαίας ἐπιτυχίας πού ἐσημείωσε μεταπολεμικῶς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς δράσεως, ἡ Ρουμανικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὰ προβλήματα τῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων προέχει τὸ πρόβλημα τῆς πυκνώσεως τῶν τάξεων τοῦ ἐφημεριακοῦ Κλήρου. Καίτοι ἡ Ἐκκλησία Ρουμανίας ἔχει σήμερον περὶ τοὺς 10.000 ἐφημερίους καὶ μολοντοὶ ἅπαντες οἱ πτυχιούχοι τῶν Θεολογικῶν Ἰνστιτούτων καὶ τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν προσέρχονται εἰς τὸν ἱερὸν Κλήρον, ἐν τούτοις παρατηρεῖται εἰσέτι ἕλλειψις ἐφημερίων. Πρὸς ἀντιμέτωπισιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Ρουμανίας κ. Ἰουστινιανὸς προέβη εἰς ἐκκλησίαν, ὅπως ἅπαντες οἱ ὑποψήφιοι συνταξιούχοι παραμείνουν ἐν ὑπηρεσίᾳ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῶν πιστῶν. Ἐπίσης, ὑπάρχει καὶ τὸ πρόβλημα τῶν ἐναπομεινάντων Οὐνιτῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Ἀρτεαλής κ. Νικόλαος ἐξέδωκε βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον καλεῖ τοὺς Ρουμάνους εἰς ἐνότητα καὶ προσήλωσιν εἰς τὴν πίστιν τῶν προγόνων των.

— Ἡ Ἐκκλησία Ρουμανίας, ἐκτὸς τῶν ὑφισταμένων πέντε τυπογραφείων, παρήγγειλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν δύο εἰσέτι σύγχρονα τυπογραφεία.

— Εἰς τὰ δύο Θεολογικὰ Ἰνστιτούτα τῆς Ρουμανίας φοιτοῦν 650 φοιτηταί καὶ εἰς τὰς ἑπτὰ πενταετεῖς Ἱερατικὰς Σχολὰς 1500 σπουδασταί.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 17 Ἰουνίου ἐ. ἔτους ἐπέβαλε τὴν ποιὴν τῆς ἀργίας εἰς τοὺς ἀρχιμανδρίτας Σεραφεῖμ, Σέργιον καὶ Παντελεήμονα καὶ τὸν ἱερομόναχον Σεραφεῖμ, λόγῳ μὴ ἀναγνωρίσεως τοῦ νεοεισαχθέντος Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου. Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας «Τσαρκόβεν Βέστνικ» τῆς 11 Ἰουλίου 1969.

ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Εἰς τὸ Ἐτσημαδζὶν τῆς Ἀρμενίας συνήλθε διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ἡ Σύνοδος τῶν ἀνά τὴν οἰκουμένην Ἀρμενίων Ἐπισκόπων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας. Μεταξύ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου περιλαμβάνεται καὶ ὁ διάλογος μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἔτερα θέματα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθῇ ἡ Σύνοδος εἶναι πρακτικῆς φύσεως, ἥτοι λειτουργικά, ἡ νηστεία, ὁ γάμος τῶν κληρικῶν κ.λ.π.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας ἀπέστειλε χαιρετιστήριον μήνυμα πρὸς τὴν Σύνοδον τῶν Ἀρμενίων ἐπισκόπων, εὐχόμενος ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς.

ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Εἰς τὴν Ἀσίζην ὠργανώθη «Ἑβδομάς Χριστιανικῶν Μελετῶν», ἡ ὁποία εἶχεν ὡς γενικὸν θέμα: «Ἡ φύσις καὶ αἱ προοπτικαὶ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν».

— Τὴν 17 Σεπτεμβρίου ἐ. ἔτους ἀπεβίωσεν ἐκ συγκοπῆς ὁ Καρδινάλιος Βενετίας Ἰωάννης Οὐρμπάνι, ὅστις ἦτο πρόεδρος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἰταλίας.

— Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ἐ. ἔτους ἤρχισεν εἰς Ρώμην τὰς ἐργασίας τῆς ἑξῆς Συνόδου τῶν ἐπισκόπων διὰ συλλειτουργίας εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μετεχόντων αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 146.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 33 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπαρχούσης κενῆς θέσεως ἐνὸς τακτικοῦ ἐφημερίου: 1) ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίων Ἀναργύρων Δήμου Ἀγ. Ἀναργύρων Ἀττικῆς, 2) ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίου Γεωργίου Κυνοσάργους καὶ 3) ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Λεωφόρου Συγγροῦ, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω μνημονευθέντος Κανονισμοῦ ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ πρότιον ἔσται τὸ πτυχίον τῆς Θεολογίας.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 22α Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 34 παρ. 2 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπαρχούσης κενῆς θέσεως ἐνὸς τακτικοῦ ἐφημερίου: 1) ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίου Δημητρίου, Μικονιάτικα Δήμου Ἀγ. Ἀναργύρων Ἀττικῆς, 2) ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίου Νικολάου Πευκακίων καὶ 3) ἐν τῷ Ἱ. Ναῷ Ἁγίας Παρασκευῆς Ν. Σμύρνης, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω μνημονευθέντος Κανονισμοῦ ἀπαιτούμενα προσόντα τῆς ἀμέσου κατωτέρας κατηγορίας, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης διακηρύξεως ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικὰ διὰ τὰ περαιτέρω.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 22α Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Ἀθηνῶν ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Γυθείου καὶ Οἰτύλου

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἀρθρον 33 παρ' γρ. 2 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/69 Κανονισμοῦ «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων» καλοῦμεν πάντας τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ τε κανονικὰ καὶ νομικὰ προσόντα νὰ καταλάβωσι μίαν τῶν κάτωθι κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων: 1) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Ἀλτορυδῶν, 2) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Κέτρου, 3) Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Κάμπου, 4) Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Κάτω Τσερίων, 5) Ἱ. Ναοῦ Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Ριγκλίων, 6) Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Πλάτσης, 7) Ἱ. Ν. Ἁγίων Ἀποστόλων Κοΐτας, 8) Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Λαγείας, 9) Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Κοκκάλας, 10) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Νικολάου Χειμάρρας, 11) Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Νεοχωρίου, 12) Ἱ. Ν. Ἀγ. Νικολάου Δροσποηγῆς, 13) Ἱ. Ναοῦ Εἰσοδίων Θεοτόκου Καρροπόλεως, 14) Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Γεωργίου Πλατάνου, 15) Ἱ. Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Καρβελεῶ καὶ 16) Β' θέσεως Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Γεωργίου Γυθείου, ὅπως ὑποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου δριζύμενα πιστοποιητικὰ, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τῶν ὑποψηφίων.

† Ὁ Γυθείου καὶ Οἰτύλου ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Δημητριάδος

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου Νεοχωρίου, παρακαλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 47 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθροῦ 16 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 586/1941 Ν.Δ/τος «περὶ τροποποιήσεως καὶ

συμπληρώσεως του Α.Ν. 2200/40) δριζύμενα προσόντα, ίνα έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης υποβάλωσιν ήμιν τὰ σχετικά δικαιολογητικά.

Έν Βόλω τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Δημητριάδος ΗΑΙΑΣ

Ίερά Μητρόπολις Δράμας

Έχοντες ύπ' ὄψιν τὰ άρθρα 33, 34, 35 και 36 τοῦ ὕπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ίερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημερίων», προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ίερῶν Ναῶν: 1) Εἰσοδίων Θεοτόκου Δράμας (δευτέρα θέσις), 2) Ἀγίου Παντελεήμονος Δράμας (δευτέρα και τρίτη θέσις), 3) Εἰσοδίων Θεοτόκου Προσωπασάνης (δευτέρα θέσις), 4) Ἀγ. Παντελεήμονος Ἀρκαδικοῦ, 5) Ἀγ. Γεωργίου Ἀηδονοκάστρου, 6) Ἀγ. Νικολάου Δενδρακίων, 7) Ἀγ. Νικολάου Διποτάμων, 8) Κοιμ. Θεοτόκου Καλλιάρπου, 9) Ἀγ. Δημητρίου Καπνοφύτου, 10) Κοιμ. Θεοτόκου Μικροπλαγίου, 11) Ἀγ. Γεωργίου Μαυροκορδάτου, 12) Ἀγ. Πέτρου-Παύλου Μικρολειβαδίου, 13) Ἀγ. Γεωργίου Χαμοκεράσαν, 14) Ἀγ. Πέτρου-Παύλου Μικροχωρίου, 15) Ἀγ. Τριάδος Ἐαγνάντου, 16) Ἀγ. Γεωργίου Ὀροπεδίου, 17) Ἀγ. Δημητρίου Περιβλέπτου, 18) Κοιμ. Θεοτόκου Περιστεργιάς, 19) Τρ. Ίεραρχῶν Πηγαδίων, 20) Ἀγ. Γεωργίου Πρασινάδος, 21) Ἀγ. Θεοδώρων Πρινολόφου, 22) Ἀγ. Δημητρίου Πελέας, 23) Μετ. Σωτήρος Πύργου, 24) Ἀγ. Παντελεήμονος Τερψιθέας, 25) Ἀγ. Γεωργίου Σιδηρονέρου, 26) Ἀγ. Γεωργίου Σιταγρῶν, 27) Ἀγ. Ἰωάννου Σίλλης, 28) Προφ. Ἡλιοῦ Τεμένους, 29) Ὑψ. Τιμίου Σταυροῦ Μαυραριάς, 30) Ἀναλ. Σωτήρος Ἰψηλοῦ, 31) Εὐαγγ. Θεοτόκου Κ. Κεφαλαρίου και 32) Προφ. Ἡλιοῦ Μικροκάμπου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ίερῶν Κανόνων και τοῦ ὄς ἄνω Κανονισμοῦ, ἐκδοθέντος βάσει τοῦ ὕπ' ἀριθ. 126/1969 Ν.Δ. «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτίῳ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσιν ήμιν τὰ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά.

Έν Δράμα τῇ 2α Ὀκτωβρίου 1969.

† 'Ο Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς και Κονίτσης

Έχοντες ὕπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν άρθρων 46, 47 και 48 τοῦ Α.Ν. 2200/1940 «Περὶ Ίερῶν Ναῶν και Ἐφημερίων», ὡς ταῦτα ἐτροποποιήθησαν και συνεπληρώθησαν διὰ μεταγενεστέρων Νόμων και Διαταγμάτων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, ὅπως καταλάβωσι τὰς κάτωθι κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις: 1) Ἀγ. Παρασκευῆς — Ἀγίας Βαρβάρας Κονίτσης, 2) Ἀγ. Νικολάου Ἀργυροχωρίου Πωγωνίου, 3) Ἀγ. Νικολάου Δολοῦ Πωγωνίου, 4) Ἀγ. Νικολάου Δρυμᾶδων Πωγωνίου, 5) Ἀγ. Δημητρίου Δημόκορης Πωγωνίου, 6) Ἀγ. Γεωργίου Ζαβρόχου Πωγωνίου, 7) Ἀγ. Κων/ντίνου και Ἐλένης Κάτω Κονίτσης, 8) Γεννήσεως Θεοτόκου Κάτω Λαβδάνης Πωγωνίου, 9) Ἀγίου Δημητρίου Κακολάκου Πωγωνίου, 10) Κοιμήσεως Θεοτόκου Κουρεμαδίου Φιλιατῶν, 11) Γεννήσεως Θεοτόκου Κουκλιῶν Δωδώνης, 12) Κοιμ. Θεοτόκου Κεφαλοβρύσου Πωγωνίου, 13) Ἀγ. Δημητρίου Λαβδάνης Πωγωνίου, 14) Ἀγ. Νικολάου Σηροβάλτου Πωγωνίου, 15) Ἀγ. Παρασκευῆς Ὀρεινοῦ Πωγωνίου, 16) Ἀγ. Παντελεήμονος Κάτω Παρακαλάμου Δωδώνης, 17) Ἀγ. Γεωργίου Πύργου Κονίτσης, 18) Κοιμ. Θεοτόκου Σταυροδρομίου Πωγωνίου, 19) Κοιμ. Θεοτόκου Φραγγίου Πωγωνίου, 20) Ἀγ. Νικολάου Φούρκας Κονίτσης, 21) Ἀγ. Ἀθανασίου Χρυσοδοῦλης Πωγωνίου, 22) Ἀγ. Νικολάου Βησσάνης, 23) Ἀγ. Τριάδος Καλοβρύσεως Κονίτσης, 24) Ἀγ. Νικολάου Τραπεζῆς Κονίτσης, 25) Ἀγ. Νικολάου Καστανέας Κονίτσης, 26) Ἀγίας Παρασκευῆς Δροσποηγῆς Κονίτσης, 27) Κοιμ. Θεοτόκου Λαγκάδας Κονίτσης, 28) Κοιμ. Θεοτόκου Βραστοβάς Πωγωνίου, 29) Ἀγ. Τριάδος Καστανῆς

Πωγωνίου, 30) Κοιμ. Θεοτόκου Μαυροπούλου Πωγωνίου και 31) Ἀγ. Γεωργίου Ἀμαράντου Κονίτσης.

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέον ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ ἐπίσημῳ Δελτίῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσιν ήμιν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω Ἐφημεριακῶν θέσεων.

Έν Δελβινακίῳ τῇ 12η Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Δρυϊνουπόλεως ΣΕΒΑΣΤΙΑΝΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων

Έχοντες ὕπ' ὄψιν τὸ ἄρθρον 33 παρ. 2 τοῦ ὕπ' ἀριθ. 2/1969 Κανονισμοῦ «Περὶ Ίερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημερίων», προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν χηρεύουσαν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας Κρήνης (Φαρσάλων), ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ σήμερον υποβάλωσιν εἰς τὰ Γραφεῖά μας τὰ ὑπὸ τοῦ άρθρου 36 τοῦ αὐτοῦ Κανονισμοῦ δριζύμενα δικαιολογητικά ἔγγραφα τῶν προσόντων αὐτῶν, προκειμένου ἴνα προβῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου διὰ τὴν ὡς ἄνω ἐνορίαν.

Έν Καρδίττῃ τῇ 25η Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφερσάλων ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Θεσσαλονίκης

Έχοντες ὕπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τῶν άρθρων 33 παρ. 1 και 52 παρ. 1 και 2 τοῦ ὕπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ίεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημερίων», καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, ἴνα καταλάβωσι τὰς κενὰς ὁργανικὰς θέσεις τακτικῶν διακόνων τῶν Ἱ. Ναῶν: 1) Παναγίας Ἀχειροποιήτου Θεσ/νίκης, 2) Ἀγίου Ἀθανασίου Θεσ/νίκης και 3) Παναγίας Φανερωμένης Θεσ/νίκης, ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσιν ήμιν αἴτησιν μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν, ἴνα προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν διακονικῶν θέσεων.

Έν Θεσσαλονικῇ τῇ 26η Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Θεσσαλονίκης ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Ίερά Μητρόπολις Κερκύρας και Παξῶν

Έχοντες ὕπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ Α. Νόμου 2200/1940, τὸ Ν.Δ. 126/1969 ἄρθρον 24 παράγρ. 4, τὸν Κανονισμὸν ὕπ' ἀριθ. 2/69 «Περὶ Ἱ. Ναῶν, Ἐνοριῶν και Ἐφημερίων», ἄρθρον 33, προσκαλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τακτικοῦ Ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ Προαστείου Ἀναλήψεως-Κερκύρας, ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης υποβάλωσιν ήμιν τὰ ὑπὸ τοῦ άρθρου 36 τοῦ ὄς ἄνω Κανονισμοῦ ἀπαιτούμενα πιστοποιητικά, ἴνα ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐφημέριοι τῆς ἐν λόγῳ Ἐνορίας. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις νὰ ἔχωσι τὰ προσόντα Ἐφημερίου Β' κατηγορίας.

Έν Κερκύρα τῇ 18η Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Κερκύρας και Παξῶν ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Ίερά Μητρόπολις Κορινθίας

Έχοντες ὕπ' ὄψιν τὰς διατάξεις τοῦ 2200/40 «Περὶ Ἱ. Ναῶν και Ἐφημερίων» Α.Ν., καλοῦμεν τοὺς βουλομένους και ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου δριζύμενα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν θέσιν τοῦ Ἐφημερίου τοῦ ἐν Φενεῶ Ἱ. Ναοῦ ὁ Ἀγ. Σπυρίδων, ὅπως ἐντὸς μηνός ἀπὸ σήμερον υποβάλωσιν ήμιν τὰ ὑπὸ τοῦ ὄς ἄνω Νόμου δριζύμενα πιστοποιητικά, προκειμένου νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐφημέριοι τοῦ ὄς ἄνω Ἱ. Ναοῦ.

Έν Κορίνθῳ τῇ 30ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† 'Ο Κορινθίας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Έχοντας υπ' όψει τὰς διατάξεις τοῦ 2200/40 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ ἐφημερίων» Α.Ν., καλούμεν τοὺς βουλευμένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα νὰ καταλάβωσι τὴν κενὴν θέσιν τοῦ Ἐφημερίου τοῦ ἐν Καστανίᾳ Ἱ. Ναοῦ Κ. Θεοτόκου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζόμενα πιστοποιητικά, προκειμένου νὰ ἀνακηρυχθῶσιν ὑποψήφιοι ἐφημέριοι τοῦ ὡς ἄνω Ἱ. Ναοῦ.

Ἐν Κορίνθῳ τῇ 30ῇ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Κορινθίαις ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Λήμνου

Έχοντας υπ' όψει τὰς διατάξεις: α) τῶν ἀρθρῶν 46 καὶ 48 τοῦ Α. Νόμου 2200/1940 «περὶ Ἱ. Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων Ν. Διαταγμάτων, β) τὸ ἀρθρον 24 παράγραφον 4 τοῦ Ν.Δ./τος 126/1969, γ) τὸ ἀρθρ. 33 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2/1969 ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προκειμένου ὅπως προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίων πρὸς πλήρωσιν τῶν κενῶν Ἐφημεριακῶν θέσεων τῶν Ἱ. Ναῶν: 1) Κοιμήσεως Θεοτόκου Μυρίνης, 2) Ἁγίου Δημητρίου Κοντοπούλου, 3) Ἁγίου Μοδέστου Καταλάκου, 4) Ἁγίου Δημητρίου Σαρδῶν, 5) Ἁγίων Ἀναργύρων Λάφνης, 6) Ἁγίου Γεωργίου Ἀγγαριῶνων, 7) Ἁγίου Γεωργίου Καλλιθέας, 8) Ἁγίου Νικολάου Σκανδαλίου, 9) Ἁγίου Δημητρίου Πορποῦλου, 10) Ἁγίας Σοφίας ὁμωνύμου Κοινότητος καὶ 11) Ἁγίου Δημητρίου ὁμωνύμου Κοινότητος, καλούμεν τοὺς βουλευμένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τῶν ὡς ἄνω Νομικῶν Διατάξεων προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας προκηρῦξεως εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἰτήσεις μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν.

Ἐν Μυρίνῃ τῇ 10ῇ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Λήμνου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Νικαίας

Έχοντας υπ' όψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 46 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ διὰ μεταγενεστέρων νομοθετικῶν διαταγμάτων, προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς ἀνακήρυσιν ὑποψηφίου διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς ὑπαρχούσης κενῆς θέσεως ἐνὸς τακτικοῦ Ἐφημερίου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ Ἁγίου Εὐθυμίου Κερατσίνοιου, καλούμεν τοὺς βουλευμένους νὰ καταλάβωσι τὴν ἐφημεριακὴν ταύτην θέσιν καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας διακηρῦξεως ἐν τῇ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νομομισμένα πιστοποιητικά διὰ τὰ περαιτέρω. Τὸ πρῶτιστον ἔσται τὸ πτυχίον Θεολογίας.

Ἐν Νικαίᾳ τῇ 22ᾷ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Νικαίαις ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Ἱ. Μητρόπολις Παραμυθίας Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου

Έχοντας υπ' όψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33, 34, 35 καὶ 36 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2/1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημερίων», προσκαλούμεν τοὺς βουλευμένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ἵνα καταλάβωσι τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημερίων τῶν Ἱερῶν Ναῶν: 1) Ἁγίου Νικολάου Ἄνω Ζαλόγγου, 2) Ἁγίου Νικολάου Κάτω Ζαλόγγου, 3) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πολυδώρου, 4) Ἁγίου Νικολάου Σαλονίκης, 5) Ἁγίου Γεωργίου Καρβουναρίου, 6) Ἁγίου Δονάτου Γαρίκας, 7) Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Σαμωνίβας, 8) Ἁγίου Δημητρίου Μεσοβουνίου, 9) Ἁγίου Γεωργίου Ξηρολόφου, 10) Ἁγίου Νικολάου Ζερβοχωρίου, 11) Ἁγίου Δημητρίου Κεραμίτσας, 12) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Τσαμαντᾶ, 13) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Χαραυγῆς, 14) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Καλλιθέας-Φιλιατῶν, 15) Ἁγίου Κοσμᾶ Μαυρονερίου, 16) Γεν. Θεοτόκου Κρουναρίου, 17) Ἁγίων Ἀποστόλων Κοκκινω-

λαχίου, 18) Ἁγίου Νικολάου Ἄετοῦ, 19) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἀγλαδέας, 20) Ἁγίων Ἀποστόλων Βρουσέλλας, 21) Ἁγίου Μηνᾶ Κεστρίνης, 22) Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Τρικορῦφου, 23) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Μαλουνίου, 24) Ἁγίου Γεωργίου Ἁγίου Νικολάου, 25) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Φοινικίου, 26) Γεν. Θεοτόκου Παλιοχωρίου Ἁγίων Πάντων, 27) Ἁγίου Προκοπίου Λίστης, 28) Ἁγίου Δημητρίου Ἄνω Ξεχώρου, 29) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Πηγαδουλίου, 30) Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ριζοῦ, 31) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἁγίου Βλασίου, 32) Ταξιαρχῶν Πλαταριᾶς, 33) Ἁγίου Γεωργίου Λάκκας, 34) Ἁγίου Ἀθανασίου Ἐλευθερίου, 35) Ἁγίου Νικολάου Καρτερίου, 36) Προφήτου Ἡλία Λειβαδαρίου, 37) Ἁγίας Τριάδος Σπαθαραίων καὶ 38) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Σταυροχωρίου, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν ἡμῖν αἰτήσεις μετὰ τῶν ἀπαιτούμενων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Παραμυθίᾳ τῇ 24ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Παραμυθίαις, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου ΠΑΥΛΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Σάμου καὶ Ἱκαρίας

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τῶν Ἱερῶν Ναῶν τῶν Συνουσιακῶν Βρακιάδων-Κουινιάδων καὶ Προσπέρας τῆς νήσου Ἱκαρίας, προσκαλούμεν τοὺς ἐνδικαφερομένους, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἡμῶν προκηρῦξεως εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν ἡμῶν Μητρόπολιν ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 48 τοῦ Α. Νόμου 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Σάμῳ τῇ 6ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Σάμου καὶ Ἱκαρίας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πλήρωσιν τῆς κενῆς ἐφημεριακῆς θέσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ «Γεν. Χριστοῦ» τῆς Κοινότητος Παγώνδου-Σάμου, προσκαλούμεν τοὺς ἐνδικαφερομένους ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας ἡμῶν προκηρῦξεως εἰς τὸ Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλωσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Μητρόπολιν ἅπαντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀρθρου 48 τοῦ Α. Νόμου 2200/1940 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὀριζόμενα δικαιολογητικά.

Ἐν Σάμῳ τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Σάμου καὶ Ἱκαρίας ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Ἱερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

Προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ἐφημεριακὴν θέσιν τοῦ ὡς ἄνω δ. Μακαρακώμης, καλούμεν τοὺς βουλευμένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ τοῦ Α.Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων» (ἀρθρα 46, 47 καὶ 48), ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ νεωτέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ὑποβάλωσιν ἡμῖν τ' ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά, ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Λαμίᾳ τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ἐφημεριακὰς θέσεις: 1) Καστανιάς-Υπάτης καὶ 2) Προφ. Ἡλία-Λοκρίδος, καλούμεν τοὺς βουλευμένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καὶ τοῦ Α.Ν. 2200/40 «περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ ἐφημερίων» (ἀρθρα 46, 47 καὶ 48), ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ νεωτέρων Νομοθετικῶν Διαταγμάτων, προβλεπόμενα προσόντα, ὅπως ὑποβάλωσιν ἡμῖν τ' ἀπαιτούμενα δικαιολογητικά ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρουσίας εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» μετὰ σχετικῆς αἰτήσεως.

Ἐν Λαμίᾳ τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου 1969.

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Ἐκκλησιαστικὸν Συνοδικὸν Δικαστήριον

Κλητήριον ἐπίκριμα [4]

Πρὸς

Τὸν ἱερέα Ἰωάννην Νικολάου,
ἐφημέριον Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν
(Ἀγνώστου διαμονῆς)

Καλεῖσαι ἵνα ἐμφανισθῆς αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συνοδικοῦ Δικαστηρίου τῇ 12ῃ Νοεμβρίου 1969, ἡμέρα Πέμπτη καὶ ὥρα 8 π.μ. ἐν τοῖς Γραφείοις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ὁδὸς Ἁγίας Φιλοθέης ἀριθ. 19, ὅπως δικασθῆς ὡς κατηγορούμενος ἐπὶ ἀντικανονικοῖς παραπτώμασι.

Προσεπιδηλοῦμέν σοι, ὅτι ἂν μὴ ἐμφανισθῆς τῇ ὥσ' ἂνω ἡμέρα τε καὶ ὥρα θέλεις δικασθῆ ἑρήμην.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6 Σεπτεμβρίου 1969.

Ο ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ἀρχιμ. Δαμασκηνὸς Λαζαρίδης † Ὁ Πατρῶν ΚΩΝ/ΝΟΣ

Ἱερὰ Μητρόπολις Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος

Κλήσις κατηγορουμένου

Πρὸς

Τὸν Αἰδ/τον Παναγιώτην Κων/νου Πασσιαλῆν ἢ Πασσαλῆν
τέως ἐφημέριον Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Κων/νου καὶ Ἑλένης Ἄνω Διο-
σίων Ἀττικῆς. Ἀγνώστου διαμονῆς.

Καλεῖσαι, ὅπως ἐμφανισθῆς ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τοῖς Γραφείοις
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος τὴν 4ην
Νοεμβρίου ἐ.ξ. ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν 10 π.μ., ἵνα ἀπολογη-
θῆς ἐπὶ ἀποδιδόμενον σοι κατηγοριῶν, δι' ἃς ἐνεργοῦνται ἐν-
ορκιοὶ ἀνακρίσεις συμφώνως τῷ ὑπ' ἀριθμ. Δ. 1414/1969 ἐγ-
γράφῳ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἀττικῆς.

Ἐν Κηφισίᾳ τῇ 4ῃ Ὀκτωβρίου 1969.

ὁ Ἀνακριτῆς

Ἀρχιμ. Ἰεζεκιὴλ Καλαϊτζῆς

ὁ Γραμματεὺς

Γεώργιος Μανιατᾶς
ἱερεὺς**ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ**

Δημητρίου Γ. Μακρῆ, διδασκάλου, Ἡ Ἱερὰ
Μονὴ Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Δρουβούνου-Βοῖτου-Κο-
ζάνης. Κοζάνη 1969, σελ. 63.

Πολυκάρπου Γρηγ. Τύμπα, πρωτοπρεσβυ-
τέρου, Μοναστήρι Παναγίας Σπηλιᾶς Ἀγραφῶν. (Τὸ προσ-
κύνημα τῆς Ἀργιθέας). Ἐκδοσις Οἰκοτροφείου Θηλέων Καρ-
δίτσας ἢ «Εὐαγγελίστρια». Σελ. 45.

Θεοκλήτου Α. Στράγκα, ἀρχιμανδρίτου, Ἐκ-
κλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀψευδῶν 1817-1967.
Α' τόμος, Ἀθήναι 1969, σελ. 717.

Θεοδώρου Ξύδη, Ἡ Μετρικὴ τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμ-
νου, Ἀθήναι 1956, σελ. 10.

Τοῦ αὐτοῦ, Ποντικόναστρο, Ἀθήναι 1969, σελ. 19.

Τοῦ αὐτοῦ, Ποιήματα 1966-1968, Ἰωλκός 1968,
σ. 65.

Παναγιώτου Γ. Στάμου, Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς
ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ Νεότης καὶ τὰ προβλή-
ματα αὐτῆς (Μηνύματα πρὸς τοὺς νέους). Εἰσαγωγὴ-κείμενον-
μετάφρασις-σχόλια. Ἀθήναι 1969, σελ. 55.

Παναγιώτου Χ. Σιμιγιάτου, πρωτοπρεσβυ-
τέρου, Τὸ Εὐαγγέλιον. Εἰσαγωγὴ εἰς τοὺς τρεῖς Εὐαγγελιστάς.
Καλαμάτα 1969, σελ. 129.

Δημητρίου Ι. Κρικῶνη, Δρ. θεολ., δρ. φιλ.,
Τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, Ἀ-
θήναι 1969, σελ. 86.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἰωαννῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ

† Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Α) Ἐσωτερικῶν : Δραχμαὶ 100 ἑτησίως.

Β) Ἐξωτερικῶν : Δολλάρια 4 ἑτησίως.

Τιμὴ ἐκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κων. Γ. Μπόνη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου,
Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος (17 Μαΐου 1887 - 12 Ἀγού-
στου 1969).

Γερασίμου Ι. Κονιδάρη, Καθηγητοῦ Πανεπιστη-
μίου, Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος (1887 - 1969) ἐν τῇ
Ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Σάββα Ἀγουρίδου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου,
Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος (Ἡ «νεότης» ὡς τὸ κύριον α-
ρρακτικόν του).

Γερασίμου Κονιδάρη, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου,
Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἐκκλη-
σίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῇ Ὀρθοδοξίᾳ (1887 - 1969).

Ἀναθεώρησις καὶ συμπλήρωσις βιογραφίας τοῦ 1958.

Ἐμμ. Ι. Κωνσταντινίδου, Δρ. Θ., Ἀμίλκας Σ.
Ἀλιβιζᾶτου ἀναγραφή τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων καὶ
λοιπῶν δημοσιευμάτων (1910 - 1969).

Συλλυπητήρια τηλεγραφήματα καὶ ψηφί-
σματα.

Ἐγκύκλιοι Ἱερᾶς Συνόδου.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Προκηρύξεις ἐκλογῆς ἱερέων καὶ κλητήρια
ἐπίκριματα.

Νέα Βιβλία.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Ἀθήναι, Ἰασιῶν 1 — Τηλέφ. 710.734.